

Frankopanski kašteli

u objektivu Petra Fabijana

Najnovijim tehnologijama do napretka poljoprivrede u županiji

2-5	90 dana
	20 godina Centra za poljoprivredu i ruralni razvoj PGŽ
	Kako smo komunicirali koronu
6-11	razgovor
	Zlatko Komadina, župan Primorsko-goranske županije
	Dobili smo bitku s virusom bez ozbiljnijih posljedica po zdravlje stanovništva
12-13	vizitka
	Damir Tarčuković, optičar i inovator
	Jedinstveni okviri za naočale kreću u svijet iz Rijeke
14-15	na kafe
	Ivana Cvitan Polić, načelnica Općine Čavle
	Zvončarska simfonija otvorila je vrata međunarodnim suradnjama
16-19	ustanove
	Irena Jurić, ravnateljica Javne ustanove Priroda
	Centar za velike zwijeri u Sušici bit će senzacija
20-23	među nama
	Branko Škrobonja, "tata" magazina „Zeleno i plavo“
	Odlazim zadovoljan i vraćam se prvoj ljubavi - izvidačima
24-31	kartulina
	Škurinje, riječki kvart s dušom
	Škurinje se bude u potrazi za vlastitim identitetom
32-33	obljetnice
	Trajektina linija kopno-Cres
	Šezdeset godina trajektnе povezanosti cresko-lošinjskog otočja
34-35	sport
	Mara Stančić, nogometnička
	Nije mi bio problem iz balerinki ući u kopačke
36-37	oko nas
	MOHO centar, Volosko
	Moho centar – mjesto gdje se popularizira znanost
38-41	reportaža
	Fotomonografija Putovima Frankopana
	Fabijanove fotografije izvukle dušu iz kaštelita i utvrda
42-43	pijat
	Restaurant Navis, Opatija
	Hrana s božanstvenim pogledom
44-46	pet pitanja
	Velid Đekić, pisac, publicist i novinar
	Ponesu me uzbudljive priče, pa je i svijet oko mene interesantniji
47	štoria
	Kako se zovu otoci
48	nagradna križaljka
	Škurinje
49	impressum
	dobitnici nagradne križaljke
50-51	info zip
	županijski info
52	zelenoplava...

Osnovni cilj osnivanja Centra bio je zaštita i razvoj tržišta autohtonih proizvoda te potpora razvoju poljoprivrede. Nakon dvadeset godina mnogi su uspjesi iza nas, govori ravnatelj Centra Dalibor Šoštarić

Prije dvadeset godina, 17. srpnja 2000. godine osnovan je Centar za brdsko-planinski poljoprivredu. Sporazumom između Primorsko-goranske županije i 15 jedinica lokalnih samouprava: općina Brod Moravice, Čavle, Fužine, Jelenje, Klana, Lokve, Mrkopalj, Ravna Gora, Skrad, Vinodolska i Viškovo te gradova Čabar, Delnice, Kastav i Vrbovsko, udareni su temelji Centra koji je unaprijedio poljoprivredu u županiji.

U rad ustanove koja je 2015. promjenila naziv u Centar za poljoprivredu i ruralni razvoj PGŽ naknadno su se uključili i općine Matulji, Omišalj, Lovran, Vrbnik, Baška, Mošćenička Draga i Punat, te gradovi Novi Vinodolski, Bakar, Cres, Rab, Krk, Crikvenica i Opatija što daje ukupan broj od 29 JLS koje sudjeluju u radu Centra.

„Osnovni cilj osnivanja Centra bio je zaštita i razvoj tržišta autohtonih proizvoda te potpora razvoju poljoprivrede“ – govori ravnatelj Centra Dalibor Šoštarić koji predvodi tim od šestero zaposlenika CPRR.

Programi Centra od početka usmjereni na OPG-ove

Početkom lipnja, u sjedištu CPRR-a u Staroj Sušici predstavljen je program raspolažanja državnim poljoprivrednim zemljištem na području PGŽ.

„Temeljem Programa, omogućeno je raspolažanje s 3.600 hektara zemljišta na području 21 lokalne samouprave, koje se mogu dati u zakup ili na prodaju, a same natječeže za svoja područja provode općine i gradovi“, kazao je na predstavljanju ravnatelj Šoštarić ističući da prvi natječaj kreće za Općinu Ravna Gora.

Uz Program, a u suradnji sa Zavodom za prostorno uređenje PGŽ izrađena je i aplikacija za prikaz zemljišta na području županije. Aplikacija

Turističko-tematska cesta Primorsko-goranske županije – proizvod Ceste sira

Župan Zlatko Komadina sa suradnicima u Staroj Sušici na predstavljanju programa raspolaganja državnim poljoprivrednim zemljištem na području PGŽ, u lipnju 2020.

koju je predstavio ravnatelj Zavoda Adam Butigan pruža uvid u trenutačno raspoloživo poljoprivredno zemljište i ostale važne informacije.

„Izradom ovog Programa potiče se sveukupni razvoj poljoprivredne proizvodnje na području naše Županije, dok izrada aplikacije predstavlja značajan iskorak u načinu korištenja najnovijih tehnologija u smislu aktivacije poljoprivrednog zemljišta“, istaknuo je župan Zlatko Komadina na predstavljanju u Staroj Sušici kojem su nazozili i dožupan Petar Mamula, resorna pročelnica Melita Raukar i načelnik Općine Ravna Gora Mišel Šćuka.

Korištenjem najmodernijih tehnologija naša županija svrstava se među vodeće regionalne uprave na polju razvoja poljoprivrede i povezivanja tehnologije, tradicionalnih vrijednosti, te kvalitete autohtonih proizvoda.

Predstavljanje novog programa svojevrarna je kruna djelovanja Centra koji je kroz 20 godina surađivao s Agronomskim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu, Institutom za poljoprivredu i turizam u Poreču, Veleučilištem u Rijeci, Medicinskim fakultetom u Rijeci, Hrvatskim pčelarskim savezom, Hrvatskim savezom uzgajivača ovaca i koza, turističkim zajednicama i mnogim drugima.

Centar redovito provodi programe među kojima su razvoj voćarstva, maslinarstva i povrćarstva, vinogradarstva i vinarstva, razvoj stičarstva i pčelarstva uz posaban naglasak na poticanje i promociju autohtonih proizvoda PGŽ i kontinuiran rad na provedbi i pripremi EU projekata.

„Programi Centra su u početku bili usmjereni na OPG, tako je npr. putem programa „Obnova trajnih nasada“ zasadeno više od 200 hektara novih nasada na području PGŽ, a putem programa „Registracija sirana na OPG“ registrirano je 9 mini sirana“ – naglašava Šoštarić.

Ceste plodova gorja, sira, meda i vina

Zahvaljujući radu Centra u Staroj Sušici realizirane su i čak 4 turističko-tematske ceste što Primorsko-goransku županiju čini jedinstvenom u Hrvatskoj.

Turističko-tematske ceste Primorsko-goranske županije su Ceste plodova gorja koji je uključivao 10 sudionika sa područja Gorskih kotara, Ceste sira – uz 9 sudionika proizvođača kravljih, ovčjih i kozjih sireva te ostalih prerađevina od mlijeka, Ceste meda – s 8 sudionika na području cijele PGŽ i Ceste vina – s 13 sudionika na području zaobalje te na otoku Krku i Rabu. Sve su ceste dobine srednje oznake i preteće informativne letke.

U Centru za poljoprivredu i ruralni razvoj s ponosom ističu da su zaštitili „Krčki pršut“ kao prvi hrvatski proizvod zaštićen u EU. Krčko i Cresko maslinovo ulje – zaštićeno je europskom oznakom izvornosti, a goranski med Medun – oznakom izvornosti zemljopisnog podrijetla. Upravo se intenzivno radi i na zaštiti Meda hrvatskog primorja – Meda od kadulje.

Važna aktivnost Centra je i podizanje kolekcijskih nasada s ciljem zaštite autohtonog sortimenta PGŽ u svrhu edukacija, istraživanja, proizvodnje sadnog materijala i obnova tradicije. Već su podignuti nasad autohtonih sorata maslina na Cresu – 21 autohtona sorta (150 sadnica), nasad maruna u Lovranu (200 sadnica), nasad autohtonih sorata vinove loze u Risiku na otoku Krku – 23 autohtone sorte (575 trsova), matični nasad sorte Žlahtina u Vrbniku na otoku Krku – (1.200 sadnica), voćnjak starih sorata krušaka i jabuka u Staroj Sušici – 28 sorata jabuka i krušaka (77 sadnica), pokusni nasad krumpira u Staroj Sušici (500 kg/10 sorata godišnje) i ogledni nasad bobićavog voća u Staroj Sušici – 4 sorte malina i 2 sorte aronije (2.200 sadnica), a u planu za 2020. godinu je nasad ljekovitog bilja u Staroj Sušici u suradnji s Veleučilištem u Rijeci.

Edi Jurković

Kašetica primorsko-goranska (od 2017.) osmišljena s ciljem promocije i razvoja autohtonih proizvoda, okuplja 111 proizvođača

Kašetica

Valja, na kraju ali ne manje važno, spomenuti i projekt Kašetica primorsko-goranska.

Kašetica je osmišljena s ciljem promocije i razvoja autohtonih proizvoda, a s radom je započela 2017. godine. Brend Kašetica okuplja 111 proizvođača s više od 200 proizvoda i omogućuje im zajedničku promociju i nastup na tržištu, a u Primorskoj kući u centru Rijeke nalazi se izložbeno – prodajni prostor u kojem proizvođači bez naknade mogu izlagati ili prodavati svoje proizvode. Ujedno je to mjesto okupljanja svih proizvođača ali i srodnih udruga, institucija i pojedinaca koji aktivno kroz rad promoviraju ideje razvoja ekološke svijesti i održivog turizma. Kašetica proizvođačima nudi mogućnost sudjelovanja na različitim specijaliziranim sajmovima i manifestacijama.

Kako smo komunicirali koronu?

Piše: Ermina Duraj
voditeljica kabinet Župana
- Službe za odnose s javnošću i protokol PGŽ

Snimio: Rino GROPUZZO i Arhiva ZiP

Dioista, u cijeloj ovoj "korona situaciji" svi su odjednom počeli pričati o komunikaciji i potrebi dobrog komuniciranja. Naravno, zbog epidemija okolnosti, s naglaskom prije svega na kriznu komunikaciju. Ovoga puta, u prvom su planu komunikacijski stručnjaci koji su preuzeли vođenje komuniciranja i čije su savjete uvažavali članovi Stožera civilne zaštite. Reklo bi se da je to jedna od pozitivnih posljedica ove negativne situacije.

Prateći komuniciranje nacionalnog i županijskih stožera civilne zaštite generalni je zaključak komunikacijskih stručnjaka da je upravo uspješna, pravovremena, transparentna, uvjerljiva i jasna komunikacija jedan od razloga zbog kojeg je COVID-19 u Hrvatskoj stavljen pod kontrolu puno brže i puno spretnije nego što je to učinjeno ili se još uvijek pokušava napraviti u drugim državama. No, ne treba zaboraviti da je dobra komunikacija samo poslužila odlično organiziranoj javnoj zdravstvenoj zaštiti u ovom dijelu Europe.

Iskustva epidemije

Svi smo se sjetili i svakodnevno zahvaljivali dr. Andriji Štamparu koji je udario temelje javnoga zdravstva u Hrvatskoj i zahvaljujući kojemu danas u svim županijama imamo Nastavne zavode za javno zdravstvo, županijske zdravstvene ustanove koje sa svojim stručnjacima brinu o zdravlju stanovnika, baveći se prevencijom brojnih zdravstvenih pošasti. U ovoj „korona krizi“ naši su epidemiolozi postali glavni komunikatori i edukatori stanovnika o tome što i kako se postaviti u borbi protiv nepoznatog virusa. Svjedoci smo da su u tome bili uspješni. Dobra komunikacija zapravo je poslužila kao dobra edukacija građana o tome kako se ponašati u okolnostima epidemije.

Komuniciranje u kriznim situacijama

Komuniciranje u kriznim situacijama je posao od 0-24, sedam dana u tjednu. Ovo je bilo vrijeme čestih i dugih telefonskih razgovora, dogovora i on-line komunikacije na svim platformama uključujući i društvene mreže.

Služba za odnose s javnošću Primorsko-goranske županije sve je važne i relevantne informacije redovito objavljivala na službenim internetskim stranicama Županije, pripremala priopćenja, izvješća o gostovanjima članova Stožera u medijima. Posebno izazovno

bilo je komuniciranje s građanima putem dežurnog telefona i e-maila Stožera civilne zaštite Primorsko-goranske županije što je bio zadatak dviju Službi u Uredu Županije.

Službe za odnose s javnošću i protokol te Službe za civilno društvo. Odgovorilo se na tisuće telefonskih poziva i upita e-mailom. Bilo nebrojeno mnogo pitanja građana zahvaljujući čijem je discipliniranom ponašanju korona kriza brzo stavljenja pod kontrolu.

Sve važne teme su putem medija komunicirali župan Zlatko Komadina i načelnik Stožera civilne zaštite Marko Boras Mandić

Nama u Primorsko-goranskoj županiji ovo nije prva krizna komunikacija u kojoj smo pokazali spremnost na snalaženje u nimalo jednostavnim uvjetima. No, ovo je komunikacijski bila jedna sasvim nova situacija. Ne možete točno predvidjeti kada će se dogoditi elementarna nepogoda, neka iznenadna nesreća, a u ovom slučaju, bilo je vrlo teško predvidjeti kako će se razvijati epidemija prouzrokovana nepoznatim virusom COVID-19.

Najdogovorniji ljudi ispred kamera

Primorsko-goranska županija imala je 0-tog pacijenta koji je stigao iz Parme 21. veljače 2020., ali je i puno prije toga, zapravo kao prva županija u Hrvatskoj, krenula s pripremama i komuniciranjem zahvaljujući dobro organiziranom Stožeru za zarazne bolesti PGŽ. Taj je Stožer, predvođen predsjednikom, pročelnicom županijskog upravnog odjela za zdravstvo Đulijom Malatestinić, još krajem siječnja 2020. krenuo s pripremama za epidemiju za koju je vrlo brzo bilo realno očekivati

Dobra komunikacija zapravo je poslužila kao dobra edukacija građana o tome kako se ponašati u okolnostima epidemije

Svakodnevne konferencije za medije uživo su prenosili Radio Rijeka, Kanal Ri, N1 televizija, često i nacionalni portalni uz live stream na facebook stranici PGŽ

da će se iz Kine proširiti i na Europu. Stožer okuplja sve relevantne stručnjake i organizacije koje u situacijama epidemija pomažu stanovnicima. Uz epidemiologe, infektologe, sanitарне inžinjere, dezinfekciju, Crveni križ i Civilnu zaštitu, tu su i predstavnici svih zdravstvenih institucija s područja PGŽ, od riječkog KBC-a do županijskih ustanova, Zavoda za hitnu medicinsku pomoć, Dom zdravlja i Thalassotherapije Crikvenica. Inače, Stožer za zarazne bolesti PGŽ još je 2010. godine osnovan na inicijativu župana Zlatka Komadine, a PGŽ je i jedina županija u Hrvatskoj koja ima taj Stožer što se ovoj krizi pokazalo kao pun pogodak.

Odmah se krenulo i s komuniciranjem, svakodnevnim konferencijama za medije koje su uživo prenosili Radio Rijeka, Kanal Ri, N1 televizija, često i nacionalni portali uz live stream na facebook stranici Primorsko-goranske županije. Glavni komunikator bili su predstavnici struke, epidemiolog Dobrica Rončević, ravnatelj Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Vladimir Mićović i predsjednica Stožera za zarazne bolesti Đulija Malatestinić. Svakodnevno su sve važne teme putem medija komunicirali župan Zlatko Komadina i načelnik Stožera civilne zaštite Marko Boras Mandić i njegov zamjenik, pročelnik Ureda Županije Goran Petrc, ali i načelnik PU primorsko-goranske Tomislav Dizdar, ravnateljica Crvenog križa Primorsko-goranske županije Vesna Čavar, potom u ime Civilne zaštite Matko Škalamera kao i ravnatelj KBC-a Rijeka Davor Stipić. U fokusu su bili i brojni volonteri koji su vrlo često bili akteri odličnih novinarskih članaka i radijskih i televizijskih reportaža promovirajući važnost solidarnosti i humanosti.

Efikasni načini razmjene informacija

Da, dobra komunikacija u epidemijskim uvjetima nikako ne bi bila uspješna bez dobre suradnje s medijima, i lokalnim i nacionalnim. Zahvaljujući medijima, svaka poruka imala je veliku šansu stići do širokog kruga ljudi, što je bio najvažniji cilj.

Kao komunikacijska stručnjakinja, u kriznim sam situacijama uvijek suradnik u stožerima, tako je bilo i ovoga puta. Moj zadatak je bio uspostaviti dobru internu i eksternu komunikaciju prvo Stožera za zarazne bolesti, a nakon 10-ak dana i Stožera civilne zaštite Primorsko-goranske županije koji je preuzeo vođenje ove krize.

Komuniciralo se sa strukom, pacijentima, volontерima i službama koje su bile uključene u provođenje uputa Nacionalnog stožera poput Civilne zaštite i Crvenog križa te PU primorsko-goranske. Komuniciralo se sa svima s kojima je to bilo nužno kako bi zajednički odgovorili na pitanja i usmjeravali potom komunikaciju prema medijima koji su se pokazali kao najvažniji komunikacijski kanal i s kojima je suradnja bila posebno intenzivna i izazovna, ali profesionalna i kolegijalna.

U kriznim situacijama važno je svim medijima osigurati istovremeno sve informacije pa sam otvorila viber grupu u kojoj je bilo 60 novinara iz svih redakcija koji su pratili krizu, i to je, uz standardnu komunikaciju putem redovnih press konferencija, priopćenja, izjava zdravstvenih stručnjaka i dužnosnika, bio jedan brz i efikasan način razmjene informacija. Zašto kažem razmjene? Zato što se ta viber grupa, na što sam posebno ponosna, pretvorila u jednu kolegijalnu platformu preko koje su mediji razmjenjivali fotografije, video i audio izjave čija su snimanja organizirana često ad hoc i u uvjetima u

Zahvaljujući medijima, svaka poruka imala je veliku šansu stići do širokog kruga ljudi

kojima nije bilo moguće osigurati prisutnost velikog broja osoba u nekom prostoru.

To je i razlog zašto je odmah na početku krize kada se krenulo s ograničavanjem javnih okupljanja, uveden live stream prijenos redovnih press konferencija Stožera uz tehničku pomoć regionalne televizije Kanal Ri. Na taj je način omogućeno novinarama da sve informacije slušaju i gledaju online iz svojih redakcija ili svojih domova.

I svi su vrlo brzo shvatili da krizu ne treba shvaćati olako. Kriza jest opasnost, ali ona predstavlja i izazov iz kojeg je moguće izići kao pobjednik. U ovom slučaju, kao i za naše zdravstvene timove, i za komunikacijske timove možemo slobodno reći da su napravili odličan, pobjednički posao.

Zlatko Komadina,
primorsko-goranski župan

Razgovarao: Dragan OGURLIĆ

Snimio: Petar FABIJAN

Primorsko-goranska županija jedna je od sredina koja se najbolje snašla i postavila u izvanrednim okolnostima pandemije koronavirusa. Iako je ova regija otvorena prema bliskim susjedstvima koje je poharala korona, u PGŽ je zabilježen relativno mali broj oboljelih, epidemija je zauzdana, a neke naše mikro-sredine ostale su potpuno sačuvane od zaraze. Bili ste vrlo aktivni u komuniciranju s javnosti, kako ocjenjujete ta tri mjeseca koja su iza Vas?

– Cijeli sustav civilne zaštite PGŽ, sve naše zdravstvene službe, kao i resorno nadležni odjeli Županije pokazali su zaista visoku razinu spremnosti i sposobnosti u toj izvanrednoj situaciji pandemije te kontroli i suzbijanju zaraze koronavirusa. Zahvaljujući toj činjenici, kao i visokoj razini odgovornosti naših građana, mi smo uspješno vodili, a vjerujem i dobili bitku s tim virusom bez ozbiljnijih posljedica po zdravlje naših stanovnika, za razliku od dosta ozbiljnih posljedica zbog svih mjera nacionalnog stožera koje su na određeno vrijeme zaustavile dobar dio gospodarskih aktivnosti i usporile svakodnevni život.

Važno je reći da smo se za rad u tim izvanrednim okolnostima pandemije mi u

Uspješno smo vodili a vjerujem i dobili bitku s virusom bez ozbiljnijih posljedica po zdravlje naših stanovnika

Kada se uspoređivao broj zaraženih na 100.000 stanovnika, imali smo daleko najbolji rezultat od svih hrvatskih županija ili dvostruko bolji od hrvatskog prosjeka. Uspjeli smo spriječiti proboj i nekontrolirano širenje zaraze te očuvati nekoliko „korona free“ mikro regija, cijeli Gorski kotar, otroke

PGŽ počeli pripremati čim je u bliskom susjedstvu, sjevernim regijama Italije došlo do naglog rasta broja oboljelih. Prva sjednica i prve mjere Županijskog stožera civilne zaštite donijete su i prije formiranja Nacionalnog stožera. Uveden je sanitarni koridor na graničnim prijelazima gdje se evidentiralo sve osobe koje su dolazile iz talijanskih žarišta epidemije. Jako puno ljudi iz ove Županije radi u tim područjima i upravo su oni bili realni donositelji virusa. Uz preporuku samoizolacije, stavljeni su pod epidemiološki nadzor i ubrzo se pokazalo da je to bila pravovremena mјera. Prvi slučaj zaraze došao je upravo iz regije Lombardije da bi dva mjeseca kasnije na cijelom području PGŽ imali 71 oboljelu osobu kao posljedicu „uvezenog“ virusa i za svakog, izuzev čini mi se jednog slučaja, znalo se kako su se zarazili, evidentirani su im i svi kontakti, tako da se uspjelo zarazu držati pod kontrolom.

Kada se uspoređivao broj zaraženih na 100.000 stanovnika, imali smo daleko najbolji rezultat od svih hrvatskih županija ili dvostruko bolji od hrvatskog prosjeka. Uspjeli smo spriječiti proboj i nekontrolirano širenje zaraze te očuvati nekoliko „korona free“ mikro regija, cijeli Gorski kotar, otroke. Svjesni da će doći do

negodovanja ljudi, prihvatali smo prijedlog epidemiologa da se ograniči kretanje unutar naše tri mikro regije kako bi spriječili prodor virusa iz priobalja gdje je bila većina oboljelih. Znali smo da su svi htjeli čim prije vratiti život u normalu, ali mi smo preuzeli odgovornost za zdravlje i to nam je bio najvažniji zadatak. U tom kontekstu jedan od izuzetno važnih segmenata bila je ta stalna komunikacija s javnosti, pravovremeno i točno informiranje, otvorili smo u Uredu županije i pozivni centar za građanstvo, što je također bio odličan odrađen posao koji je rezultirao da smo uspjeli epidemiju držati pod kontrolom i svo vrijeme imali stabilnu epidemiološku sliku u Županiji.

Pomoći gospodarstvu

Prestanak svih aktivnosti ugrozio je gospodarstvo. Za razliku od općina ili gradova Županija ne naplaćuje komunalnu naknadu, spomeničke rente, poslovne prostore, što znači da gospodarstvenicima niste mogli pomoći na način da ih od obveza privremeno oslobođite. Kako ipak pomažete gospodarstvu u Županiji, na koje sve načine?

– Primorsko-goranska županija, kao i sve jedinice lokalne i područne samouprave, kroz smanjenje svog najizdašnijeg prihoda, poreza na dohodak, ali i drugih namjenskih prihoda, snosiće dio tereta Vladinih mјera

pomoći gospodarstvu. U pravu ste, mi za razliku od općina ili gradova ne naplaćujemo komunalnu naknadu, spomeničke rente, ne ubiremo najamnine za poslovne prostore, dakle nema izravnih davanja gospodarstva prema Županiji, pa ih nemamo od čega niti oslobođiti. No zato kao Županija već godinama kroz razne potporne programe pomažemo poduzetnicima, poljoprivrednim gospodarstvima, privatnim iznajmljivačima.

Trenutno smo u aktivnoj komunikaciji s poslovnim bankama koje pripremaju svoje mјere za moratorij i odgodu otplate kredita po kreditnim linijama koje su zajednički realizirane i gdje Županija subvencionira redovnu kamatu, a spremni smo u dogovoru s bankama subvencionirati i dodatne kamate za vrijeme moratorija. U ovom trenutku subvencionira se kamata za 152 kredita poduzetnicima i iznajmljivačima, te je za tu namjenu u 2020. godini osigurano oko 2,2 milijuna kuna.

Županija već više godina izdvaja i sredstva za izravne potpore malim poduzetnicima i poljoprivrednim gospodarstvima; prvenstveno su to mјere za nabavu opreme, sufinanciranje izrade dokumentacije za prijavu na fondove EU, dodatna ulaganja u turizmu i slično. Ta čemo sredstva sada usmjeriti i u poboljšanje likvidnosti naročito poduzetnicima iz djelatnosti koje su najviše pogodene zabranom rada, s područja otoka

i Gorskog kotara. Kroz rebalans proračuna povećali smo sredstva za izravne potpore mikro i srednjim poduzetnicima na 6,4 milijuna kuna, osigurali smo i 1,5 milijuna kuna pomoći poljoprivrednicima, 2 milijuna kuna za subvencioniranje kamata, imamo potpore i za inovatore tako da će negdje oko 10 milijuna kuna iz proračuna biti usmjereni za pomoći gospodarstvu, poduzetnicima, poljoprivrednicima.

Turizam je bio i u težoj situaciji

Za razliku od nekih drugih grana gospodarstva, proizvodnih, koje će se brzo oporaviti i plasirati svoju robu, evidentno je da će ove godine zbog posljedica pandemije i lockdowna jako stradati turizam, koje u PGŽ dobrim dijelom nose privatni iznajmljivači. Ili ipak smatrate da će činjenica da je Hrvatska korona free i omiljena auto destinacija dijelom spasiti i ovu sezonu?

– Gledajući teške posljedice pandemije po turizam koji u PGŽ dobrim dijelom nose privatni iznajmljivači, upravo ta činjenica, blizina i dostupnost destinacije kao i zdravstvena sigurnost naše regije, mogla bi biti naša najveća strateška prednost za ovu epidemijom pogodenu sezonom. Pad ovogodišnjih turističkih rezultata bit će sigurno osjetan, ali vjerujem da će otvaranje granica kroz srpanj i kolovoz ipak dovesti veći broj turista, u prvom redu iz naših tradicionalnih emitivnih tržišta, Njemačke, Austrije, Mađarske, Češke, Slovačke pa i Italije koja je teško pogodena pandemijom. Naša je prednost i razvijen nautički turizam koji će po nekim procjenama najmanje podbaciti.

No, više sam puta već rekao da ne treba tu objektivno tešku situaciju za turizam dramatizirati jer i u vrijeme rata devedesetih, pet godina nismo imali turizma pa smo preživjeli. Dobar dio našeg gospodarstva radio je i za vrijeme epidemije, farmaceutska, naftna, metaloprerađivačka i drvna industrija, pa čak i lučki promet. Turizam će očekivano podbaciti, ali ako nam se ova situacija ne ponovi, sve ćemo to nadoknaditi slijedeće godine.

Ako možemo izvući neke pouke, pogotovo za pitanja razvoja i strateškog planiranja, čemu nas je poučila ova situacija s pandemijom?

Moramo zaustaviti egzodus hrvatske mladosti i hrvatske pameti te izgraditi državu zadovoljnih ljudi, koji će ovdje živjeti zato što im je dobro, zato jer su sigurni i vjeruju da hrvatsku državu vode ljudi kojima nisu prioritet stranački i osobni interesi nego isključivo dobrobit svakog građanina ove zemlje

– Mogu se složiti s nekim ocjenama da je hrvatsko gospodarstvo previše oslonjeno na turizam, koji je i u našoj Županiji jedna od važnih ali ne glavnih poluga gospodarskog razvoja i ekonomske stabilnosti. Mi i turizam ne razvijamo samo kao ljeto i more, već kao cjelogodišnju destinaciju, kao regiju zdravstvenog turizma u čemu ne samo da imamo najdužu tradiciju već smo postali i lideri u Hrvatskoj. Svoj razvoj sustavno i promišljeno planiramo, pa bili smo prva Županija koja je prije pet godina donijela srednjoročnu razvojnu strategiju i prije

Podsjetnik na to što je obaveza nositelja vlasti

Ne čini li Vam se da pojedini akteri političkog života nakon nekog vremena u izvršnoj vlasti zaborave zaštoto su tamo postavljeni?

– Da, naime, htio bih reći jednu univerzalnu stvar, premda i ovaj razgovor vodimo u predizborno vrijeme. Volio bih da svi akteri političkog života shvate kako je obaveza nositelja vlasti na svim razinama ne samo čuvati ustavno pravne temelje te dosegnute demokratske standarde nego i stvoriti uvjete da u Hrvatskoj ima posla i da od rada može normalno živjeti. Obaveza je zaustaviti podjele, prekinuti rasprave o prošlosti i okretnuti se sadašnjosti i budućnosti ove zemlje. Moramo zaustaviti i taj egzodus hrvatske mladosti i hrvatske pameti te izgraditi državu zadovoljnih ljudi, koji će ovdje živjeti zato što im je dobro, zato jer su sigurni i vjeruju da hrvatsku državu vode ljudi kojima nisu prioritet stranački i osobni interesi nego isključivo dobrobit svakog građanina ove zemlje.

Zlatko Komadina: Dobar dio našeg gospodarstva radio je i za vrijeme epidemije, farmaceutska, naftna, metaloprerađivačka i drvna industrija, pa čak i lučki promet

nacionalne koja je, usput rečeno, još uвijek u izradi. A mi smo već krenuli s pripremom nove za novo srednjoročno razdoblje. Ključne gospodarske grane uz turizam su i energetika, promet, brodogradnja koja je nadam se prošla svoju katarzu, farmaceutska industrija, drvni i metaloprerađivački sektor, trgovina. Dakle imamo gospodarstvo širokog spektra, koje ostvaruje dobre poslovne rezultate i razlogom je da smo po svim ekonomskim parametrima među najrazvijenijim hrvatskim županijama.

Sve planirano će se realizirati

Kako ste uspjeli konsolidirati proračun za ovu godinu, obzirom na pad proračunskih prihoda zbog koronavirusa i pada gospodarskih aktivnosti?

– Prenda imamo preko 30 milijuna kuna manji priliv proračunskih prihoda zbog korona krize i pada gospodarskih aktivnosti, naš Proračun ostaje isti. Zahvaljujući prijenosu proračunskog viška iz prošle godine te određene preraspodjele

i uшtede, osigurali smo da nitko ne izgubi ništa od planiranog, a neki će čak dobiti i više. Nastavljamo dakle sa svim započetim kapitalnim projektima, osigurali smo nešto veća sredstva pomoći malom i srednjem gospodarstvu, zdravstvenim ustanovama. Neće se smanjiti niti sredstva za socijalnu, kulturne i sportske programe, udruge građana. Županija je iz 2019. prenijela ukupno 30,3 mrijuna kuna, od čega, nakon umanjenja za prijenos namjenskog viška po posebnim propisima i ugovorima, „čisti“

primorsko županija

I Rijeka | Grad Opatija | Grad D
ad Crikvenica | Grad Krk | Gr
ne | Općina Kostrena | Opć
Ravna Gora | Općina Lov
Općina Omišalj

Mali Lošinj | Grad Rab | Grad Bakar
na Matulji | Općina Fužine | Općina Mrkopalj
| Općina Klanja | Općina Brod Moravice
Općina Dobrinj | Općina Viškovo
i | Općina Lopar

višak iznosi 17,4 milijuna kuna. Gledajući konsolidirani proračun višak iz 2019. godine je 51,5 milijuna kuna čime je uspješno amortiziran pad prihoda i primitaka od 48,2 mln u ovoj godini.

Preraspodjele i uštede i neokrznuti proračun omogućuje da se ide dalje s kapitalnim projektima u Županiji. Koje biste posebno istakli?

– Svi naši kapitalni projekti idu dalje, jedino će se prolongirati dio sredstava za projekt Platak, nekih 3 milijuna kuna koje će u realizaciju u slijedećoj godini. Nama su najveći kapitalni projekti u zdravstvu i školstvu, a to je projekt obnove posljednjih paviljona Psihijatrijske bolnice Rab, u tijeku je i treća faza rekonstrukcije i uređenja Lječilišnog centra Veli Lošinj, zatim izgradnja novog Doma zdravlja u Novom Vinodolskom. Mi smo inače našim ustanovama u zdravstvu osigurali dodatnih 3 milijuna kuna kao pomoć za pojačani rad i troškove u vrijeme korona krize.

Naš najveći aktualni projekt u školstvu je rekonstrukcija i dogradnja osnovne škole „Jelenje Dražice“ gdje gradnja odlično napreduje i već početkom slijedeće godine mali Grobničani krenut će u novu, modernu školu dvostruko većeg kapaciteta od dosadašnjeg i u jednoj smjeni. Dobit će i veliku sportsku dvoranu i to je za taj kraj jako važan, rekao bih, generacijski projekt. Nastavljamo i s realizacijom projekta Putovima Frankopana, kao i izgradnjom Centra za velike zvijeri u Staroj Sušici. Kod proračunske raspodjele vodili smo računa i o održanju dosadašnje razine financiranja udruge sporta i kulture te udruga socijalne skrbi.

Vjerujem u realizaciju dijela programa EPK Rijeka 2020

Da li želite komentirati nesretnu situaciju s pozicijom Rijeke kao Europske prijestolnice kulture? Realizacija programskih pravaca "27 susjedstava" i "Lungo mare" u kojima naročito sudjeluje Županija ide dalje, ali mnogo je toga otpalo i dovedeno pod znak pitanja. Kao jedan od osnivača, smatrati li da je TD Rijeka 2020 moglo bolje reagirati i krizno komunicirati s javnosti?

– Ne samo kao župan već i građaninu ove regije kako mi je žao da je ova nesretna

Znali smo da su svi htjeli čim prije vratiti život u normalu, ali smo preuzeли odgovornost za zdravlje i to nam je bio najvažniji zadatak – Zlatko Komadina

Slučaj ove Vlade, koja je u raznim okolnostima po putu „izgubila“ čak četrnaest ministara doista je jedinstven u povijesti svih vlada Republike Hrvatske. Ono što ostavlja gorak okus su ostavke i smjene zbog sumnji u koruptivne i druge nečasne radnje

Zdravstveni turizam PGŽ – projekt budućnosti

Primorsko-goranska županija jako je puno učinila na razvoju i brendiranju zdravstvenog turizma kao jednog od najbrže rastućih sektora turističke ponude. Jedan od razloga sigurno je činjenica da se upravo na Kvarneru još u 19-stoljeću počeo razvijati lječilišni turizam, tu je i blizina i dobra prometna povezanost s velikim srednjeeuropskim gradovima ali i kvalitetna mreža zdravstvenih ustanova javnog i privatnog sektora. Upravo je naša Županija prva u Republici Hrvatskoj još 2014. godine pokrenula osnivanje Klastera zdravstvenog turizma Kvarnera u kojem su članice i sve županijske zdravstvene ustanove.

To je prva asocijacija ove vrste na našim prostorima koju posebno odlikuje sinergija javnog i privatnog zdravstvenog sektora kao i uključenost akademске zajednice po čemu je ova naša udruga, prerastavi nacionalne okvire, postala jedinstvena i prepoznatljiva na međunarodnoj razini. Želimo da turizam zdravlja bude ono po čemu će kvarnerska regija biti prepoznata. Potencijali naše regije, naša tradicija kao i kvaliteta zdravstvenih ustanovama, u prvom redu naših thalassotherapija u koje smo kao osnivač puno uložili i doveli ih do razine europskog standarda, dovodi Kvarner u poziciju da bude perjanice zdravstvenog i lječilišnog turizma.

pandemija zaustavila i ograničila realizaciju, povjesno gledajući, najvećeg kulturnog projekta Rijeke ali cijele Županije. Vjerujem da će se bar dio od brojnih programa i aktivnosti ipak uspjeti realizirati, a za naša dva programska pravca Lungo mare i 27 susjedstava i u ovom krizom pogodenom proračunu pronašli smo i izdvojili 800.000 kuna, uz dva milijuna koja smo uplatili još početkom godine. Ne želim, jer i nisam dovoljno upoznat, polemirizirati da li se i što moglo bolje odraditi ili bolje iskommunicirati od strane vodstva tvrtke Rijeka 2020. Od onih sam koji misle da se i od dobrog uviijk može bolje.

Na kraju mandata vlade premijera Plenkovića imamo rezultat: od početne

postave Vlade ostali su isti samo ministar financija, hrvatskih branitelja, pomorstva, prometa i infrastrukture, kulture te turizma i zaštite okoliša i energetike. Čak četraest ministara otišlo je iz raznih razloga, u prosjeku svaka 3 i pol mjeseca po jedan. I lokalnoj vlasti bilo bi lakše ostvarivati projekte uz stabilnu vlast, zar ne?

– Stabilna vlast uvijek je i preduvjet stabilnosti kako države, tako i općine, grada, županije. Slučaj ove Vlade, koja je u raznim okolnostima po putu „izgubila“ čak četraest ministara doista je jedinstven u povijesti svih vlasti Republike Hrvatske. Ono što ostavlja gorak okus su ostavke i smjene zbog sumnji u koruptivne i druge nečasne radnje. Nije

Ne treba dramatizirati
jer i u vrijeme rata,
devedesetih, pet godina
nismo imali turizma pa
smo preživjeli

ovo mjesto za ozbiljne političke analize, niti sam zagovornik teze o kolektivnoj krivnji. Mogu jedino konstatirati da se aktualni premijer, promjenom tolikog broja ministara, pokazao u najmanju ruku lošim selektorom vlastite momčadi.

Mi smo na žalost zbog razočaranja ljudi, zbog nemogućnosti da si u vlastitoj državi osiguraju egzistenciju za pristojan život, postali zemlja iz koje se odlazi, koja svoju mladost demotivira, koja nije u stanju osigurati toj mladosti da i u krizi uzrokovanoj pandemijom, a prethodno predugim prosvjetarskim štrajkom, u donekle normalnim uvjetima i bez nepotrebnih stresova i frustracija završi školsku i studentsku godinu.

Napisao: Edi JURKOVIĆ
Snimio: Rino GROPUZZO

Može li Rijeka postati jedno od središta proizvodnje očnih pomagala? Može, ako je vjerovati Damiru Tarčukoviću čiju viziju i entuzijazam dijeli i Povjerenstvo za izbor najboljih inovacija Primorsko-goranske županije.

Upravo je Damirova inovacija u proizvodnji očnih pomagala prepoznata kao jedna od najboljih u županiji pa je on dobio diplomu i bespovratna sredstva kao poticaj za nastavak rada. Zamjenica župana Marina Medarić podijelila je diplome i ugovore o bespovratnim sredstvima za najbolje inovatore Primorsko-goranske županije u 2019. godini među kojima je i Tarčuković.

„Sredstva su namjenska za poticanje inicijativa na razini županije i mogu pogurati ideju do faze realizacije“ – objašnjava Tarčuković nositelj riječkog branda Damir Tau i vlasnik „Očne Optike Damir“ s dvije poslovnice u Rijeci te direktor poduzeća za razvoj novih tehnologija iz Opatije.

Njegova inovacija su naočale pod prepoznatljivim riječkim imenom Karolina. U službenom opisu inovacije stoji da „dizajn proizvoda služi kao dio ortopedskog pomagala (naočala), a korištenjem riječkih boja u samom dizajnu naglašava se lokalni identitet dizajna“.

„Proizvodu smo dodali notu lokalnog karaktera jer je okvir u bojama povjesne riječke zastave, dakle bordo, zlatno žuta i plava, a imamo i druge verzije. Uz ženski model Karolina izradili smo i prototip muškog modela Komodor koji dolazi u industrijski crnoj i titan sivoj, ali po želji kupca može i on biti u bojama riječke trobojnice. Imena Karolina i Komodor referiraju na riječku povijest“ – govori nam inovator koji ne krije da mu srce kuca za Rijeku.

Jeftinije, izdržljivije i funkcionalnije od standarda

Ključna inovacija ipak je tehničke, a ne dizajnerske prirode.

„Izborom materijala te dizajniranom geometrijom proizvoda omogućena je eliminacija opruge na krilima naočala čime se produžuje vijek trajanja, smanjuje težina i troškovi proizvodnje dok je zadržan komfor i elastičnost proizvoda koristeći se prirodnim svojstvima materijala“ – stoji u opisu nagrađene inovacije.

Jedinstveni okviri za naočale bez opruga kreću u svijet iz Rijeke

U pravilu financiramo vlastiti razvoj novih tehnologija. Moj tim je prošle godine dovršio algoritam koji će svakom pojedincu odrediti idealan oblik okvira uvezši u obzir potrebe kao što je fizionomija lica, režim korištenja i optičke potrebe oka, ističe inovator i optičar Damir Tarčuković

Želimo projekte realizirati u PGŽ prvenstveno jer su korijeni firme upravo u našoj županiji – Damir Tarčuković

„Mi smo napravili nešto posve novo“ – odgovara nam Tarčuković na molbu da nam objasni o čemu je zapravo riječ i nastavlja – „napravili smo naočale koje su jeftinije, izdržljivije i funkcionalnije od dosadašnjeg standarda“.

U čemu je ključna razlika?

„Primjetili smo da opruge na krilima naočala često pucaju i razmišljali smo kako eliminirati opruge, a zadržati elastičnost okvira kao benefit. Bilo je već pokušaja da se uklone opruge, ali nisu dali zadovoljavajući rezultat. Mi smo koristili prvoklasni čelik i

obrađivali ga sve dok mu nismo optimalno povećali elastičnost. Na kraju smo uspjeli olakšati proizvod i zadržati mu elastičnost. Dobili smo novi, poboljšani proizvod, pritom smanjene težine u odnosu na postojeći. Ujedno smo pronašli odgovarajući dizajn, oblikovanje, idealnu formu naočala za naš materijal. Za sada smo u pilot fazi izrade s proizvodnim kapacitetima do 100 komada mjesečno. Radi promocije izradili smo pet prototipa od čega smo tri već prodali, a govorim o dva modela, ženskom – Karolina i muškom Komodor“ – objašnjava Tarčuković ključni aspekt inovacije.

Razlikovati lupe od naočala

Damir Tarčuković, zanimljivo, nije primarno optičar, već je inovator, dizajner i IT-jevac, a svoju zonu interesa proširuje na očna pomagala posljednjih desetak godina kada je stjecajem okolnosti preuzeo vodeću poziciju od pokojnog oca.

„Otar je počeo 1982. na Krku izrađivati ortopedska pomagala, a od 1986. otvara i prvu maloprodaju i okreće se izradi očnih pomagala. Očno pomagalo je u pravilu personalizirani proizvod jer primjerice naočale objedinjuju funkcije dijagnostike i neke tehničke vrijednosti.

Svoj prvi dizajn sam odradio kada sam imao 16 godina na inzistiranje upravo oca. Vidio je nešto u mojim crtežima što ja nisam smatrao bitnim. Bio je to model naočala za čitanje. Model se i dalje proizvodi uz sitne izmjene i nakon više od dvadeset godina. Formalno sam preuzeo očev posao 2009., a u potpunosti 2013. i vidim perspektivu upravo u širenju proizvodnje kvalitetnijih, pristupačnih i dizajnom dorećenih okvira što bih volio ostvariti u Rijeci.“

Optika Damir već je 2018. dobila namjenska sredstva iz EU fonda za regionalni razvoj. Namjena sredstava bila je za modernizaciju proizvodnog procesa i dostizanje cilja – izrade najkvalitetnijih mogućih naočala.

Istovremeno, u nekim trgovackim lancima naočale s plastičnim okvirima mogu se kupiti već za stotinjak kuna. Gdje se u takvom tržištu pronalazi naš inovator.

„Naočale od stotinjak kuna o kojima govorite su zapravo lupe, a ne naočale. One nisu za cijelodnevno nošenje, nisu za vožnju i ne bi se smjele koristiti duže od 15 minuta. Tu ne pričamo o istom proizvodu, iako na prvu mogu izgledati slično. Vratimo se na tržište pravih naočala. Želja nam je uz naša dva inovativna modela proširiti paletu inovativnih proizvoda te pokrenuti veći pogon u PGŽ s ciljanim kapacitetom od 20.000 jedinica godišnje.

Algoritam za idealan oblik okvira

Želimo projekt realizirati u PGŽ prvenstveno jer su korijeni firme upravo u našoj županiji, smanjiti ovisnost o inozemnim proizvodnim kapacitetima s ciljem zapošljavanja domaćih ljudi. Želja nam je tako u suradnji s lokalnom zajednicicom postići društveno odgovorne ciljeve uprave i kroz brendiranje proizvoda „Made in Rijeka“ promovirati našu lokalnu zajednicu. U konačnici dakle ne želimo raditi samo unikatne primjerke naočala po višim cijenama nego pokrenuti masovnu proizvodnju s našom inovacijom i lokalnim brendom. Naš proizvod da bi uspio na tržištu mora biti bolji i jeftiniji što inovacija omogućava. Zaključno, projekt ima velik potencijal, ali zahtjeva investiciju, a ova županijska nagrada je jedan od poziva upravo investitorima.“

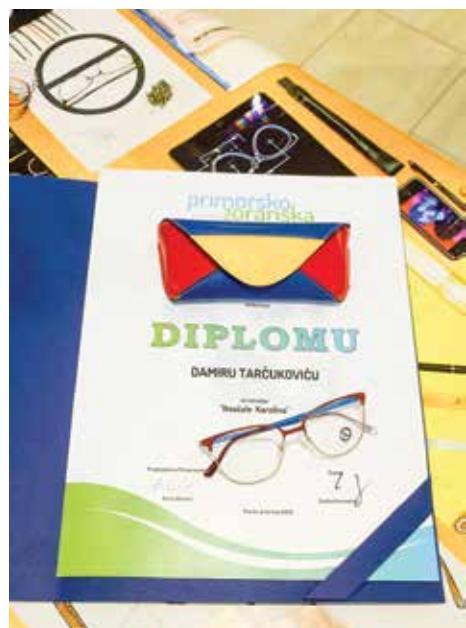
Zanimljivo je da Tarčuković ne staje sa svojim inovacijama na novim, revolucionarnim okvirima bez opruga. Poslovni plan je višenamjenski i uključuje umjetno oko namijenjeno slabovidnim osobama, interaktivno ogledalo i implementaciju AI (umjetne inteligencije) u analizi poslovanja. „U pravilu financiramo vlastiti razvoj novih tehnologija. Moj tim je prošle godine dovršio algoritam koji će svakom pojedincu odrediti idealan oblik okvira uvezvi u obzir potrebe kao što je fizionomija lica, režim korištenja i optičke potrebe oka.

„Prvi pilot projekt će zainteresiranim klijentima biti dostupan ove godine. Kroz dvije godine testirat će se na više lokacija diljem EU, a zatim može u svijet“, zaključuje Damir Tarčuković.

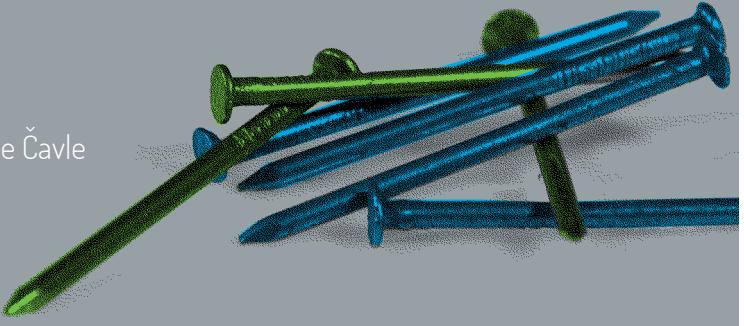

Primorsko-goranska županija u vrhu po inovacijama

Praksa poticanja inovacija bespovratnim sredstvima putem javnog natječaja u Primorsko-goranskoj županiji započela je još 1995. godine. Do danas su tako dodijeljena 203 priznanja te odobreno gotovo 3.500.000 kuna poticajnih sredstava za razvoj 369 najboljih inovacija. Od 369 inovacija sufinanciranih bespovratnim sredstvima PGŽ od 1995. do 2018., preko 270 inovacija je zaživjelo. Čak 110 inovacija dospijelo je na tržište te su u funkciji u vlastitom obrtu ili trgovackom društvu ili se proizvode za prodaju, ili su prodane nekom naručitelju, a za više od 160 inovacija izrađen je prototip. Prema podacima Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo u razdoblju 1995.-2018. PGŽ je na drugom mjestu po broju podnesenih prijava, s prosječno 40-ak prijava godišnje, odmahiza Zagreba. Ovogodišnja sredstva u iznosu od 150.000 kuna podijeljena su Dinu Lenzu, Ivanu Babiću, Robertu Stupčiću, Damiru Tarčukoviću, Tihani Kalčić, Stipanu Orčiću, Marceli Muschet, Ivanu Sereku i Ivi Čulumoviću.

Županijsko priznanje vlasniku „Optike Damir“

Zvončarska simfonija otvorila je vrata međunarodnim suradnjama

Najvažnije iskustvo iz sudjelovanja u programu EPK jest da su udruge naučile kako programe financirati iz raznih fondova. Svi žele nešto organizirati, mladi su se uključili u rad udruga i kao da se cijeli Grobnik pokrenuo. Pomoći ćemo buduće inicijative kako bi se ova dobra energija i dalje nastavila.

Napisao: Edi JURKOVIĆ
Snimio: Rino GROPUZZO

Spektakularnim izvođenjem Zvončarske simfonije na Trgu hrvatskih branitelja u Čavlima otvoren je program Festivala susjedstava Europske prijestolnice kulture, koji bi se tijekom 2020. godine trebao odvijati diljem Primorsko-goranske županije, ako dopuste zdravstvene i epidemiološke okolnosti. Prvi od 27 festivala organiziran je početkom veljače u Čavlima gdje je simfoniju nakon smotre i povorkе izvelo oko 500 zvončara i dondolaša. Zvončarska simfonija pod dirigentskom palicom riječkog jazz glazbenika i kompozitora Zorana Majstorovića kao i samih zvončara te Karlovačkih bubenjara bila je svojevrsna jazz improvizacija koja spaja glazbu, ritam i zvona.

„Srhi su mi ‘šli od simfonije“ – prisjeća se tog događaja u Čavlima općinska načelnica Ivana Cvitan Polić.

Zvončarska simfonija

Kako je došlo do uključivanja Općine Čavle u program EPK?

– Mi smo se prije tri godine javili na natječaj raspisan za EPK s idejom da obnovimo naš Dom za rad raznih udruga koje djeluju u općini. Prihvaćeni smo, ali se ispostavilo da sredstva možemo dobiti samo za manifestacije, a ne za infrastrukturu pa se rodila ideja da uključimo dondolaše koji slave 20. rođendan. Na festivalu Porto Etno smo se povezali sa Zoranom Majstorovićem i došli na ideju za Zvončarsku simfoniju. Rečeno nam je i da se moramo povezati s nekim europskim susjedstvom i nas je dopala

Njemačka. Nismo odabrali Düsseldorf koji je poznat po karnevalu da se ovako mala općina ne izgubi u takvoj suradnji pa smo se povezali s manjim Immenstadtom koji ima svoju zvončarsku grupu. „Kliknuli“ smo s njima iz prve pa sada evo i oni u Njemačkoj pjevaju „rojeni san Grobničan“.

Jeste li očekivali toliku posjetu na izvedbi Zvončarske simfonije?

– Doista, bilo je veličanstveno uz više od 3.000 ljudi duž trase uz koju su bile tri pozornice, da bi se na kraju svi sjatili na Trg hrvatskih branitelja. Zoran Majstorović je napravio sjajan posao dirigirajući s 500 zvončara koji su ludim vibrirajućim zvukom napravili fantastičnu atmosferu. Bio je to pun pogodak za Čavle. Manifestaciju ne bismo mogli organizirati bez brojnih volontera i redara, imali smo i odličan odaziv udruga, svi na Grobniku su se uključili u program. Troškovi ovako velike manifestacije premašili su iznos koji nam je uplaćen preko projekta Festival susjedstava te smo se morali dosta angažirati kako bi uz pomoć sponzora zatvorili finansije i svima se ovim putem zahvaljujem.

Cijeli projekt otvorio nam je vrata međunarodnim suradnjama. Osim zvončarskih projekata, pokrenuli smo i suradnju s udrugom „Comitato della Croazia“ iz mjesta Ivrea pored Torina koja svake godine na Čistu srijedu tradicionalno kuha – palentu, a i mi na Grobniku imamo dugu tradiciju i poznati Festival palente i sira. Najvažnije iskustvo iz sudjelovanja u programu EPK jest da su udruge naučile kako programe financirati iz raznih fondova. Svi žele nešto organizirati, mladi su se uključili u rad

Ivana Cvitan Polić: Cilj je bolje iskoristiti Kaštel, Automotodrom i Platak

udruga i kao da se cijeli Grobnik pokrenuo. Pomoći ćemo buduće inicijative kako bi se ova dobra energija i dalje nastavila.

Platak je popularan tokom cijele godine

Općina Čavle ima i brojne druge aktivnosti među kojima je u široj javnosti prepoznato uređenje Platka u čemu blisku surađujete s Primorsko-goranskom županijom. Što je novog na Platku?

– Nedavno nam je prezentirana anketa izrađena za potrebe Automotodroma i kroz jedno od pitanja pokazalo se da je baš Platak izdvojen kao destinacija koja je najpozitivnije ocijenjena od većine ispitanih. To je odličan pokazatelj dobrog vođenja cijelog projekta, jer pred samo 10 godina javni dojam nije bio ni približno toliko dobar. Mnogi sada rado odlaze na Platak cijele godine, individualno ili grupno. Posebno su popularni roštilji

Obnavlja se Frankopanski kaštel

Mnogi rado odlaze na Platak tokom cijele godine, individualno ili grupno

Rupu. Interes je velik, a aplicirali smo projekt izgradnje ceste s infrastrukturom na sredstva EU obzirom da je riječ o projektu vrijednom 17 milijuna kuna.

Dobra iskustva s fondovima EU

Još jedan županijski projekt u koji ste uključeni je „Putevima Frankopana“. U kojoj je fazi obnova Frankopanskog kaštela?

– Za obnovu južne kule već je potrošeno više od 800.000 kuna, saniran je krov čime smo eliminirali vlagu, obnovljena je fasada, uređeni zidovi, postavljeni novi podovi i stolarija, a prostor je nedavno i opremljen „frankopanskim“ namještajem. Naša udruga Praesidio Frangipanus opremljena je s 20 kostima frankopanske straže, oružjem, zastavama, štitovima i bubenjem, a uskoro kreće i obnova sjeverne kule koja će postati interpretacijski centar. Preko projekta „Povežimo se baštinom“ nabavljamo multimedijijski sustav za virtualnu stvarnost, te obnovljamo prostore Galerije suvremene umjetnosti s depoima te urede Katedre ČSG. U prizemlju planiramo omogućiti uvjete za otvaranje ugostiteljske ponude. U sklopu projekta Claustra postavit će se uređaj sličan teleskopu pod nazivom „arheostereoskop“ koji će ocrtavati liniju rimskog limesa. Cilj je da Kaštel zaživi i postane prepoznatljivo odredište te domaćin brojnih manifestacija.

Imate li još projekata u kojima koristite sredstva EU fondova?

– Da, imamo vrlo dobra iskustva s fondovima EU. Preko Urbane aglomeracije ugovoren je nastavak izgradnje vodovoda i kanalizacije na Grobničini. Dom Čavle upravo obnavljamo s više od 2,8 milijuna kuna bespovratnih sredstava, u sklopu EU projekta ‘Visoki tlak tih ubojica’ nabavljamo nove sprave za vježbanje i pripremamo niz edukacija i radionica. Tu je i EU projekt WiFi 4U kojim smo dobili 120.000 kuna za besplatni WiFi oko škole, oko Doma Čavle, dvorane Mavrinci i oko zgrade Općine Čavle čime smo pokrili najfrekventnija područja. Osim EU fondova snazimo se i na druge načine pa smo uz pomoć PGŽ dogradili novo krilo škole da sva djeca od 3 razreda idu u jednoj smjeni na nastavu, a od HBOR-a smo dobili gotovo beskamatni kredit od 3 milijuna kuna za zamjenu kompletne javne rasvjete. Cijeli kredit će se vratiti od uštede električne energije.

Nakon 40 godina preasfaltirana je pista Automotodroma Grobnik što je ujedno i najveća investicija od same izgradnje objekta

Zvončarska simfonija bila je pun pogodak za Grobničane

kojih je sada desetak, ali mnogi se uključuju i u programe raznih udruga, primjerice na manifestaciju „Sva lica Platka“ došlo je više od 2.000 ljudi. Do Platka vodi nova cesta i tu su sada uređene skijaške staze, sportski tereni uključujući bočalište i nova trim staza, dječja igrališta i veliki parking koji se preko ljeta pretvara u niz sportskih terena. Domovima na Platku koji su u vlasništvu Općine smo sanirali krovove, sami najmoprimeci također su uložili vlastita sredstva kako bi ih obnovili i opremili sukladno zahtjevima današnjih korisnika. Razmišljamo i o preuređenju prostora dijela soba u apartmane jer gosti ne žele više spavati u prostoriji s 20 ležajeva. U funkciji je od ove zime je i sustav zasnježenja

zahvaljujući kojem su održane škole skijanja. Moje osobno mišljenje je da Platak moramo razvijati kao destinaciju za ljetni turizam, jer je sve veća potražnja za aktivnim turizmom. Turisti traže upravo ovakve sadržaje kakve Platak može ponuditi. Osim ljeta, Platak je zanimljiv i u ostatku godine. Najveći je problem što gore i dalje nema pitke vode. Planovi za izgradnju vodovoda postoje, ali su to velika sredstva.

Automotodrom je jedini takav objekt u cijeloj RH

Automotodrom Grobnik navršio je 40 godina. Ali, utihnule su priče o utrkama Formule 1.

– Ne sanjamo više o Formuli 1. Standardi su toliko otišli naprijed da bi trebalo raditi velike zahvate što sada nije realno. Ali nakon 40 godina preasfaltirana je pista što je ujedno i najveća investicija od same izgradnje objekta, preuređena je upravna zgrada, uređeni su novi boksovi, a u planu je izgradnja još 10 novih boksova. Zahvaljujući novim investicijama porastao je broj posjetitelja koji je 2019. bilo 90.000 pa upravitelji objekta razmišljaju o izgradnji nekoliko smještajnih jedinica, uređenju autokampa i otvaranju novog ugostiteljskog objekta. Sigurni smo u veliki potencijal automotodroma obzirom da je jedini takav objekt u cijeloj RH. Zbog duge tradicije i zanimljive prošlosti, a ujedno i zbog odličnih uvjeta za vožnju tokom gotovo 300 dana u godini on predstavlja do sad nedovoljno iskorišten turistički i gospodarski potencijal. Radimo na dokumentu Strategija razvoja područja Grobnik, nakon kojeg slijedi i ažuriranje postojecog Urbanističkog plana uređenja cijele zone. U blizini je i Poslovna zona Soboli koja ima velik potencijal, jer je na poziciji budućeg čvorišta autoceste za

Veseli nas povratak Belog, a Centar za velike zvijeri u Sušici bit će senzacija

Činjenica da se zvijeri može susresti u njihovom prirodnom staništu, ili ipak vjerojatnije naći na tragove njihove prisutnosti, čini Gorski kotar savršenom destinacijom za razvoj ekoturističke ponude vezane uz korištenje tri velike zvijeri, medvjeda, vuka i risa, kao ciljnih vrsta u edukativne svrhe i kao pokretač razvoja održivog turizma

Napisao: Anto RAVLIĆ

Foto: Rino GROPUZZO i Arhiva ZUP

Odnedavna ste na čelu Javne ustanove "Priroda". Za one kojima nije otprije poznato, čime se bavi ova Ustanova?

– Velika je odgovornost, ali i izuzetna čast, biti na čelu jedne Ustanove, koja svojim radom doprinosi i skrbi o očuvanju bogatstva prirodnih vrijednosti Primorsko-goranske županije. Da se zaista radi o prirodnim bogatstvima ove naše zelenoplave Županije, dokazuje i činjenica da je u našoj Županiji proglašeno 31 zaštićeno područje, a gotovo 75 posto kopna i 16 posto mora obuhvaća ekološka mreža Natura 2000. Ako tome pridodamo mnogobrojne zaštićene vrste biljnog, životinjskog i gljivljeg svijeta koji žive na našem području, moguće je dobiti široku sliku iznimne biološke raznolikosti naše Županije. Uz sve spomenuto, jasno je da naša ustanova ima zaista puno zanimljivog i odgovornog posla.

Kako izgleda radna svakodnevica ravnateljice?

– Na ovom mjestu zamijenila sam mr. sc. Sonju Šišić koja je na čelu Ustanove bila od samog osnutka i za čijeg su mandata ostvareni i započeti brojni projekti, dok

sam ja u zadnjih nekoliko godina bila zaposlena u Ustanovi na mjestu savjetnice za upravljanje projektima i održivu valorizaciju prirodne baštine. Od početka mog rada u Ustanovi započela sam s vođenjem pripreme i provedbe projekata koji za cilj imaju očuvanje bioraznolikosti, edukaciju šire javnosti i održivu valorizaciju prirodne baštine. Tako danas, kao rezultat višegodišnjeg timskog rada, imamo uspostavljen Centar za posjetitelje s oporavilištem za bjeloglavе supove u Belom na otoku Cresu, a u tijeku je izgradnja i uspostava Centra za posjetitelje Velike zvijeri u Staroj Sušici u Gorskem Kotaru.

EU sredstvima financira se većina projekata

Kako je zamišljeno djelovanje tih dvaju centara za posjetitelje?

Posao koji radimo je nevjerojatno raznolik i zanimljiv – Irena Jurić, ravnateljica Javne ustanove Priroda

– Oba Centra fokusiraju se na širenje svijesti o nužnosti očuvanja bioraznolikosti, ali i ciljano pojedinih ugroženih vrsta koje se štite, kako europskim direktivama, tako i domicilnim zakonodavnim okvirom. Vjerujem da je većina žitelja Primorsko-goranske županije svjesna i donekle upoznata s istaknutim vrstama koje tu obitavaju, no jedna od važnih zadaća "Prirode" jest i kontinuirana komunikacija s javnosti, s posebnim naglaskom na mlađe naraštaje, kako bi se stvorili temelji za razumijevanje značaja očuvanja vrijedne prirodne baštine, krajolika i prostora na kojem obitavamo.

U današnje vrijeme kada informacija na brzi način može doći do ljudi, koristimo različite komunikacijske kanale kako

bismo dosegli do svakog pojedinca s ciljem podizanja kolektivne svijesti, da nešto jednom uništeno, nepovratno narušava naše šanse za životom u kvalitetnom i zdravom okružju kakvog želimo prepustiti budućim naraštajima.

Međutim, Centri nisu jedina aktivnost ustanove?

– Iako “mala” ustanova po broju zaposlenih, “Priroda” već niz godina provodi niz aktivnosti na području čitave Županije, od brojnih istraživanja te praćenja stanja vrsta ili staništa, a u značajnoj mjeri provode se i mjere zaštite i očuvanja ugroženih vrsta ili

staništa. Osim takvih, rekli bismo, redovnih aktivnosti, Ustanova provodi više kapitalnih projekata, od kojih je većina sufinancirana sredstvima EU. Sve projekte provodimo u suradnji s partnerima, jedinicama lokalne samouprave i udrugama, a najveću potporu u provedbi svih projekata pruža nam Primorsko-goranska županija, bez čije finansijske i logističke potpore provedba ne bi bila moguća.

Poznato je da je na području otoka Cresa u Belom duži niz godina djelovao Eko-centar Beli. Kakav je danas status i uloga novog Centra za posjetitelje Beli?

U Staroj Sušici, neposredno uz poznati frankopanski dvorac, trenutno se obnavlja zapušteni objekt koji će postati Centar za posjetitelje o velikim zvijerima, prvi i jedini takav “visitor centar” u Hrvatskoj

3D vizualizacija Centar za posjetitelje o velikim zvijerima i Centar tijekom izgradnje

Nevjerojatna bioraznolikost Primorsko-goranske županije

Znamo da se raznolik prostor zeleno-plave županije može podijeliti na uže prostorne cjeline – primorje, otoče i gorske dijelove, svaka sa svojim posebnim obilježjima koje ih označuju. Kako se spomenuta iznimna bioraznolikost očituje u tim užim prostornim cjelinama?

– Gorski kotar i kvarnerski otoci uvršteni su u mrežu Natura 2000 najvećim dijelom zbog očuvanja velikih zvijeri (Gorski kotar) i rijetkih vrsta ptica (oba ova područja) te njihovih staništa. Manje je poznato, ali možda vrijedno pažnje da je veliko prirodno bogatstvo Županije uvjetovano činjenicom da se ovdje susreću tri velike i po osnovnim značajkama kontrastne europske biogeografske cjeline: sredozemna, alpsko-dinarska i kontinentalno-panonska, a tu je i prostrani morski akvatorij sa svojim posebnostima i bogatstvima. Klima, geološka građa, geološka prošlost i povijesna događanja također daju svoj doprinos i pečat mnogim kontrastima i raznolikostima. Primorske flišne udoline, poput doline Rječine i Vinodola, odlikuju se specifičnim staništima i bujnom vegetacijom te čine svojevrsne “kontinentalne” oaze unutar Sredozemlja.

Jedna od najznačajnijih prirodnih rijetkosti u vapnenačkim, duboko usječenim bujičnim jarugama

priobalja je velebitska degenija, koja je razmjerno nedavno pronađena iznad Sibinja, pa više nije samo velebitski endem, nego i endem Primorsko-goranske županije. Na dolomitnim padinama priobalnih planina (Obroč, Platak i Vinodolske planine) protežu se prostrani travnjaci s populacijama rijetkih biljaka poput velecvjetne sase, endemične cijelolatične žutilovke, trocvjetne mlječice i drugih koje rastu na vjetrometinama izloženim buri.

U Gorskem kotaru, pored bujnih bjelogoričnih, crnogoričnih i mješanih šuma te rijetkih, krupnih i grabežljivih vrsta sisavaca i ugroženih vrsta ptica (suri orao, crna roda, škanjac osaš, tetrice gluhan, sove...) koje u njima obitavaju u ne malom broju, značajan je močvarni i voden svjet cretova (mahovi tresetari, suhoperke, mesojetka rosika, močvarna kala...), gorskih rijeka i potoka. Bistre goranske rijeke nude svoje posebnosti i među njima se ističe ljepotica Kupa – možda najočuvanija hrvatska gorska rijeka s raritetima poput mladice, lipljena, potočne pastrve, endemičnih vodenih beskrjalješnjaka...).

Krški dio Županije ističe se i svojim dubokim krškim izvorima, kanjonima, špiljama, jamama i ponorima u kojima također obitava endemična i rijetka flora i fauna. Akvatorij Kvarnerskog zaljeva, u kojemu

obitava rezidencijalna populacija od oko 250 dobrih dupina, oživljuju i četiri velike otočne skupine: Krka, Raba, Cresa i Lošinja. Uz ova četiri velika otoka, još je nekoliko manjih otoka te niz otočića, hridi i grebena. Preciznije, u Županiji je ukupno 55 otoka, dok se broj hridi procjenjuje na više od šezdeset, a grebena više od deset. Svaki od njih zaseban je prirodni svijet i ekosustav u malom. Kao zanimljivosti kvarnerskih otoka mogli bi istaknuti razmjerno veliki postotak očuvanih šuma i jedinstvene otočne hidrološke fenomene, a na prvom mjestu duboko i vrlo čisto Vransko jezero na otoku Cresu. Od očuvanih i prostranih šumskih kompleksa ističu se šumski rezervat Dundo na Rabu, vazdazelena šuma crnike na Punta križa na Cresu te listopadne šume na Tramuntani, također na otoku Cresu kao i šume Dubašnice na Krku. S druge strane, na otocima ne nedostaju prostrane ogoljene kamenite površine pašnjaka i stjenovite padine nadnesene iznad mora s brojnim endemima među biljkama i životinjama, a važna su kao mjesta hranjenja i gniježđenja rijetkim i ugroženim pticama (bjeloglavii supovi, orlovi, sove, čukavice i ostale ptice vezane uz kamenita staništa).

– Nakon zatvaranja tadašnjeg Eko-centra i njegovog dugogodišnjeg rada na zaštiti i očuvanju populacije bjeloglavih supova, ponovna uspostava i uređenje Centra Beli s oporavilištem za bjeloglave supove bio je iznimno zahtjevan posao. Uz veliku podršku Županije i Grada Cresa, danas možemo sa zadovoljstvom reći da imamo ponovno Centar koji zaista doprinosi očuvanju ovih karizmatičnih ptica, koje danas nažalost u Hrvatskoj gnijezde i obitavaju još jedino na Kvarnerskim otocima. Centar je u kratkom roku od svog otvorenja nagradivan i prepoznat kao točka održivog turizma, ali ono što nas posebno veseli jest da su od otvaranja do danas uspješno oporavljeni i ponovno u prirodu vraćena 24 supa.

Osmijeh i suze zbog supova

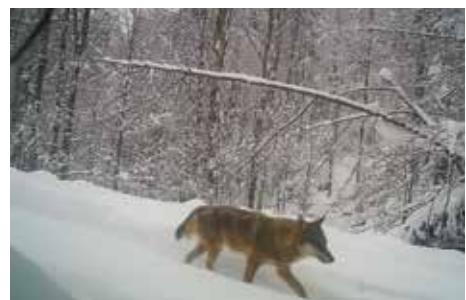
Bjeloglavi supovi su veličanstvene ptice koje nikoga ne ostavljaju ravnodušnim. Oni su nažalost, kao i mnoge druge vrste, u današnje vrijeme i vrlo ugroženi, pa se bez intervencija čovjeka možda ne bi ni mogli održati. Kako se odvijaju akcije njihovog spašavanja u slučajevima ugroza i ponovno vraćanje u prirodu?

– Pretežno su to bili mladi supovi, koji su spašeni u većini slučajeva iz mora od strane lokalnog stanovništva, turista ili djelatnika "Prirode" i Centra. Da Centar radi dobar posao govori nam i broj posjetitelja koji je u 2019. godini bio deset tisuća. Prepoznali su Centar kao mjesto gdje mogu saznati mnoge

zanimljivosti o bjeloglavim supovima, kao i izazove s kojima se susreću u svom preživljavanju, što svakako doprinosi pozitivnom ponašanju i djelovanju ljudi.

Važnost očuvanja ugroženih vrsta sve više je prepoznat i od strane društveno osvištenih poduzeća pa je tako Zagrebačka pivovara prošle godine provela višemjesečnu kampanju "Žaštićene zakonom", u okviru koje je Centru donirano vozilo za spašavanje i prijevoz supova te za potrebe dohrane supova u prirodi, što nam je uvelike olakšalo terenski rad. Rad vezan uz spašavanje i oporavak bjeloglavih supova zasigurno nije uobičajena i svakodnevna aktivnost i "Priroda" je jedna od rijetkih ustanova u Hrvatskoj koja obavlja djelatnost oporavka divljih životinja. Teško je ne doživjeti i proživjeti i osobno sudbinu svakog supa koji dođe u oporavilište, a sreća koju cijeli tim osjeća u trenutku kada je oporavak uspješan i ptica dobije drugu šansu za život u prirodi je neopisiva. Nažalost, ponekad ima i trenutaka tuge, kada nakon uloženog ogromnog truda oporavak ne uspije ili nakon povratka u prirodu bjeloglavi sup nastrada, i tada nam je najteže prihvati takvu činjenicu, no uvijek se rukovodimo pozitivnim razmišljanjima da činimo pravu stvar za spas zadnje populacije bjeloglavih supova u Hrvatskoj.

Da ovo za svih nas nije samo posao govori i činjenica da svatko od nas u slučaju

Vuk, snimljen iz automobila

potrebe i nužnosti u bilo koje vrijeme izlazi na intervenciju, tako se u kolovozu 2018. dogodilo da je tog dana bilo nekoliko intervencija, pa smo u akciju spašavanja krenule tadašnja ravnateljica i ja. Sup Draga zbrinut je do našeg dolaska od strane lokalnih ljudi i vikendaša u Mošćeničkoj Dragi, a kasnije je uspješno oporavljen i pušten u prirodu. Obzirom da je obilježen GPS uređajem za praćenje, danas znamo da je Draga živa i zdrava, boravila je u austrijskim Alpama, Sloveniji i Italiji, a trenutno je u rodnom kraju, nalazi se na Cresu.

Zvijeri imaju karizmu

Spomenuli se još jedan centar za posjetitelje – onaj budući, u Gorskom kotaru.

– Primorsko-goranska županija u svojim strateškim dokumentima potiče ravnomjeran razvoj svih svojih subregija, stoga je usporedo s razvojem projekta Centar Beli krenuo razvoj projekta za uspostavu još jednog posjetiteljskog centra u Gorskom kotaru. Ovaj Centar interpretirat će tri velike zvijeri, medvjeda, vuka i risa, koji žive na području Gorskog kotara.

Tematika velikih zvijeri i činjenica da ih se može susresti u njihovom prirodnom staništu, ili ipak vjerojatnije naići na tragove njihove prisutnosti, čini Gorski kotar savršenom destinacijom za razvoj ekoturističke ponude vezane uz korištenje tri velike zvijeri, medvjeda, vuka i risa, kao ciljnih vrsta u edukativne svrhe i kao pokretač razvoja održivog turizma. Tako je u tijeku provedba EU projekta kojeg vodi Javna ustanova "Priroda" s partnerima Općinom Ravna Gora i TZO Ravna Gora uz potporu Primorsko-goranske županije, a kroz koji se na području Stare Sušice, neposredno uz poznati frankopanski dvorac trenutno obnavlja zapušteni objekt koji će postati Centar za posjetitelje o velikim

Zbog svoje karizmatičnosti velike zvijeri pobuđuju veliki interes kod ljudi – goranski medvjed
(snimio Željko Stipeć)

zvijerima, prvi i jedini "visitor centar" u Hrvatskoj, gdje će se interpretacija, edukcija i promidžba, u ovom slučaju Gorskog kotara, bazirati na postojanju tri velike zvijeri na tom području.

Zbog čega velike zvijeri mogu biti zanimljive širem krugu posjetitelja?

– Velike zvijeri su vršni predatori i imaju važnu ulogu u ekosustavu, a činjenica da se radi o izuzetno karizmatičnim vrstama, pobuđuje također i veliki interes kod ljudi. Upravo zato, realizacija ovog projekta pridonijeti će korištenju ovih strogo zaštićenih vrsta u edukativne i turističke svrhe, kao novog sadržaja, izvornog za Gorski kotar. Javna ustanova „Priroda“ već niz godina prati pojavnost i kretanje velikih zvijeri različitim metodama, od obilježavanja jedinki GPS ogrlicama, do postavljanja foto-zamki u šumi, a dio takvih istraživanja i autohtonih video i foto snimaka bit će neke od zanimljivosti koje će posjetitelji moći vidjeti u budućem Centru.

Goranski bestijarij

– Radi se o kapitalnom projektu ukupne vrijednosti osam milijuna kuna, od čega se s nešto više od dva milijuna kuna sufincira županijskim sredstvima. Centar će na

U današnje vrijeme kada informacija na brzi način može doći do ljudi, koristimo različite komunikacijske kanale kako bismo dosegli do svakog pojedinca s ciljem podizanja kolektivne svijesti, da nešto jednom uništeno, nepovratno narušava naše šanse za životom u kvalitetnom i zdravom okružju kakvog želimo prepustiti budućim naraštajima

Senzibilizirati ljudе s prirodом

– Posao koji radimo je nevjerojatno raznolik i zanimljiv. Kroz većinu se provlači povezanost ljudi i prirode kroz povijest ovih prostora. U današnje vrijeme, uz brzi način života te vječiti nedostatak vremena, potrebno je puno truda za senzibilizaciju ljudi u povezivanju s prirodom. No ipak želim istaknuti da su Gorani, Primorci, Otočani i svi koji dođu živjeti u naš lijepi kraj, ljudi koji žele očuvati svoje prirodne vrijednosti i zato vjerujemo da oni prate što mi radimo i govorimo i žele dati svoj doprinos da naša županija ostane zauvijek zeleno-plava.

zanimljiv način prezentirati posebnosti medvjeda, vuka i risa, uz primjenu različitih multimedijalnih i didaktičkih elemenata, ali osim toga pružat će i mnoge druge zanimljive aktivnosti. Tu će posjetitelji moći poslušati pokoje predavanje, a za one najmlađe organizirati će se tematske radionice, ili pak terenski izlasci u stanište velikih zvijeri upoznavanjem ili praćenjem njihovih tragova. U izradi su i autohtoni suveniri povezani s ovim životinjskim vrstama, a koji će se moći nabaviti isključivo u Centru te će zasigurno doprinijeti njegovoj prepoznatljivosti. U izradi je i slikovnica/bojanka za djecu te knjiga Goranski bestijarij o istinitim kazivanjima ljudi o susretima s velikim zvijerima na području Gorskog kotara. To će biti jedinstvena publikacija, popraćena zanimljivim i šaljivim ilustracijama, te se zaista nadamo da će biti prepoznate i od mlađih i starijih čitatelja, zaključuje Irena Jurić.

Odlazim u mirovinu zadovoljan i vraćam se prvoj ljubavi – izviđačima

Napisao: Edi JURKOVIĆ

Snimio: Petar FABIJAN i Arhiva ZIP

Kada je 31. siječnja Velika Britanija izašla iz EU taj je čin nazvan Brexit, a istog je dana i Primorsko-goranska županija zabilježila svoj Brexit, jer je nakon 18 godina provedenih na odgovornim dužnostima u mirovinu otišao Branko Škrobonja. Posljednja funkcija bila mu je voditelj Službe za zaštitu i spašavanje i civilno društvo, ali je veći dio karijere, od 2001. do 2013. u PGŽ obavljao funkciju pročelnika Ureda županije.

„U mirovinu odlazim zadovoljan, sa skoro 41 godinom staža, od čega 18 održenih u Županiji“, uvodno naglašava Branko Škrobonja. S dugogodišnjim suradnikom oprostio se i župan sa suradnicima, a Škrobonja dodaje da je posebno lijepo što su ga se kod odlaska u mirovinu sjetili i pripadnici nacionalnih manjina s kojima je intenzivno suradiuo od samih početaka rada u Županiji. A ti počeci sežu i daleko prije 2001. kada se profesionalizirao kao pročelnik Ureda Zlatka Komadine s kojim je u proljeće te 2001. godine i vodio njegovu predizbornu kampanju.

„Kako sam bio politički aktivan u SDP-u još početkom devedesetih, kada to i nije bilo naročito popularno, izabran sam za člana prve Županijske skupštine davne 1993. kada je 14. travnja i osnovana Primorsko-goranska županija. A članovi te prve Skupštine izabrali su me za prvog predsjednika Odbora za rad s nacionalnim manjinama, te je ta suradnja započela prije 27 godina, a obilježila je i moj odlazak iz Županije. Naime, po posljednjem popisu stanovništva u Županiji je živjelo skoro deset posto stanovnika – pripadnika nacionalnih manjina. Najvažniji su Talijani i Srbi koji su i autohtoni u nekim dijelovima Županije, a uz njih predstavnici još 12 drugih manjina imali su pravo birati svoja županijska vijeća i predstavnike, te smo tako, Županija s najvećim brojem vijeća i predstavnika, s kojima sam skoro svakodnevno surađivao.

Može se reći da sam ja prije svega izviđač, jer je to moj 'način života' već punih 57 godina koliko sam član te organizacije. Sudjelovaо sam, a većinu njih i organizirao, na više od četrdeset izviđačkih logorovanja, i na tri svjetske skautske smotre, a sakupilo se tu oko 650 dana pod šatorom

Branko Škrobonja pokretač je županijskog magazina „Zeleno i plavo“ u srpnju 2005. godine

A pratilo sam rad i svih četrdesetak udruga, društava, zajednica i saveza nacionalnih manjina, koji djeluju u našoj Županiji. No, to je bio samo manji dio mojih radnih obaveza u sklopu suradnje s brojnim drugim udrugama civilnog društva iz područja ljudskih prava, rada s djecom i umirovljenicima, branitelja-veterana Domovinskog rata, stradalnika Domovinskog rata, sudionika i stradalnika II. svjetskog rata, duhovnosti, demokratske političke kulture, međunarodne suradnje, zaštite okoliša i prirode, zaštite i spašavanja.“

Ponosan na magazin Zeleno i plavo

Pored dobre suradnje s nacionalnim manjinama i udrugama civilnog društva, Škrobonja je posebno ponosan na magazin koji držite u ruci, Zeleno i plavo, popularni

ZIP, kojem je bio odgovorni urednik prvih 29 brojeva.

„ZIP je zamijenio raniji županijski bilten koji je povremeno izlazio od 1993. do 2000., a ukupno je izašlo dvadesetak brojeva. Prvo sam pokrenuo županijske revije na engleskom i talijanskom jeziku koje su promovirale našu Županiju kao prostor, ne kao instituciju. Mi smo jedina hrvatska županija koja u nazivu ima i gore i more pa se razvila ideja da krenemo s magazinom Zeleno i plavo četiri puta godišnje, na oko 40 stranica u boji. Prvi broj magazina je izašao u srpnju 2005. godine s nakladom od 15 tisuća, neko vrijeme se tiskalo i pet tisuća više, pa opet 15 tisuća. Magazin se besplatno dostavlja članovima tijela jedinica lokalne i područne uprave i samouprave, ustanovama, udrugama, tvrtkama, državnim ustanovama,

Umirovljeničke dane Branko Škrobonja će iskoristiti za ponovno vođenje riječke izviđačke organizacije

saborskim zastupnicima, drugima županijama i veleposlanstvima. Trećina naklade šalje se građanima izravno na njihove adrese, najveći dio na području naše Županije, širom Hrvatske, ali i u inozemstvo, do SAD, Kanade, Kine i Južnoafričke republike. Za realizaciju projekta pozvao sam dizajnera Ivicu Oreba, koji je angažirao Dragana Ogurlića kao iskusnog urednika, a sve je produkcjski vodio Makol marketing. Ideju sam prezentirao županu, projekt je odobrilo tadašnje Županijsko poglavarstvo, a prvi broj je bio prezentiran u špilji Vrelo. Konceptacija magazina je ostala nepromijenjena svih ovih godina. ZIP ima stalne rubrike u kojima se obrađuju aktualne teme i događaji, protokolarne aktivnosti, reportaže iz mjesta u Županiji kao i susjednih općina, ekološke teme, teme o očuvanju

baštine i kulturnih znamenitosti, a tu su i razgovori s glavnim gostom svakog broja, te zabavni sadržaji. Bitno je da magazin nije suhoparni bilten ni propaganda županijskih tijela i s tom koncepcijom, kao jedina županija u Hrvatskoj, tiskamo svoje glasilo. Kada danas listam prvih 50 brojeva ZIP-a to je vrlo ugodna šetnja kroz vrijeme i prostor i doista mogu biti ponosan na taj projekt."

Jednom izviđač, uvijek izviđač

Zanimljivo je da je Škrobonja karijeru u županiji zaključio radeći s udrušama civilnog društva, a i sad je neraskidivo vezan uz jednu takvu organizaciju – izviđače.

„Doista, kada sam u ime Županije surađivao s bilo kojom osobom iz neke udruge civilnog društva, ja kao da sam tamo gledao – sebe.

Kolekcija od 800 sova

Donedavni ured Branka Škrobonje bio je mali muzej sova. Zbog toga su mu kolege predlagale da napravi izložbu, a pokojni akademik Strčić želio je to i realizirati na Krku. Skrobonja je naime prikupio ni sam ne zna koliko („više od osamsto“) figurica sova.

„Sve je počelo šasvim slučajno na World Scout Jamboreeu u Čileu 1999. kada smo kao gosti Hrvatskog kluba u Santiagu išli na izlet u Valparaíso. Tamo sam u jednoj grnčariji kupio 4 keramičke sove, a kada sam došao doma, shvatio sam da sam ih tko zna gdje prije kupio već šest sličnih. Očito sam podsvjesno počeo kupovati sove, svidjele su mi se jer su simetrične i mistične, a simboliziraju mudrost i pamet. Nakon toga sam počeo sustavno tražiti i kupovati nove sove, a svi poznanici i prijatelji su mi počeli donositi sove sa svojih putovanja, i na kraju sam skupio ogromnu zbirku sova iz svih dijelova svijeta od keramike, krpe, metala, perja, stakla, drva, imam stotinjak maraka s motivima sova, a najvrjednija je slika Ivana Lackovića Crote Meni su najdraže dvije sove urezane u drvo breze, koje je unikatno, samo za moju zbirku, izradio vodeći hrvatski rezbar Mato Tijardović iz Ernestinova.“ No, saznajemo da su iz Općine Lokve Škrobonji ponudili prostor za izlaganje njegove zbirke sova, pa će mu i to biti jedan od umirovljeničkih izazova.

Kao izviđač, kroz godine volonterskog rada i kao organizator brojnih akcija, naučio sam da udruge rade nešto korisno za cijelo društvo – poučava Škrobonja koji neće ni u mirovini mirovati jer se vraća staroj ljubavi – izviđačkoj organizaciji. Pod stare dane, ponovo se aktivirao kao predsjednik Saveza izviđača Rijeke. Pitamo ga odakle ta ljubav prema izviđačima.

„Može se reći da sam ja prije svega izviđač, jer je to moj ‘način života’ već punih 57 godina koliko sam član te organizacije. Sudjelovao sam, a većinu njih i organizirao, na više od četrdeset izviđačkih logorovanja, a ako tome pridodam i sudjelovanje na tri svjetske skautske smotre (Jamboree), na tri savezne i sedam smotri hrvatskih izviđača, sakupilo se tu oko 650 dana pod šatorom. Izviđač sam

postao 1963. kada mi je bilo tek 8 godina, a u prvo jato poletaraca uvela me Pepica Katunar, učiteljica u tadašnjoj školi Belveder, koju sam i sâm pohađao. S vremenom sam u toj prekrasnoj organizaciji postigao sve što sam mogao, u odredu sam obavljao sve dužnosti od predvodnika do starješine odreda. Od 1977. do 1979. sam bio i prvi profesionalni sekretar Saveza izviđača Rijeke, a kasnije i skoro desetak godina i predsjednik, a eto, u studenome prošle godine su me ponovo nagovorili da se prihvatom te dužnosti. Kao tajnik Saveza sam pred 40 godina osnovao i Odred izviđača pomoraca na Kantridi, čiji sam i danas član. Odlaskom u Zagreb na studij, već 1975. godine sam postao član tadašnjeg Izvršnog odbora Saveza izviđača Hrvatske i u najvišim tijelima Saveza sam bio dvadeset i pet godina, na kraju i zamjenik starješine Saveza.“

S obzirom na impresivan izviđački staž pitamo Škrobonju za usporedbu izviđačkog pokreta nekada i danas.

„Neusporedivo je to već na brojčanoj razini jer smo u najboljim danima, sredinom osamdesetih godina imali u Rijeci i po 13, 14 odreda s dvije i po tisuće članova, dok danas Savez izviđača Rijeke okuplja tek četiri odreda s oko tristo članova. Djeca su nekada imala manji izbor, bilo im je dostupno manje aktivnosti pa su se u većem broju javljali u izviđačke odrede, a članstvo im se priznavalo i kao školska slobodna aktivnost.“

Vratio Hrvatsku u skautski pokret

Zanimljivo je da je Branko Škrobonja na neki način ulključio hrvatske izviđače i u Svjetski skautski pokret gdje je Savez izviđača Hrvatske primljen 1993. godine.

„Svjetski skautski pokret zasnovan je na djelu Roberta Badena Powella čija je metoda odgoja djece početkom prošlog stoljeća postala vrlo popularna širom svijeta. Desetljećima je to bio prvi pravi zeleni i ekološki pokret, škola života u prirodi, a izviđači su bili prepoznавани po šatorima i uniformama. Kako je do 1990. program izviđačke organizacije, kao i sve druge organizacije mladih, imao i ideološki dio, nismo bili članovi svjetske skautske federacije, iz koje je Savez izviđača Jugoslavije isključen 1950. godine. No, prve kontakte smo s WOSM-om ostvarili već krajem 1990. godine pa sam tako 1991., na poziv WOSM-a kao jedini predstavnik hrvatskih izviđača sudjelovao na 17. Svjetskoj smotri skauta (World Scout Jamboree) u Južnoj Koreji kada se pod šatorima, u trajanju od deset dana, okupilo oko 23 tisuće skauta iz cijelog svijeta. Treba znati da Svjetska skautska federacija (WOSM)

Škrobonja na rastanku sa svojim uredom u Adamićevoj uz poklon pripadnika nacionalnih manjina

Dvadeset godina staža u INI

Škrobonja je nakon završetka srednje kemijske škole, koju je pohađao s poznatim igračem i nogometnim trenerom Srećkom Jurčićem, nastavio školovanje u Zagrebu. Još prije završetka studija zaposlio se, u dvogodišnjem mandatu, kao tajnik Saveza izviđača općine Rijeka, da bi se, nakon odsluženja vojnog roka, u ljetu 1981. godine kao diplomirani inženjer kemije, zaposlio „u struci“ u INA Rafineriji na Mlaki i u njoj („u plavom trlišu i s kacigom na glavi“) radio točno dvadeset godina. Vrlo brzo, zbog uočenih organizacijskih sposobnosti („Do tada sam već svašta naučio i prošao s mojim izviđačima!“) već s 29 godina postao je najmlađi rukovoditelj najvećeg odjela u Rafineriji Mlaka, za proizvodnju motornog ulja i ambalaže, sa 189 zaposlenika, da bi kasnije napredovao do pomoćnika direktora za kvalitetu INA Rafinerije nafta Rijeka, a proizvodnju motornih ulja i struku napustio je 2001. godine.

Donedavni ured Branka Škrobonje bio je mali muzej sova. Zbog toga su mu kolege predlagale da napravi izložbu, a pokojni akademik Strčić želio je to i realizirati na Krku. Škrobonja je naime prikupio više od osamsto figurica sova. Iz Općine Lokve su mu ponudili prostor za izlaganje zbirke sova, pa će mu i to biti jedan od umirovljeničkih izazova

danas ima više zemalja članica i od Ujedinjenih naroda, a broji oko 54 milijuna članova! Uglavnom, ispostavilo se da između naše izviđačke i skautske organizacije (u temeljnom načinu rada i programu) nije bilo razlike i čim smo se riješili ideoloških dijelova programa prihvaćeni smo 1993. godine, kao prvi s područja bivše države, u Svjetsku skautsku organizaciju. Sudjelovao sam i na sljedeća dva Jamboreea i to 1995. u Nizozemskoj i 1999. u Čileu, a kao zanimljivost istaknuti ću da je posljednji Jamboree održan lanjskog srpnja u SAD-u u Zapadnoj Virdžiniji, gdje je između 38 tisuća sudionika, odnosno skoro stotinjak sudionika iz Hrvatske, bio i moj sin, čime smo na neki način unutar obitelji zatvorili taj izviđački krug.“

Uz konstataciju da su izviđači poput velike obitelji pitam ga za neka poznata imena koja su bili ili jesu dijelom izviđačkog pokreta.

„Iznenadili biste se koliko je uspješnih ljudi bilo aktivno u izviđačima. Primjerice od 12 astronauta koji su hodali Mjesecom čak njih 11 bili su skauti, a samo James Irwin (Apollo 15) to nije bio. Nadalje, da se ograničimo na Rijeku istaknuti izviđač, čak istaknuti izviđački voditelj, bio je današnji gradonačelnik Rijeke Vojko Obersnel, a što je zanimljivo i bivši predsjednik Gradskog vijeća Željko Glavan bio je izviđač, pa su od 2001. do 2005. godine dva čelna čovjeka Rijeke bila bivši aktivni izviđači. Ili da se malo maknemo od politike, član riječke izviđačke organizacije je bila i jedna vrhunska olimpijka – Snježana Pejčić, prva hrvatska sportašica koja je osvojila odličje na Ljetnim Olimpijskim igrama, broncu u streljaštvu zračnom puškom u Pekingu 2008.“

Domar planinarskog Doma na Snježniku

Pored iznimne izviđačke karijere, Branko Škrobonja ima ne manje dugu planinarsku karijeru. Već kao desetogodišnjak 1965. postao je član PD Kamenjak, a sa samo 17 godina poveo je grupu svojih izviđačkih prijatelja iz legendarnog voda „Plavi Ghetaldus“ (u kojem su mogli biti samo članovi koji su nosili naočale) na Triglav, i to na užas majke, koja nije ni znala za tu njegovu avanturu.

„Dvije godine prije toga otišli smo, prvi puta na Risnjak, a drugog dana smo se preko Snježnika i Platka u Rijeku vratili – pješice. A da mi danas sin dođe s takvom idejom, ne znam što bi pomislio! Kasnije sam se još 13 puta popeo na Triglav, a u Hrvatskoj i Sloveniji nema ozbiljnijeg vrha kojeg nisam osvojio barem dva – tri puta, a obišao sam dvadeset i jednu planinarsku transverzalu u Sloveniji i Hrvatskoj, neke i po tri puta.“

Obnova doma na Snježniku,
na nadmorskoj visini 1.500 m,
još uvijek je na čekanju

Ali ono što je obilježilo moju planinarsku karijeru je Dom na Snježniku koji je grupa mojih izviđačkih prijatelja preuzeila 1988. godine. Od 1989. godine bio sam jedan od domara, a od 1994. pa do 2002. godine i glavni domar, što je u praksi značilo da sam se svaki drugi - treći vikend penjao s Platka na Snježnik. Po mojoj evidenciji odradio sam 238 vikend dežurstava u Domu (a nekad i po tri - četiri dana), po svakakvim vremenskim uvjetima, na Snježniku sam prespavao 276 noći, a ukupno sam se više od 400 puta popeo od ceste (ispod Radeševa, do kuda se moglo doći autom) do Doma na Snježniku (uspon od 40 minuta). Štoviše, najčešće sam na ledima nosio (ako nisam pratio snijeg i do koljena) i ruksak teži od 20 kilograma, pun namirnica, raznog pića, ali i cementa, pjeska, drva, čavala, boje, benzina, petroleja i tko zna čega sve ne (odnio sam tako i 16 punih plinskih boca teških 22-23 kilograma) pa sam sigurno tako na 1.490 metara na svojim ledima iznio više od šest tona kojekakvog tereta.“

Sudbina najljepšeg doma u Hrvatskoj

Nažalost, priča o Domu na Snježniku je sada jedna jako tužna priča i za sada nema sretan kraj. Planinarski dom koji se nalazi samo 15 metara ispod vrha Snježnika (1506 m) po ocjeni mnogih planinara bio je planinarski objekt s najljepšim smještajem i pogledom u hrvatskim planinama jer je prirodno ukomponiran u kameni vrh planine, a s njegove velike terase pruža se pogled od talijanskih Dolomita, preko cjelokupnih Julijskih i Savinjskih Alpi i Karavanki u Sloveniji do cjelokupnog Kvarnera (do Premude). Do doma nema pristupa vozilom, a izgradili su ga riječki planinari u razdoblju od 1947-1951. po osebujnom projektu arhitekta Zdenka Sile. Nažalost, već godinama Dom nije u funkciji, osim što ga sada koriste ilegalni migranti na svojim rutama. Zanimljivo je spomenuti da je kao dječak, 70-ih godina materijal za dom nosio današnji župan Zlatko Komadina, jer je njegov otac, kao aktivan planinar, brinuo o održavanju i sanaciji objekta u to vrijeme.

„Dom je sigurno bio najljepši u Hrvatskoj sve dok na Uskrs 2002. nije jako stradao od olujnog juga. Nije to bilo prvo takvo stradavanje, ali spašavanje ovoga puta nije uspjelo iz više razloga. Prije svega PD Platak nije bilo organizacijski sposobno za taj zahvat, drugo - nestalo je entuzijazma među planinarama i treće - dom je potpao pod Nacionalni park Risnjak mada se formalno nalazi na teritoriju Grada Čabre.

Uspomene sa Snježnika, gdje je Škrobonja bio domar trinaest godina

U takvoj situaciji Primorsko-goranska županija je 2007. osigurala 200 tisuća kuna za sanaciju krova, ali je zahvat odgođen jer je PD Platak želio podići kat na domu. To nije bilo izvedivo, ali se izgubilo dragocjeno vrijeme uslijed čega je umjesto obične sanacije krova trebalo ishoditi novu građevinsku dozvolu. Tu se sve opet iskomplikiralo jer se ispostavilo kako Dom u katastru i gruntovnici, odnosno pravno – ne postoji, pa ga je trebalo upisati u knjige i formalno je postao vlasništvo RH, a na upravljanje je predan NP Risnjak.

A 2009. je PGŽ osigurala 500 tisuća kuna za sanaciju doma, i s Upravom NP Risnjak je bio potpisani i ugovor, a oni su kroz javnu nabavu ugovorili i izvođača. No, problem je bio kako 500 tona potrebnog materijala dopremiti na Snježnik. Uprava NP Risnjak je našla izvođača koji je bio spreman s malim bagerom proširiti postojeću stazu na 80 cm i po njoj dovoziti materijal. I 15. srpnja su krenuli radovi na širenju staze. Nažalost, javili su se, ja ih nazivam „snježnički dušobrižnici“ i stvorili famu da na vrhu Snježnika gradimo stanicu skijaške žičare, pa su na traženje inspektorice zaštite okoliša obustavljeni radovi. Dok se situacija razjasnila, svim potrebnim dozvolama unatoč, radovi su bili odgođeni jer su prošli ljetni

dani i vrijeme više nije dozvoljavalo radove. Cijeli je splet nesretnih okolnosti u narednim godinama onemogućio čak tri planirane sanacije za koje je PGŽ osigurala sredstva. Posljednji pokušaj, nakon što je osigurana građevinska dozvola za kompletну sanaciju Doma, i nakon što je ondašnji ministar zaštite okoliša Mihael Zmajlović potpisao ugovor kojim je Ministarstvo preuzealo obvezu plaćanja ugovorenog sanacije, osuđetio je novi ministar zaštite okoliša i energetike Slaven Dobrović koji s Upravom „svog“ Nacionalnog parka Risnjak, nije tijekom cijele 2016. godine uspio ni razgovarati o obnovi doma na Snježniku, mada je i sam bio aktivan planinar. Dakle, Snježnik je stvarno jedna vrlo tužna priča, i ja sam na Snježniku u zadnjih desetak godina, bio samo tri puta, jer mi je emocionalno, nakon svega ovoga, teško ponovo tamo otići“ – zaključuje Škrobonja.

Sređivanje goleme knjižnice

Na rastanku s Brankom Škrobonjom doznajemo da će umirovljeničke dane osim za ponovno vođenje riječke izviđačke organizacije iskoristiti i za sređivanje svoje goleme knjižnice. Kako sam govori, planinarska mu je knjižnica sigurno najveća u Rijeci, a zbirci izviđačkih knjiga, publikacija, dokumenata i uspomena nema premca u Hrvatskoj. A tu knjižnicu će vrlo vjerojatno obogatiti i nekim svojim djelima, jer želi obraditi i napisati sustavnu povijest skautskog i izviđačkog pokreta našeg kraja (započetog 1913. godine na ondašnjoj Kraljevskoj gimnaziji na Sušaku), u čemu će mu sigurno pomoći skoro deset tisuća ispisanih stranica njegovog izviđačkog i planinarskog dnevnika (u 86 bilježnica velikog formata), kojeg vodi od početka 1972. godine – što je prava povijest izviđaštva i planinarenja našeg kraja.

kartulina

Škulinje, riječki kvarč s dušom

Škulinje se bude u potrazi za

Porijeklo naziva je zanimljivo i kasniji domaći zapisničari poput Ive Grohovca i Ede Jardasa etimologiju pronalaze u „škurini“ odnosno tami nastaloj nešto bržim nestankom sunca s obzirom da je riječ o primorskoj dragi odnosno udolini

Napisao: Davor ŽIC
Snimio: Petar FABIJAN

Škurinje se u riječkoj svakodnevici doživljava kao „betonsku spavaonicu“, radnički kvart u kojem stanovnici uglavnom „drijemaju“ u visokim neboderima dok se život „događa“ negdje drugdje. Ili, možda, kao prvu riječku „šoping meku“, čije je „srce“ još uvijek „zakrćeno“ brojnim trgovачkim centrima u kojima se može kupiti sve od „špeže“ za čovjeka i životinje,

vlastitim identitetom

Nominalno, Škurinje su prva riječka „šoping meka“. U Dragi, udolini koju su danas ispunili trgovački centri, trebali su prema planu biti kulturni, sportski i društveni sadržaji

preko sportskih rezervata do kauča za dnevni boravak. No, nepravedno je to prema dijelu Rijeke koje u sebi „krije“ brojne zanimljivosti, od kojih je prvu nosi već u imenu.

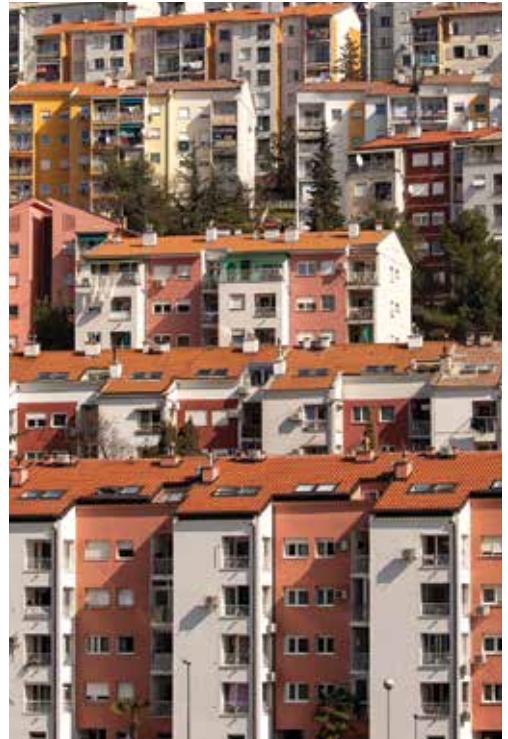
Naime, kada govorimo o ovom naselju, valja prvo dokučiti govorimo li o – Škurinju ili Škurinjama? Odnosno, je li ono imenovano jednином ili množinom. Prvi trag može dati više od stotinu godina star zapis, članak pisca i novinara Ive Grohovca objavljen 1913. godine u Riječkom novom listu, u kojem ovaj poznati borac za očuvanje hrvatstva i riječkog hrvatskog identiteta iznosi legendu o nastanku imena tog riječkog „kvarta“.

Kako je postala Škurinja

Ja znan, da vas je jako malo, ki niste čuli za Škurinju i ki ne znate, kade je to mesto. Škurinja je dosta velika, aš se proteže od Rastocin pak sve z gorun do preko Tibjaši, ki su preko reškega kunfina. Ja, pak san rekral, da vas je malo ki ne znate za Škurinju, ale bit će vas jošmanje ki znate zač se taj lepi kraj naše Rešćine tako zove, a zato san odlučil da ču van povedat, piše Grohovac u članku naslovlenom „Kako je postala Škurinja“.

Istiće kako je naselje dobilo ime u staro vreme, pred stotine i stotine let, kada su „još vrazi po zemje hodili na noge, aš ni bilo automobileh na svetu“.

– Pak va to vreme je šal jedan gospodin vrag na Drenovu drenjule pobirat ke su baš bile zrele. I gre ti nebog vrag i pobira drenjule i nabere jih punu vreću, ku je sobun donesal s pakla. Kad je mislel da je nabral dosta, zel je breme na ledja i šal da gre ča. Šal je po onen putu, ki gre danaska mimo „Kućine“ i Sih Sveteh. Kućine još ni bilo va to vreme, a ni Si Sveti nisu još bili prišli na Drenovu. I kad je vrag prišal va nižinu, kade je danaska

Lego sistem - zgrade u Škurinjama se zapravo nisu gradile na terenu, nego u tvornici, gdje su nastajali blokovi koji su se „slagali“ na lokaciju

Pajerovo selo, razvezala mu se je vreća z drenjulama, a sve drenjule su mu se potresle. Nebog vrag ni znal ča će, aš je već bila črna noć, pak ni niš videl. On bi bil pobiral, ale kako? Ni bilo druge leh poča prez niš! Kad je prišal va društvo drugeh vrazi, njin je povedal da je hodil na Drenove po drenjule, ale da su mu se potresle va jednen meste, kade je bila velika škurina, da jih ni mogal pobirat. On je pozval nekuliko svojeh prijatelji, da neka taj kraj od sada zove Škurinja, a to se je vaje razglasilo, pak se još i danas tako zove, zapisao je Grohovac.

Nešto manje „demonsku“, ali jednako „mračnu“ tezu iznio je četvrt stoljeća kasnije Ivo Jardas u svom epskom djelu „Kastavština“, u kojem je zapisao da „temi bregi prvo sunce zajde i prvo se zaškuri ale zamrači lego gore va Halubje, pak tu dragu zovu Škurinja“.

Riječka „škuribanda“

Time bi mogao biti razriješen „misterij imena“. Dakle, hipoteza kaže da nekad je bila jedna Škurinja, kasnije smo ih imali više (možda u vrijeme kada je ovo područje, kao i većina Rijeke, bilo podijeljeno na talijansku i jugoslavensku stranu), pa je i naziv „umnožen“. Stoga, hranu za pse ili kauč valja potražiti na Škurinjama, a ne – Škurinju.

Već i samo ime, a još više Jardasova teza i Grohovčeva pričica o njegovu nastanku, upućuju na zaključak da je od svojih početaka ovo mjesto bilo riječka „škuribanda“ – ne osobito uzbudljiva lokacija, poprilično udaljena od centra, usputna postaja na putu

Škurinje i njeni stanovnici trude se ne biti samo riječka betonska spavaonica

prema susjednim mjestima. Pa ipak, ono je stoljećima prisutno u riječkom prostoru, jer već daleko prije nego što su izgradnjom betonskih nebodera postali „gradskom spavaonicom“, Škurinje su imale svoje ime i povijest. Većina istraživača riječke prošlosti prvi pisani spomen ovog toponima smješta još u prvu polovicu 15. stoljeća, temeljeći svoje zaključke na notarskoj knjizi Antuna de Rena de Mutine u kojoj za 2. svibnja 1437. stoji zapis: „Terrenum positum in loco dicto schurigna in hos confines ab uno latere terrenum & lacus Ecclesiae Sce Marie de Schurigna“. Odnosno, spominje se crkvica sv. Marije od Škurinje te vinogradi, a to stanje krajolika ostalo je gotovo pa nepromijenjeno punih 539 godina, do izgradnje prvih škurinjskih nebodera.

No, i prije nego što je dobio svoje „mračno“ ime, ovaj je prostor bio naseljen, a o dugoj povijesti života na Škurinjama svjedoče i rijetki sačuvani materijalni dokazi. Tako se na lokalitetu znanom kao Vela straža – brdu pod kojim je kasnije „niknuo“ prvi trgovački centar na ovom području, sada već i zaboravljeni Getro – nalazila kamena nastamba koja je još prije „stoljeća sedmog“ pružala zaklon za ljude i stoku. O prapovijesti ovog prostora malo toga znamo, no zato mu je povijest neočekivano dobro zapisana...

Potok, vinogradi i vrtovi

– Pri razmišljanju o povjesnom Škurinju moramo obrisati doista puno slojeva koje nam zadaje današnja stvarnost i izgled ambijenta. Putujemo u XV. stoljeće, Rijeka jedva postoji kao skromno lučko-ribarsko mjesto na ušću Rječine, a oko koje se uzdižu manje ili više obrađeni brjegovi vlasnički i proizvodno uređeni prema

srednjovjekovnim seniorsko-vazalnim odnosima. Jedan od većih zemljovlasnika svakako su crkveni redovi, a među njima u Rijeci tada posebno istaknut red augustinaca zahvaljujući čijim poslovima imamo bar skromne zapise o vlasništvu terena u kojima se po prvi put javlja naziv Schurigna iz čega će nastati kasniji Škurinja te tek u novijoj jugoslavenskoj iteraciji „a“ će postati „e“ i oblikovat će se Škurinje. Porijeklo naziva je zanimljivo i kasniji domaći zapisnici poput Ive Grohovca i Ede Jardasa etimologiju pronalaze u „škurini“ odnosno tami nastaloj nešto bržim nestankom sunca s obzirom da je riječ o primorskoj dragi odnosno udolini. Redovi poput augustinaca su bili tu uglavnom vlasnici vinograda, a već 1437. u kontekstu njihovih škurinjskih posjeda spominje se i kapelica Sv. Marije koja u novijem obliku zadanom 1890. godine i dalje postoji. Prostor je pak definirao škurinski potok koji je tada bio značajna tekućica na ovom području koji je prolazio cijelom dolinom do današnjeg kompleksa „Benčić“, a koji u slobodnom toku više ne postoji. Kombinacija vode i nanesene zemlje značila je plodnost pa su tu zato uglavnom do XX. stoljeća i bili mahom prostori poljoprivrednog rada, vinogradarstva i vrtlarstva.

Zanimljivo je reći da zapisi iz XVI. stoljeća svjedoče o sukobima na području Škurinja između Riječana i Kastavaca jer je postojao stalni prijepor oko pozicije granice. Tako je 1544. zbog toga zabranjeno i održavanje mise. Povijest nam nekako uvijek ostavlja najviše tragove crne kronike. No postoji i pozitivniji dio priče – kako je dobar dio terena i kapelica ušao u vlasništvo riječke ubožnice odnosno bolnice Sv. Duh škurinski teren uz potok će do sredine XX. stoljeća služiti u raznim oblicima uzgoja hrane za bolnicu ili pak radne terapije za bolesnike, govori pasionirani istraživač prošlosti i budućnosti Škurinje i jedan od najpoznatijih stanovnika tog naselja Kristian Benić.

Španjol: Plan je bio drugačiji

Ono što je privuklo prve stanovnike ovog naselja – izvor vode i plodna zemlja – učinilo je u srednjem i novom vijeku područje Škurinje vrlo traženim poljoprivrednim zemljишtem. Osobito je plodna bila dolina u kojoj je danas smještena jedna od rijetkih

Potok

Na Škurinjama, točnije – u Škurinjskoj Dragi – izvor je potoka koji je nekad predstavljao izrazito važnu „vodenu transverzalu“ Rijeke. Taj voden tok, nazvan jednostavno Potok, dao je ime čitavom jednom riječkom naselju nastalom oko njegova donjeg toka. No, od 18. stoljeća krenula je regulacija potoka Potoka, a s vremenom je taj voden put „nestao“ ispod izgrađenih naselja, „ugrađen“ u sustav gradskih kolektora. Kako je zapisaо Benić u tekstu o Škurinjama u Sušačkoj reviji: „Prirodni oblik korita moguće je danas vidjeti samo u šumi iznad Osnovne škole Ivana Zajca, upravo na terenu uz kojega se i veže stoljetna upotreba naziva Škurinje“.

Kristian Benić u MO Škurinje

Crkvica sv. Marije

Tijekom stoljeća, središnji izvor identiteta, ali i središte samog naselja Škurinja, bila je crkvica sv. Marije, koja danas ima status kapelice. Prvi puta se u spisima spominje 1437. godine, no pretpostavlja se da je nekoliko stoljeća starija od tog prvog zapisa, a prema pričama, izgrađena je na mjestu gdje se nekom od mještana ukazala Gospa. Sve do Drugog svjetskog rata bila je mjesto hodočašća prilikom blagdana Vele Gospe, a povjesno se tada održavao i veliki sajam uz crkvicu. Na stranicama Župe sv. Ivana Krstitelja Rijeka, koja obuhvaća područje Škurinje, za kapelu sv. Marije od Milosti navodi se kako je prastara crkvica poznata po tome što su u njoj mnogi doživjeli duševna i tjelesna ozdravljenja. Ipak, građanima Rijeke najpoznatija je po oltarnom reljefu Bogorodice s Djetetom iz 1493. godine. Rad majstora Rosselinija, obnovljen je uz pomoć ministarstva kulture RH te zaštićen i spada među najdragocjenija riječka pokretna povijesno-kulturna dobra, a u Hrvatskoj postoje samo četiri stara reljefa takvog tipa.

Na području Škurinja i Škurinjske Drage planirali smo napraviti pravo urbano naselje po mjeri suvremenih građana – moderne stanove i kvalitetno osmišljen javni prostor, zajedno sa zeleno-sportsko-kulturnim pojasom i brojnim društvenim sadržajima. Tu su trebale biti škole, vrtići, domovi kulture, čak 16 sportskih terena, nažalost, od početka je taj projekt imao protivnike koji su to onemogućili, svjedoči Ljubo Španjol

Rotor zauzima centralno prometno mjesto škurinjskog mikrosvijeta

„natruha“ zelenila u Škurinjama, oko koje je izgrađen rotor i „načičkani“ trgovaci centri poput Konzuma (ranije Mercatora), Lidla, Decathlona, Emmezete... No, da se Škurinje razvijalo prema planovima koji su postavljeni prilikom promišljanja urbanizacije tog stoljećima poljoprivrednog kraja, taj bi prostor izgledao bitno drugačije.

– Na području Škurinja i Škurinjske Drage tada nije bilo gotovo ničega, a mi smo planirali napraviti pravo urbano naselje po mjeri suvremenih građana. Moderne stanove i kvalitetno osmišljen javni prostor. Na području sve od Tibljaša prema centru grada, do raskršća sadašnje Osječke i Tizianove ulice, protezao bi se zeleno-sportsko-kulturni pojas s brojnim društvenim sadržajima. Tu su trebale biti škole, vrtići, domovi kulture, čak 16 sportskih terena, dvorana po uzoru na onu u Udinama, zelene i parkovne površine, koje bi povezale čitavo to područje s centrom grada. Nažalost, od početka je taj projekt imao protivnike koji su to onemogućili. No, ipak smo napravili naselje. Sjećam se, šezdesetih godina tada je bila samo jedna gostionica na svom tom prostoru, vlasnik je bio Ive Brnčić. I govorio mi je da smo ludi, da bismo u toj šikari gradili nebodere i da tu nikad neće biti stanogradnje. A ja sam mu odgovorio: „Bit će, šor Ive, vidjet ćete“. I bilo je, ali nažalost ne onako kako smo planirali, prisjeća se Ljubo

Španjol: Radilo se na jednom sasvim novom principu. Zgrada se zapravo nije gradila na terenu, nego u tvornici, gdje su nastajali blokovi koji su se „slagali“ na lokaciji. S vremenom smo gotovo pa uspjeli dostići taj plan – jedan stan na dan. Bilo je to revolucionarno rješenje, dolazili su iz čitave Jugoslavije arhitekti, inženjeri i gradevinari gledati kako mi to radimo

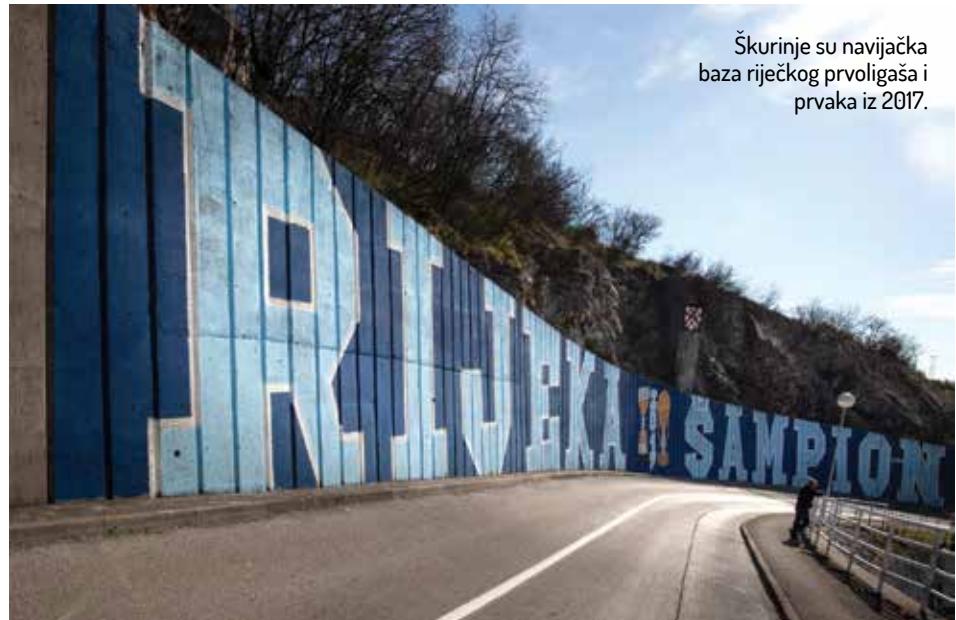
Španjol, čovjek koji je obilježio gospodarski i sportski život Rijeke od šezdesetih do devedesetih godina i glavni „motor“ razvoja Škurinja.

Škurinje kao granica

Rubno naselje Grada Rijeke, kao niti većinu njenog prostora, nije zaobišao „fenomen granica“. No, dok je duboki rez u riječkoj memoriji ostavila granica na Rječini, kao „nepropusni zid“ među državama u 20. stoljeću, živote stanovnika Škurinja oblikovala je znatno ranije granica koja se nije protezala među državama, već među teritorijima pod Habsburškom upravom. Krajem 15. stoljeća, aktom cara Fridriha III. sjeverozapadni i sjeverni dio riječkog distriksa odvojen je od Rijeke, formiran u teritorij nazvan Podbreg i predan na upravu Kastavskoj gospoštiji. Granica je prolazila Škurinjem, a jedna od bitnih točaka „razgraničenja“ bila je crkvica sv. Marije – sjevernije područje pripalo je Kastvu, a južnije je ostalo dijelom Rijeke. Kao i svaka granica, ova je ostavila značajan trag u životima tog kraja, odvojivši često vrijedne terene od njihovih vlasnika, ali i otežala razvoj toga kraja. Takvo „stanje razgraničenja“ stajalo je na snazi punih 300 godina, sve do kraja 18. stoljeća kada je Podbreg ukinut kao zaseban posjed i čitavim teritorijem pripojen Rijeci.

- Ima jedna prekrasna fotografija u knjizi „La provincia del Carnaro: saggio geografico“ Guida Depolja iz 1928., a jednostavno potpisana s „Vigne a Terrazzi in Val Scurigna“. To nam govori suštinu škurinjskog života sve do sredine XX. stoljeća - vinogradarstvo i vrtlarstvo s uobičajenim primorskim kulturama. Ljudi nikada nije bilo puno - bila je to dolina ispresijecana s manjim kućama i parcelama uz potok te nešto veću koncentraciju u onome što danas zovemo „staro naselje“. Možemo reći neurbanizirano seosko područje sa svim karakteristikama života na relativno dalekoj gradskoj periferiji za tadašnje pojmove. Recimo 1851. godine u popisu je zabilježeno 269 stanovnika i to se odnosi na cijelu dolinu. Važno je međuratno razdoblje zbog više razloga, a prije svega zbog toga što područje grubo presijeca državna granica Kraljevine Italije i Kraljevine Jugoslavije kao što je slučaj i s Drenovom, Zametom, Pehlinom... Tada to škurinjsko selo završava s jugoslavenske strane granice, a crkvica i cijela zapravo škurinjska dolina s tokom potoka u Italiji. Slično kao i s Drenovom i tu su povremenom bili korišteni nazivi Gornje i Donje Škurinje, što možemo naći i na kartama iz Austro-ugarske, ali to se nije toliko primilo. Po šumi se i tu danas nalazi ostatke graničnog kamenja, bodljikave žice, a i neki od objekata koji su danas stambeni su namjenski građeni za čuvare granice.

Život na granici nikad nije „mekan“. Urbanizacijski procesi se pomalo šire iz centra grada prema sjeveroistoku doline - tako dio koji danas zovemo Rastočine, a tada je bio dio ulice Via Valscurigne, postaje 1938. godine mjesto izgradnje višekatnica Giuseppe Posi kojih je trebalo nastati još više prema sjeveru, ali je taj projekt omeo rat. Na samoj pak granici s Jugoslavijom Italija, tamo gdje su današnji Konzum, Pet i Vrtni centar, dosta ulaže u izgradnju cijelog izdvojenog dijela gradske bolnice kojeg su činili vrlo uređeni poljoprivredni posjedi i radna terapija bolesnika. Kasniji kolokvijalni naziv „Ludnica“ za središnji objekt u tom kompleksu nije slučajan. Važno je reći da je škurinjski potok tada skroz pripitomljen - u cijelom donjem dijelu sproveden je u kanalizacijski sustav, napravljeno je betonsko korito, a izvor je zatrpan ne bi li danas sve bilo svedeno samo na stotinjak metara vidljivog bivšeg korita kraj osnovne škole. U Jugoslaviji su se životi su se ubrzano počeli mijenjati novom industrijalizacijom i urbanizacijom Rijeke, govori Benić.

Škurinje su navijačka baza riječkog prvoligaša i prvaka iz 2017.

Prepuna Župna crkva sv. Ivana Krstitelja na Škurinjama

Iako su rađeni po sistemu „jedan stan za dan“ stanovi na Škurinjama su kvalitetni i izdržali su sve testove, od potresa do oluja i zuba vremena

Naselje s blizu 6.000 stanovnika

Iako su tijekom čitave svoje povijesti Škurinje bile mjesto vinograda i livada, zelenih površina koje su bujale napajane potokom što se od izvora pokraj marijanske crkvice spuštao prema moru, danas je naselje prvenstveno doživljeno kao „carstvo betona“. Neboderi zgusnuti na strmim obroncima, kao prsti upereni prema nebu, ključna su slika kojom se u proteklih četrdesetak godina predstavljaju Škurinje. Naselje u kojem živi 5.750 „duša“ svojim stanovništvom može parirati brojnim manjim općinama diljem Primorsko-goranske županije, o Hrvatskoj da i ne govorimo, no usprkos tome nedostaju mu osnovni prostori koji mjestu daju identitet – trg, park i druga okupljašta stanovnika.

– Izgradnja Škurinja je bio pionirski poduhvat ne samo u Rijeci, nego u Hrvatskoj, Jugoslaviji, pa i čitavoj regiji. A cilj je bio riješiti problem stanova za radnike, koji je tada bio značajan u našem gradu. Rijeka je u to vrijeme ubrzano rasla, jačala je industrija, povećavao se broj radnika, a samim time i zahtjevi za stanovima. U to vrijeme Rijeka je po industrijskoj snazi bila možda i drugi grad u cijeloj Jugoslaviji, ali nedostajalo je kvalitetnih stanova za radnike. Tako je nastao ovaj plan koji je nazvan – „stan na dan“. U to vrijeme bio sam direktor Lučkog stambenog poduzeća i nogometnog kluba Lučki radnik, a upravo je Luka inicirala tu ideju o industrijskoj stanogradnji. Prva ideja je bila graditi na Rujevici, no već tada smo naišli na prepreke, pa smo plan preselili na Škurinje. Izvorna varijanta bila je da se stanovi grade po modelu P+2, ali smo vrlo brzo shvatili da zbog opsežnih zemljanih radova, jer Škurinje su bile brdo s teškim terenom, ne bi projekt bio isplativ. Stoga smo morali povećati visinu i dodati još katova u stambene zgrade. Čitav projekt pokrenut je šezdesetih godina, a tada smo i sačuvali prostor od divlje izgradnje koja se počela pojavljivati, objasnio je Španjol.

Jedan stan na dan

Nagli rast Škurinja u visinu dogodio se sredinom sedamdesetih godina prošlog stoljeća. Povodom Dana republike 1974. godine otvorena je „riječka tvornica stanova“ Adriamont, nastala iz nekadašnjeg Lučkog stambenog poduzeća i smještena na lokaciji gdje je danas garaža Autotroleja i saloni automobila. Zadaća joj je bila stvaranje betonskih blokova od kojih su na gradilištima nastajale visoke, višestambene zgrade namijenjene sve brojnijem riječkom radničkom stanovništvu.

Škurinjski susjedi

Nastali kao građanska inicijativa, Škurinjski susjadi nakon uključivanja u program 27 susjedstava projekta Rijeka 2020 Evropska prijestolnica kulture, preoblikovali su se u Udrugu za urbanu regeneraciju Kuraz kroz koju vode svoje aktivnosti. Pokrenuli su niz projekata iz domene održivog razvoja, kreativnih industrija, urbanizma, urbanog vrtlarstva i hortikulturalnog uređenja, a sve s ciljem izgradnje čvrste i povezane zajednice. Predsjednica udruge je Sonja Šegon, potpredsjednica Patricia Tićac, a za komunikaciju je zadužen Kristian Benić. Škurinjske susjede može se posjetiti na njihovoj virtualnoj adresi skurinjskisusjadi.org.

Dugoročni cilj probuđenih stanovnika je u zoni Škurinje „Novo naselje“ kreirati pravi kulturni centar po mjeri trećeg desetljeća XXI. stoljeća

Nakon točno četrdeset godina postojanja, Škurinje su se počele buditi. U kasnu jesen 2016. godine nastali su Škurinjski susjadi, kao strast grupice sadašnjih i bivših stanara naselja s ciljem oplemenjivanja zone Novog naselja Škurinje kulturnim i umjetničkim praksama i sadržajima

– Radilo se na jednom sasvim novom principu. Zgrada se zapravo nije gradila na terenu, nego u tvornici, gdje su nastajali blokovi koji su se „slagali“ na lokaciji. S vremenom smo gotovo pa uspjeli dostići taj plan – jedan stan na dan. Bilo je to revolucionarno rješenje, dolazili su iz čitave Jugoslavije arhitekti, inženjeri i građevinari gledati kako mi to radimo. Svoje tvornice prodali smo i u Bosni, u Zenici, pa na Kosovu, čak i u Grčkoj su građeni stanovi po „riječkoj ideji“. Adriamont je mogla postati najbogatija i najuspješnija firma u cijeloj Jugoslaviji, imali smo spremam „know-how“ koji bismo prodavali diljem bivše države, pa i u Europi. A Škurinje je trebalo biti naselje za 10 tisuća ljudi, s potpunom javnom infrastrukturom koja bi zadovoljavala društvene potrebe. Zato smo sačuvali središnji dio, nekadašnju lijepu dolinu bogatu zelenilom, gdje su se trebali graditi društveni, sportski i kulturni sadržaji. Nažalost, projekt je od početka imao neprijatelje, koji su dramatično izmjenili i konture Škurinja i budućnost Adriamonta te u konačnici zaustaviti cijelu priču sredinom osamdesetih godina, objašnjava Španjol.

Prvi stanovi – njih 80 u četiri visoke zgrade – useljeni su 24. lipnja 1976. godine, a nekadašnje uglavnom nenaseljeno i neurbanizirano područje na brežuljku započelo je svoj život kao Novo naselje Škurinje. No, dok su zgrade bile uspješno dovršene, javni sadržaji nisu zaživjeli.

– Bio je to sjajno osmišljen projekt, čak i tvornica Adriamont po završetku bi postala mala robna kuća s dodatnim sadržajima za gradane. No, imali smo puno protivnika, od samog početka. Jedni su bili građevinari, koji su se uplašili da će im novi način gradnje poremetiti posao, a drugi su bili oni koji su se natjecali za moć. Njima sam smetao kao predsjednik NK Rijeka koji je gradio Kantridu i direktor poduzeća koje je moglo biti najuspješnije u Jugoslaviji. Kad je, suprotno našim željama, izgrađeno veliko skladište Rijekatekstila u toj zoni koju smo namijenili za javne sadržaje, zabijen je čavao u samo srce našeg projekta. Od tada se „raspalala“ društvena komponenta i nismo uspjeli projekt realizirati kako smo htjeli. Ipak, ostali su stanovi koji su u svo ovo vrijeme izdržali testove. Mnogi moji prijatelji žive u njima i kažu kako se radi o kvalitetnim stanovima, koji su građeni da izdrže sve što im priroda namijeni, od potresa do oluja i zuba vremena. Na to sam ipak ponosan, ističe Španjol.

Ljubo Španjol, nekadašnji direktor „riječke tvornice stanova“ Adriamonta

Dva brda

Kada smo krenuli u projekt izgradnje Škurinja, konačni plan bio je još ambiciozni. Željeli smo povezati dva riječka brda, Škurinje i Drenovu, u zajedničku cjelinu u kojoj bi živjelo od 15 do 20 tisuća ljudi. Oni bi gravitirali prema kulturnom, sportskom i društvenom centru u Dragi, u udolini koju su danas ispunili trgovački centri, a koja bi ih tako povezivala s centrom grada. A radom su bili vezani uz „riječki bazen“, prostor od Kantride i 3. maja do Luke Rijeka. Tako bismo dobili jedan zaokružen prostor za ugodan život, prisjeća se Španjol.

Buđenje Škurinja pod motom

„Brdo kao prilika“

U takvim uvjetima života, kada je prostor gotovo u potpunosti predan stanovima bez javnih sadržaja – uz iznimku sportskih terena, odnosno košarkaških igrališta koja su postala okupljališta mlađih generacija – Škurinje su stekle svoju reputaciju „spavaonice grada“. Prostora za drugo, izuzev boravka u stanu, naprsto – nije bilo. No, nakon točno četrdeset godina postojanja, Škurinje su se počele buditi. U kasnu jesen 2016. godine nastali su Škurinjski susjedi, kao strast grupice sadašnjih i bivših stanara naselja s ciljem oplemenjivanja zone Novog naselja Škurinje kulturnim i umjetničkim praksama i sadržajima. Dugoročni cilj je stvoriti preduvjete za infrastrukturno i organizacijsko oblikovanje Škurinjskog

kulturnog centra te poticanje zajednice na aktivizam, participaciju u oblikovanju kvalitetnijeg života i naselja, ambiciozno poručuju putem svojih stranica. No, da iza ambicija стоји i volja za ozbiljnim radom, pokazali su nizom aktivnosti poput zajedničkih druženja i igranja video-igara, raznih radionica i projekata, da bi u jesen prošle godine objavili i Balkonske novine, „prve novine svih naroda i narodnosti škurinjskih susjeda“, uz moto „brdo kao prilika“ i „brdo prilika“.

– Ono što uglavnom danas smatramo Škurinjem uz „staro naselje“ nastalo je kao „novo naselje“ u pogon Adriamonta između 1976. i 1986. godine te je to jedna potpuno druga situacija koja zapravo nema praktički nikakve kontinuitete sa selom Škurinje osim imena, a i to je doživjelo malu promjenu, jer

kako smo rekli originalno je Škurinja. Danas je to visokourbaniziran prostor s između 5 i 6 tisuća stanovnika, ali koje doživio jednu specifičnu transformaciju u kontekstu Rijeke, što nije baš artikulirano. Naime, osim što je bilo „spavaonica“, Škurinje je bilo i proizvodni „hub“ upravo nastao kao takav u Jugoslaviji, nije nasljeđe Austro-Ugarske kao većina ostalog - tamo je 1980. godine otvoren novi i suvremen pogon Riječke tvornice konopa, cijela tzv. „tvornica stanova“ Adriamont te tada vrlo proizvodno usmjereni Parkovi i nasadi, koji su zapravo, ako pažljivo pogledamo tu točku, gotovo kontinuitet iz srednjovjekovlja.

Nigdje u Rijeci ne možemo tako dobro gledati transformaciju u konzumerističko društvo – Riječka tvornica konopa je propala, a prostor postao prvim riječkim Konzumom i zapravo je možda prvi pravi slučaj revitalizacije industrijskih područja, na mjestu Parkova i nasada izgrađen je cijeli bivši centar Mercator, i niz drugih prodavaonica, a na mjestu Adriamonta garaža autobusa i autosaloni. Fascinantno. Ono što nije nastalo je pravi dovršetak urbanizacije – naime, ona je u Jugoslaviji već debelo zastranila pa je to ispala zona bez pravog trga, središta, bez zgrada s prizemljima koja mogu biti korištena u poslovne svrhe, vrtića, a da ne govorimo o kakvom društvenom, kulturnom centru ili ogranku knjižnice. Zapravo nema pravih mjesta osnaživanja i okupljanja zajednice, a koji donose jedan pomak u kvaliteti života. To sigurno nisu privatni prostori dučana iako pružaju taj zavaravajući osjećaj „sadržaja“. Ovim pitanjem se bavi Udruga za urbanu regeneraciju Kuraž, a prilika se pojavila unutar programa 27 susjedstava Rijeka 2020 kada smo izabrani za nositelje tog škurinjskog kulturnog programa, kaže Kristian Benić i nastavlja:

Naselje vapi za kulturnim centrom

– Doista puno toga se dogodilo u ove tri godine – gomila tzv. „soft“ kulturnih aktivnosti, kreativnih radionica, edukacija, komunalnih akcija, a sve zapravo u svrhu početnog ispitivanja i budenja terena. Dugoročni cilj je vrlo jasan - u zoni Škurinje „Novo naselje“ kreirati pravi kulturni centar po mjeri trećeg desetljeća XXI. stoljeća, mjesto koje dobro služi i onima koji dane provode uz Twitch i Minecraft i umirovljenicima s 2.000 kuna mirovine koji traže neku normalnu dostupnu hobistiku i sadržaj za slobodno vrijeme. Centar grada, izuzev turistički, sigurno nije osnova

Došao je bibliobus Gradske knjižnice Rijeka

Vinogradi i vrtovi predstavljali su suštinu škurinjskog života sve do sredine XX. stoljeća, a danas je dragocjena svaka zelena površina

Škurinje kao naselje u kojem živi 5.750 „duša“ svojim stanovništvom može parirati brojnim manjim općinama diljem Primorsko-goranske županije, o Hrvatskoj da i ne govorimo, no usprkos tome nedostaju mu osnovni prostori koji mjestu daju identitet – trg, park i druga okupljačta stanovnika

zajednice ovog tisućljeća, a mislim da su pred nama i slojevite demografske promjene kroz izraženija migracijska kretanja. Ne moramo si odmah dozivati slike skupog betona, modeli mogu biti razni, ali sigurno ne ovi koji su sada - nikakvi, s mjesnim odborom i udrugom umirovljenika u nekakvim stanovima i jednom sobom od 20 kvadrata za „društveni život“. To je dugoročna i teška priča - mi smo jedna grupica profesionalaca iz sfere kulture i u tom smislu cijeli nastanak inicijative je potpuno „odozdola“, mi se borimo za svaki projekt, financiranje, provedbu. Stvorili smo

tu platformu i etiketu Škurinjski susjadi koja je dobar početak okupljanja zajednice - prema mojoj osjećaju ima tu još jako puno nostalгије, prisjećanja nekih odrastanja i sl. što je fora i simpatično jer sam i sam tamo odrastao, ali ne treba se na tome zaustavljati niti na klasičnim komunalnim problemima koji svih najviše tište. Škurinjski kulturni centar izlazi iz uvjerenja, a to je naša vrjednosna polazišna točka, da svako naselje od minimalno 4.000 stanovnika i identitetnim svojstvima koja ga čine posebnim treba imati neki dobar oblik mikrolokalnog kulturnog života i metodologiju osnaživanja

zajednice koja tako čini i Rijeku snažnijom i zanimljivijom. Siguran sam da, kada bi danas proveli istraživanje među stanovnicima žeće li Škurinjski kulturni centar, to ne bi bilo među 20 prvoprepoznatih potreba, a kada jednom nastane prema suvremenoj viziji reakcija će biti „kako dobro, ovo je sad zakon naselje“! Da ne bi bilo zabune, kada kažem kultura i kulturni ne mislim na bečku simfoniju nego i na grafite, i rave, i vrtlarstvo, i dizajn, i knjige, i jutjubere i Twitch. Škurinjski kulturni centar je taj „Adriamont“ nove ere, zaključuje Benić.

Šezdeset godina trajektne povezanosti cresko-lošinjskog otočja

Napisao i snimio: Walter SALKOVIĆ i Arhiva ŽiP

Za otoke i otočane jedno od najvažnijih pitanja je prometna povezanost.

Poznato je da je prva trajektna linija u Hrvatskoj uspostavljena 12. travnja 1959. kada je trajekt „Bodulka“ povezao Crikvenicu i Šilo na otoku Krku. Već sljedeće godine s kopnjom je povezan otok Cres, a preko njega i Lošinj. Trajekt „Vanga“, tada u vlasništvu Lošinske plovidbe, 26. veljače 1960. godine uspješno je izvršio probnu vožnju na relaciji Rabac-Cres i prevezao prve automobile na otok. Redovno je počeo prometovati između Rapca i Cresa od 26. srpnja 1960. i plovio do kraja sezone 30. rujna. Plovidba od Rapca do Cresa trajala je oko dva sata.

Na „Vangu“ je Lošinska plovidba „bacila oko“ jer je Vojno-gradevinsko poduzeće Primorje u to vrijeme u Brodogradilištu Lošinj vršilo velike radove iskopa brda koje sa nalazilo iza današnje brodograđevne hale. Lošinska plovidba zauzela se da se „Vanga“, izvorno brod za prijenos tereta, pretvoriti u trajekt za prijevoz vozila i putnika na prvoj trajektnoj liniji za cresko-lošinjsko otočje. Lošinjani su kupili brod i preuredili ga u brodogradilištu Viktor Lenac.

Najavljujući početak redovitog prometovanja, tadašnje novine su pisale: „Trajekt će prevoziti s kopna na otok i obratno osim osoba, uglavnom motorna vozila, pa će se time prvi put omogućiti da turisti odlaze na Cres i Lošinj svojim automobilima, što će, naravno, pridonijeti razvoju turizma na ovim otocima. Trajekt, koji će najednom moći prevoziti više automobila, saobraćat će radnim danom dva puta u oba smjera“. Najavljen je plovidbeni red, i trajanje vožnje od dva sata.

Svečani doček trajekta u Cresu

Linija Rabac-Cres u novinama se naziva privremenom, jer će se prijevoz osigurati na „jedinom mjestu gdje nije potrebno izgradivati pristupe do mora“, te se najavljuje uspostava „slične veze na najpogodnijem mjestu,

U prvih desetak godina od povezivanja cresko-lošinjskog otočja s kopnjom stalno se se tražile bolje opcije i gradila infrastruktura, a sljedeća dva desetljeća linija Brestova-Porozina bila je jedina poveznica otoka s kopnjom. Nakon otvaranja Krčkog mosta 1980. odlučeno je da se otvoriti novi pravac preko Krka – između Valbiske i Merga

Svake godine		Svaki dan	
26.IV.-1.IV. 15.IX.-30.IX.		1.VI.-14.IX. 15.IX.-30.IX.	
3.— 8.-9.	2.— 8.-9.	16.— 8.-9.	19.-20. 10.-11.
17.-18.	17.-18.	18.-19.	18.-19.
19.-20.	19.-20.	19.-20.	19.-20.

Plovidbeni red 1963.

vjerojatno na predjelu uskog mora između Plomina i Porozine“. Kako se na tim lokacijama tek trebaju izgraditi pristaništa i ceste do glavnih prometnica, procjenjuje se da će se to dogoditi tek za dvije godine.

Na svoju prvu službenu plovidbu 26. srpnja 1960. godine trajekt je iz Rapca krenuo u 15:30, a u Cresu je svečano dočekan dva sata kasnije, uz prigodni program. Prevezeno je 11 automobila i stotinjak putnika, turista i predstavnika raznih organizacija. Doček u creskoj luci bio je posebno svećan, pišu novine. „Svi ploveći objekti koji su se našli u Cresu izašli su u susret trajektu. Oko tridesetak barki, u kojima je bilo oko stotinu Cresana okružilo je „Vangu“ pred ulaskom u luku, dok se cijeli Cres našao na obali. Putnik koji je prvi izašao na obalu dobio je dar Cresana, koji su darovali i vozača prvih

Veza koja život znači – pristanište Merag

Pristanište Porozina pušteno je u promet 1969.

kola koja su se s trajekta spustila na tlo Cresa. Dar je dobio i prvi strani turista s automobilom koji je s trajektom doputovao na Cres“. Govor je održao Kazimir Jelovica, član Kotarskog komiteta Saveza komunista u Rijeci, a prisutni su bi i drugi predstavnici vlasti. Najavljen je i mogućnost da ubuduće „neka autosaobraćajna poduzeća“ uspostave redovitu autobusnu liniju od Rijeke do Cresa i Lošinja. Treba uzeti u obzir da tada nije bilo asfaltirane ceste, parkirališta niti benzinskih crpki, te je prometnu infrastrukturu na otocima tek trebalo prilagoditi sve većem broju motornih vozila.

Cetiri dana nakon prve plovidbe novine ponovno pišu, ovom prilikom o „prvoj većoj grupi automobila“ koja je stigla trajektom „Vanga“. „U cijelom Cresu dosad je bilo svega šest motornih vozila, kojima nije trebalo ni parkirališta ni saobraćajnih znakova. Danas je cesta između Cresa i Lošinja, za koju prvi vozači s kopna tvrde da je odlična, puna domaćih i stranih automobila“.

Brojevi značajno rastu

Trajetki, pa tako i „Vanga“ polako su preuzimali primat nad brodskim linijama. Zabilježeno je da je „Vanga“ 1961. godine prevezla 2.881 osobnih i 515 teretnih vozila, 26 autobusa, te 10.044 putnika. Brojevi značajno rastu i 1963. godine kad je, tijekom šest mjeseci koliko je linija funkcionala, prevezeno 5.962 osobnih i 840 teretnih vozila, 168 autobusa i 33.929 putnika. Novine pišu da je „Vanga“ premašila planirani učinak, ali i da nije mogla zadovoljiti sve potrebe.

Godine 1964. liniju Rabac-Cres preuzima Jadrolinija i šalje „Vangu“ na novu trajektnu prugu Karlobag-Pag na kojoj se najduže zadržala, a plovila je i na drugim Jadrolinijinim linijama.

U početnoj fazi razvoja trajektnog prometa na našoj obali odabiralo se najjeftinija rješenja, korištenje već postojećih luka i prometnica, te preuređenih trajekata. Putovanja trajektima bila su duža jer nisu korištene najkraće udaljenosti između kopna i otoka. Prvi trajekti bili su najvećim dijelom preuređeni vojni brodovi, pa im je i kapacitet za prijevoz vozila bio malen. Zbog svega toga duže se putovalo, a i čekanje putnika na pristaništima bilo je sve duže. Trajektnе linije postajale su sve preopterećenije, za razliku od klasičnih linijskih brodova koji su se sve manje koristili.

Izvršno vijeće Sabora 1965. godine prihvata Studiju o prometnom povezivanju priobalnih otoka s kopnjem i donosi Zakon o supstituciji nerentabilnih brodskih linija te stvara uvjete za reworganizaciju dotadašnjeg sustava pomorskog putničkog prometa. Iste godine Jadrolinija kupuje u Nizozemskoj prvi novosagrađeni feribot „Liburniju“ dok su se do tada koristili preuređeni trajekti. 1969. godine kupuje prvi nordijski trajekt „Brestovu“, kapaciteta 200 putnika i 20 vozila, preteču novog tipa plovila s dvije rampe za ukrcaj i iskrcaj.

Traže se sve kraće i funkcionalnije veze s otocima, pa tako i s Cresom. Nakon što je na Porozini izgrađeno trajektno pristanište, 1964. je uspostavljena linija Rijeka-Porozina na kojoj se plovilo oko sat vremena, te Rabac-Porozina s nešto kraćim putovanjem od oko 50 minuta. Stalno se nastojalo pronaći najkraći plovni put između kopna i otoka. Najveći problem uvjek je bila infrastruktura, ceste i pristaništa.

Kad je 1968. godine asfaltirana otočna magistrala Mali Lošinj-Cres-Porozina, uskoro se izgradilo pristanište Brestova i asfaltirala cesta do magistrale Rijeka-Pula. Time su

stvoreni uvjeti za puštanje u promet linije Brestova-Porozina 1969. godine. I dalje bi se povremeno aktivirala luka Rabac kad zbog jake bure trajekti ne bi mogli voziti iz Brestove.

Dok se u prvih desetak godina od prvog povezivanja cresko-lošinjskog otočja s kopnjem stalno tražile bolje opcije i gradilo potrebnu infrastrukturu, sljedeća dva desetljeća linija Brestova-Porozina bila je jedina poveznica otoka s kopnjem. Nakon otvaranja Krčkog mosta 1980. godine počelo se razmišljati o novom pravcu preko Krka, te je odlučeno da to bude između Valbiske i Merga. Na obje lokacije trebalo je sagraditi nova trajektna pristaništa, a zanimljivo je da je cestu do Merga gradila tadašnja vojska u dogовору s Jadrolinijom. Pruga Valbiska-Merag, danas glavna „vrata“ za cresko-lošinjsko otočje, puštena je u promet 1989. godine. I dok je na krčkoj strani pristanište ponijelo naziv zaštićene uvale u kojoj je izgrađeno, na creskoj strani trajektna luka nazvana je Merag s čime se mještani ne slažu jer je Merag obližnje naselje, a uvala u kojoj je izgrađeno pristanište zove se Smokovac.

Uz modernizaciju prometnica i pristaništa, paralelno se nabavljaju i grade sve kvalitetniji i veći trajekti. Dok su prvi prevozili jedva 20-ak vozila današnji „Ilovik“ ima kapacitet 170 vozila i 500 putnika, a maksimalna brzina mu je dvostruko veća od primjerice prve „Vange“.

Statistika iz godine u godinu raste i lani je na liniji Valbiska-Merag prevezeno 1.194.207 putnika i 471.143 vozila, a na liniji Brestova-Porozina 594.542 putnika i 232.935 vozila, dakle ukupno 1.788.749 putnika i 704.078 vozila. Velika je razlika u odnosu na početne godine kad bi „Vanga“ na Cres dovezla oko 3.000 vozila i manje od 10.000 putnika. Danas, šezdeset godina kasnije, na trajektnim linijama za Cres se toliko putnika i vozila preveze u jednom danu u špici sezoni.

Jadrolinija 1969. godine kupuje prvi nordijski trajekt „Brestova“, izvorno „Kalmarsund“, kapaciteta 200 putnika i 20 vozila, s dvije rampe za ukrcaj i iskrcaj

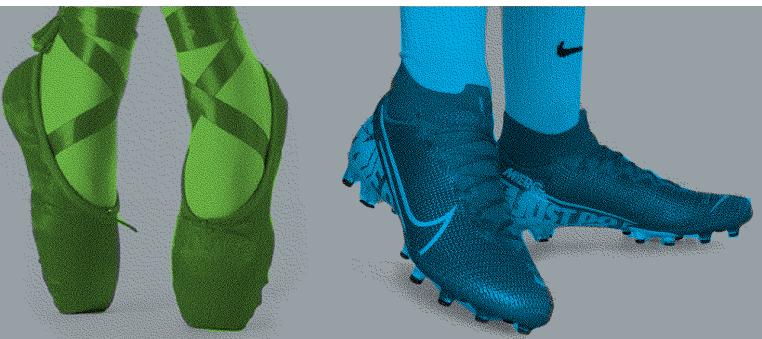
Vanga sinonim za trajekt

Vanga je izgrađena u Brodogradilištu „Lošinj“ u Malom Lošinju 1952. godine kao drveni brod za prijevoz općeg tereta i to za potrebe Vojnogradske poduzeća „Primorje“ iz Rijeke. Radilo se o poduzeću uprave Golog otoka za koju su zatvorenici proizvodili terrazzo pločice. „Lošinska plovidba“ preuzima brod 1958. godine i preinačuje ga u trajekt te je mogao prevoziti 18 vozila i 170 putnika. „Jadrolinija“ ga kupuje 1964. godine i sve do 1985. godine održava razne trajektnе pruge, a najviše se zadržava na liniji Pag-Karlobag. Pažanima je trajekt toliko prirastao srcu da je riječ „vanga“ postala sinonim za trajekt. Godine 1985. trajekti je prodan privatnom poduzetniku Radojku Brčiću, vlasniku tvrtke „Sun-Adria“ s Krka, koji ga je preimenovao u „Kormat“ i ponovno preuredio u brod za prijevoz općeg tereta, da bi 2001. brod bio raspremljen u Vozu na otoku Krku, napušten uz samu obalu i napolna potopljen. Po nalogu Lučke kapetanije Rijeka podrtina je uklonjena 19. prosinca 2005.

Ime „Vanga“ kasnije je nosio još jedan „Jadrolinijin“ trajekt.

Omiljena „Vanga“ na liniji na liniji Pag-Karlobag

Napisao: Kristian SIROTICH

Snimio: Petar FABIJAN

Kada sam njezinu kolegicu iz školske klupe upitao što mi može ispričati o Mari Stančić nekoliko je minuta nabrajala sve njezine vrline te na kraju zaključila: Ne boji se ustati kada je u pitanju nepravda! Ljude koji se ne libe usprotiviti nepravdi posebno cijenim pa bi mi i samo taj Marin opis bio dovoljan da zaključim da je u pitanju sasvim posebna djevojka i upravo zbog toga se nimalo nisam iznenadio kada sam ponešto kasnije doznao da je upravo oko ruke tog naoko krhkog bića klupska kapetanska traka.

A tko je Mara Stančić? Da je kojim slučajem izabrala neki drugi sport ili opstala u baletu kojega je marljivo vježbala pune četiri godine o Mari bi se već zasigurno mnogo toga čulo. No, budući da je u jednom trenutku ipak odlučila izabrati ponešto drugaćiji put njezino ime u sportskim krugovima još uvijek je poznato tek malom broju njezinih najbližih ili nešto malo većem broju istinskih sportskih zaljubljenika, koji na najvažniju sporednu stvar na svijetu ne gledaju kao na jedino i isključivo pravo „jačeg spola“.

Mara je u „Rijeci“ zadužena za golove. Kao napadačica igra na poziciji špice i polušpice

U baletu sam bila četiri godine i to mi je bilo jako lijepo, ali nekako ipak nije bilo za mene. Shvatila sam da sam pregruba za balet, da nisam baš elegantna. Međutim, nakon balerinki mi nije bio problem obuti kopačke, uostalom ne kažu uzaludno da balerine imaju gore noge nego nogometnici

Dakle, Mara Stančić je 18-godišnja Riječanka i učenica četvrtog razreda Salezijanske gimnazije, kapetanica je seniorske ekipе Ženskog nogometnog kluba „Rijeka“ i nakon što je prošla sve reprezentativne selekcije trenutačno članica U-19 hrvatske ženske nogometne reprezentacije.

Sama u svlačionici

– Nogomet sam počela trenirati u „Orijentu“ i bila sam jedina djevojčica u klubu. Je li me to smetalo? Nimalo, imala sam svlačionicu sama za sebe (ha, ha, ha) – započela je Mara svoju nogometnu priču. – Na naše treninge na Krimu tada je dolazio jedan čovjek koji mi je rekao da u Rijeci postoji i ženski klub, tada se zvao „Jack Pot“ i bile su jako dobre, ali ja sam se nekako dvoumila želim li otići s Krimu ili ne. Na kraju sam ipak otišla kod njih i to je na neki način bila prekretnica. Nedugo nakon što sam došla u „Jack Pot“ dobila sam i prvi poziv u reprezentaciju, tada se prvi put kod nas okupljala U-15 selekcija, i sve je polako postajalo ozbiljnije. Naravno da nisam odmah u klubu igrala za seniorke, ali smo prije dvije godine s klubom bile četvrte u Hrvatskoj, što je za naš klub bio jako velik uspjeh – ponosno govori Mara.

– Inače sam trenirala sve žive sportove, a bavila sam se i baletom. U baletu sam bila četiri godine i to mi je bilo jako lijepo, ali nekako ipak nije bilo za mene. Shvatila sam da sam pregruba za balet, da nisam baš elegantna. Međutim, nakon balerinki mi nije bio problem obuti kopačke, uostalom ne kažu uzaludno da balerine imaju gore noge nego nogometnici (ha, ha, ha). Dakle, od sportova glavni su mi bili nogomet i rukomet, ali kada sam krenula u srednju školu morala sam se odlučiti za jedan sport jer zbog obaveza ne bih sve uspjela stići. I tako sam odabrala nogomet. Zašto? Pa svi su mi nekako govorili da je rukomet grublji. Iako, nije niti nogomet baš nešto pretjerano nježan, ali ja udarce dobro podnosim. Ponekad me prijateljice nakon što dođu na utakmicu znaju pitati kako mogu glavom udariti loptu. Ja ih samo gledam, ono, a gdje je tu problem. No,

premda treniram nogomet, moram priznati da mi je rukomet puno draži za pogledati na televiziji, življi je, puno više akcije, stalno se nešto dešava.

Zadužena za golove

Poput mnogih sportova u riječkom prstenu ni Ženski nogometni klub „Rijeka“ nije imun na najveći problem, onaj financijske prirode. Riječanke su tako nakon nekoliko uspješnih prvoligaških sezona, a budući da im se osuo igrački kadar, ispale u Drugu ligu, što nimalo ne odaje pravo stanje stvari. Rijeka je, naime, jedna od najpoželjnijih ženskih nogometnih sredina, u klubu se iznimno kvalitetno radi s mlađim djevojkama pa činjenica da su prošle godine u kampu HNS-a imale čak osam mlađih reprezentativki najbolje govori o kakvoj koncentraciji kvalitete je riječ, što će samo dodatno osnažiti podatak da su kadetkinje kluba prošle godine bile prvakinja Hrvatske.

– Da, nakon tih uspješnih godina osam djevojaka nam je otišlo ili negdje van ili u neke

Položila sam za sutkinju, ali u tim vodama se ne vidim

– Na terenu bude svega, ali ja to uglavnom ignoriram. Međutim, ako me netko baš isprovicira znam i uzvratiti. No, ja znam kada treba stati. Valjda zbog toga nikada nisam dobila crveni karton. Svađanje sa sucem? To je stalno. Položila sam ja i za sutkinju, znam pravila i onda me naljuti kada vidim da je sudac nešto krivo dosudio. Pa to kažem. Međutim, razumijem ja i suce, nije im lako. Iako sam položila za sutkinju ne vidim se u tim sudačkim vodama. Draže mi je igrati. Nije mi pretjerano primamljivo biti na terenu bez da smiješ loptu dotaknuti. Ja naprosto volim trčati za loptom. Ne bih mogla reći gdje je najgore igrati, ali definitivno mi je najteže igrati kod klubova čiji su tereni u katastrofalno lošem stanju. Ne volim igrati u blatu.

Nije mi bio problem iz balerinki ući u kopačke

Mara Stančić je gimnazijalka, kapetanica ŽNK „Rijeka“ i mlada hrvatska nogometna reprezentativka

druge klubove i to je za nas bio nenadoknadiv gubitak. Ispale smo u Drugu ligu, ali se ne predajemo. Osim toga, u Drugoj ligi smo daleko najmlađa ekipa, kod nas igra puno djevojaka koje su rođene 2003. godine, a najstarija djevojka u klubu ima 23 godine. I uopće ne stojimo loše, vjerujem da ćemo se vrlo brzo vratiti u Prvu ligu. Zaista moram pohvaliti naše trenerice Ivane Mijolović i Robertu Krznariću, u klubu se odlično radi i uopće ne čudi da puno djevojaka iz Istre i Hercegovine dolazi kod nas. Igramo i treniramo na Kantridi, treniramo na pomoćnom i glavnom igralištu kada ne pada kiša.

Mara je u „Rijeci“ zadužena za – golove. Ona je napadačica, igra na poziciji špice i polušpice.

– Statistika je dosta dobra. Zabijam, trudim se. Ne znam koliko sam golova do sada zabila, tko će ih sve nabrojati, ali znam da sam prošle godine u Prvoj ligi postigla 13, a ove sezone do prekida šest golova. Nije loše. Rekord? Najviše golova na jednoj utakmici bilo je šest, nekoliko puta zabila sam po tri i dva gola, a naravno da se događa i da ne bude pogodaka, ali tada malo više zapnem na treninzima jer nekako smatram da se taj rad mora isplatiti. Prije sam dodatno radila na kondiciji kod Emila Baltića i kod Slobodana Čegara a individualno u vrijeme korone s Hrvojem Ružićem. Kako sam završila u napadu? Ne znam. Trener me samo stavio. Volim igrati i krilo, to mi je super,

trči se puno, ali se trči s razlogom. U špici se također puno trči, ali dobiješ dvije lopte na utakmici. Ma, ne žalim se, dobro je i u špici.

Američke uspomene

Reprezentacija je posebna priča. Dobre igre u klubu nisu prošle nezapaženo pa je Mara tako prošla sve selekcije, a prvu utakmicu za izabranu vrstu odigrala je 25. kolovoza 2017. godine.

– Najprije sam bila u U-15 reprezentaciji, tada se je prvi put oformila kada sam ja pozvana. Nakon toga sam bila u U-17, a sada sam u U-19 reprezentaciji. Vidim li se i u A selekciji? Pa ako nastavim igrati nogomet, svakako da se vidim.

Reprezentacija je donijela i krasne uspomene. Neka će putovanja zauvijek ostati u sjećanju, naročito ono u Kinu i SAD.

– U Kini smo bile s reprezentacijom i bilo je super, ali u SAD sam išla s još četiri cure iz Hrvatske, u New Jersey u kamp jedne bivše američke nogometne reprezentativke. Kamp je trajao dva tjedna i u njemu su bile cure iz čitavog svijeta. I to je bilo baš lijepo iskustvo, vidjeti kako igraju djevojke iz drugih zemalja, kako žive, kakve su im navike. Bile smo pomiješane, ja sam dobila za cimericu jednu djevojku iz Rusije. Škola je dosta stisnula, imala sam dosta izostanaka zbog reprezentacije, nakupilo se gradiva i ispita pa sam odlučila da

ću ove godine pokušati upisati fakultet, a onda ću iduće godine pokušati otići u Ameriku. Ženski nogomet u Americi je dignut na jednu razinu višu nego bilo gdje drugdje u svijetu, a meni se čini da smo mi iz Hrvatske na tom kampu baš bile dobre, bolje od svih djevojaka našeg godišta.

Edukacijska rehabilitacija

Kako pomiriti vrhunski sport sa školovanjem u nas je uvijek jedno od glavnih pitanja. Mara Stančić po tome nimalo nije izuzetak. Od nogometa, svjesna je, u nas se još uvijek ne može živjeti.

– Četiri puta tjedno imam treninge s klubom, a tri do četiri puta dižem utege. Tu su i utakmice svaki vikend. Dosta je obaveza, ponekad sam toliko umorna da mi se baš i ne da previše učiti, ali se nekako natjeram. Vjerujem da ću uspjeti riješiti sve školske obaveze, a što se fakulteta tiče odlučila sam u Zagrebu upisati studij Edukacijske rehabilitacije ili Kineziologije. Naravno da želim igrati u nekom dobrom klubu, željela bih da mogu živjeti od nogometa, ali nisam sigurna koliko su to realna očekivanja. Zato i mislim upisati fakultet. Naročito, ako bih poslije mogla tu edukacijsku rehabilitaciju primjeniti u sportu – zaključit će Mara Stančić, naoko krhka djevojka koja neumoljivo trese suparničke mreže i realno sagledava život oko sebe.

Napisao: Davor ŽIC

Snimio: Petar FABIJAN

Volosko je oduvijek bilo poznato po kulturi, umjetnosti i gastronomiji. Po „dahu“ akrilnih boja što se širi iz ateljea i galerija skrivenih u uskim ulicama ovog starog mještašca, miješajući se u prolazima, stubištima i pod kamenim voltama s opojnim mirisima vrhunske mediteranskih specijaliteta što se uzdižu od malog „mandraća“ ispunjenog brodicama prema glavnoj vološčanskoj ulici koja nosi ime Andrije Štangera.

No, uz spoj kulture stola i visoke kulture, Volosko već više od stoljeća ima još jedan neispunjeno potencijal po kojem bi moglo biti poznato, a to je – znanost. Konačno, prošle godine taj se potencijal počeo ispunjavati, a uspavano primorsko mjesto postalo je živo od brojnih edukativnih aktivnosti i rasprava o mnogim fenomenima današnjice. Središnja figura u ispunjenju tog potencijala jest jedan od najslavnijih hrvatskih znanstvenika, Vološčan Andrija Mohorovičić. Njegova stara rodna kuća smještena je na rubu mandraća, a „nova“ kuća, ona u kojoj „žive“ njegove ideje, otvorena je sredinom listopada prošle godine u Štangerovoj ulici, u prostoru Doma Liburnija i nosi ime Interpretacijski centar dr. Andrija Mohorovičić. Ili, skraćeno – MOHO centar.

Nova ponuda u Voloskom

– MOHO centar profiliramo kao mjesto gdje se popularizira znanost kroz predavanja i radionice. Ukratko, tu na mjesečnoj razini organiziramo popularno-znanstvena događanja suvremenih znanstvenika koji znaju na pitak i razumljiv način publici približiti neku atraktivnu temu. Prva faza uređenja obuhvaćala je uređenje prednjeg dijela prostora, a koji se sastoji od jedne predavaonice i sanitarnog čvora. Druga faza će obuhvaćati uređenje prostorije u kojoj bi se trebali nalaziti simulator potresa i prostor za pokuse. Možda zvuči neobično, ali prvo što smo znali je što ne želimo s ovim prostorom. Nismo htjeli da bude tek nekakav memorijalni prostor posvećen

Moho centar – mjesto gdje se popularizira znanost

Koncept prostora izradili su Damir Gamulin i Antun Sevšek, projekanti nagrađeni za Memorijalni muzej „Lipa pamti“, u suradnji s vološčanskim umjetnikom Darijom Žmak Kunić i profesoricom Sveučilišta u Rijeci Rajkom Jurdanom Šepić koja spada među popularizatore rada znanstvenika iz Voloskog, slavnog po svojim otkrićima u meteorologiji i seismologiji

Andriji Mohorovičiću i mjesto gdje će po nalogu učitelja jednom godišnje doći školarci kako bi slušali njegovu biografiju.

Cilj nam je drugi: privući veći broj ljudi kroz atraktivne teme i na taj način popularizirati znanosti te stvoriti jednu novu ponudu kakva dotad nije postojala u Voloskom. Doduše, kako cijeli projekt još nije dovršen i u ovom trenutku tu raspolažemo s jednom predavaonicom odlučili smo zasad u njoj

održavati u prosjeku dva-tri popularno-znanstvena događanja mjesečno i sudjelovanja u znanstveno-predavačkim projektima, a s dovršetkom uređenja uvodimo vođene ture, demonstracije i druge programe, kaže o ovom projektu Ernie Gigante Dešković, ravnatelj Festivala Opatija, ustanove koja upravlja vološčanskim centrom.

Koncept prostora izradili su Damir Gamulin i Antun Sevšek, projekanti nagrađeni za

Moho centar će se profilirati kao mjesto gdje se popularizira znanost kroz predavanja i radionice

Odlично je među publikom vidjeti stanovnike Opatije i okolnih mjesta koji se zanimaju za znanost – Ernie Gigante Dešković

upečatljivo osmišljen Memorijalni muzej „Lipa pamti“, u suradnji s vološčanskim umjetnicom Darijom Žmak Kunić i profesoricom Odjela za fiziku Sveučilišta u Rijeci Rajkom Jurdanom Šepić koja spada među popularizatore rada znanstvenika iz Voloskog, slavnog po svojim otkrićima u meteorologiji i seismologiji.

Sva predavanja uglavnom prekrcana

No, MOHO centar posvećen je popularizaciji svakolike znanosti, ne samo one na kojima je svjetsku slavu stekao Andrija Mohorovičić. Ipak, upravo meteorologija donijela je i najveću pozornost javnosti događanjima

Andrija Mohorovičić

Vološčan Andrija Mohorovičić jedan je od najvećih znanstvenika u povijesti Hrvatske, ali i jedno od rijetkih „domaćih“ imena prepoznatljivih u znanstvenim zajednicama diljem svijeta. Za to zasluge nosi događaj iz 1909. godine, kada je Mohorovičić otkrio graničnu plohu između Zemljine kore i plašta. Izučavajući potrese spoznao je da na dubini od oko 50 km dolazi do skokovitog porasta brzine valova potresa te do nagle i znatne promjene građe stijena. Njemu u čast, to značajno otkriće nazvano je Mohorovičićev diskontinuitet ili skraćeno Moho – sloj.

Mohorovičića se smatra jednim od utemeljitelja moderne seizmologije, a njegova priča (koja i dalje traje, pa se njegovim imenom nazivaju i nebeska tijela) započela je u kući na rubu vološčanske luke, 23. siječnja 1857. godine.

koja se odvijaju u vološčanskom centru, jer gostovanje Zorana Vakule zabilježilo je toliki interes građana da je iz prostora Doma Liburnije moralno biti premješteno u opatijski Centar Gervais kako bi stotine posjetitelja mogle dobiti priliku poslušati trenutačno najpoznatijeg hrvatskog „meštra od vremena“. Uz meteorologiju, u MOHO centru govorilo se o tajnama astrofotografije kao najtežeg oblika fotografije, nepoznatim detaljima iz života Sunčeva sustava, lovu na uragane iz prve ruke, slučajnim znanstvenim otkrićima ili grafenu, „materijalu koji nije trebao postojati“.

Coffeehouse Debates

Opatija je poznata po brojnim događanjima tijekom čitave godine, no rijetki su bili posvećeni znanosti. Do otvorenja MOHO centra, ta je „knjiga“ imala tek – jedno slovo...

– U Opatiji se već dugi niz vremena održava Coffeehouse Debates što organizira vrijedna ekipa iz udruge Kulturni front. Oni uglavnom obrađuju teme iz humanističkih i društvenih znanosti, dok smo mi više okrenuti temama iz prirodnih i tehničkih znanosti. Na Coffeehouse čete tako prije moći čuti nešto iz područja filozofije ili politologije, a kod nas u Mohu o tornadiima, kemijskim procesima ili suvremenim tehnologijama koje se mogu primjenjivati pri kolonizaciji Marsa ili u autoindustriji poput Tesle. Mislim da je to dobro, jer se na taj način u našem gradu mogu čuti zanimljiva predavanja atraktivnih znanstvenika iz raznih područja, govori Dešković.

– Kako je za takvu vrstu događanja ustvari potrebna publika koja gaji određeni interes za znanostu i takvo što se na redovnoj bazi dosad u Voloskom nije radilo, trebalo je u praksi vidjeti kakav će interes biti i sada, nakon nekoliko mjeseci od kako smo počeli s programom, vidimo da smo dobro posložili stvar. Predavaonica prima 40-tak ljudi i sva naša predavanja su zbog velikog interesa uglavnom prekrcana tako da često imamo situacije da mnogi ni ne uspiju ući u prostor. Dosad je najposjećenije bilo predavanje Zorana Vakule na temu klime na koje je stiglo čak 350 ljudi pa smo ga morali preseliti u veliku dvoranu centra Gervais. Ako je suditi po broju ljudi koji dolaze na predavanja i njihovoj želji za interakcijom s predavačima čini mi se da su reakcije dobre. Naravno, kako se prostor bude do kraja sredio tako će se i aktivnosti povećavati, ali već sada vidimo neke stvari. Odlично mi je što među publikom često vidim svoje vlastite bivše profesore ili stanovnike Opatije i okolnih mjesta za koje nisam znao da se zanimaju za znanost i koji mi nakon nekog predavanja kažu kako napokon i oni imaju negdje doći i čuti nešto što ih zanima. Mi ustvari tu stvaramo jednu novu publiku, a neka lica već vidimo kako postaju redovna. Predavači, a riječ je o imenima poput Ante Radonića kojeg vjerojatno svi poznaju s radijske emisije Andromeda, Ane Juračić koja je radila na projektu NASA-e ili Saše Cecija s Rudera jednog od najzabavnijih hrvatskih fizičara, uglavnom nakon svega kažu „Mogli bismo ovo ponoviti“. Rekao bih da je to znak da su i oni zadovoljni, ističe Gigante Dešković.

Predavaonica prima 40-tak ljudi i to zna biti problem kad je interes veći – s jednog od događanja

Fabijanove fotografije izvukle dušu iz kaštela i utvrda

Riječki fotograf Fabijan, autor fotografija, mjesec dana je slagao svoj album, kretao na posao prije zore, a često se vraćao u sitne sate. Očarali su ga kašteli, šetao je kroz maglu, letio zrakom, a jednom ostao bez daha nakon nenadanog susreća u šumi

Napisao: Anto RAVLIĆ
Snimio: Petar FABIJAN

UGradu Grobniku, koji se "popeo" na 466 metara nadmorske visine, predstavljena je fotomonografija "Putovima Frankopana". Fotomonografija koja nam je ponudila 160 fotografija dio je projekta Kulturno-turistička ruta "Putovima Frankopana" vrijednog 61 milijun kuna. Čitateljima fotomonografija daje temeljit uvid u život Frankopana, od običaja, mode preko kulture i arhitekture do prava iz doba Frankopana. Projekt "Putovima Frankopana" je pokrenula Primorsko-goranska županija prije 15 godina kako bi se obnovila, očuvala, zaštitila i održivo koristila frankopanska materijalna i nematerijalna baština. Projektu je odobreno više od 47 milijuna bespovratnih sredstva iz strukturnih fondova Europske unije kroz poziv "Priprema i provedba Integriranih razvojnih programa temeljenih na obnovi kulturne baštine" objavljenog u okviru Operativnog programa „Konkurentnost i kohezija 2014.-2020.”.

Uzbudljiva priča

Na predstavljanju fotomonografije župan primorsko-goranski Zlatko Komadina podsjetio je da je projekt krenuo gotovo slučajno. Nakon razgovora s načelnikom Vinodolske općine Ivicom Crnićem, krenulo se u obnovu kaštela Drivenik, a sve se pretočilo u ozbiljan europski projektom koji obnavlja kaštelle u lošem stanju, rekao je Komadina naglašavajući da su kašteli u Primorsko-goranskoj županiji blago kompletne Hrvatske. Župan primorsko-goranski je istaknuo da vrijedna baština treba biti u funkciji kulture i turizma Kvarnera. Urednik fotomonografije je Mile Kušić, autor teksta je Velid Đekić, autor

fotografija Petar Fabijan, oblikovanje potpisuje Nikola Šubić, za lekturu je bila zadužena Lidija Toman, a produkcija je povjerena Prospektu d.o.o. Rijeka. Fotomonografiju je tiskao Kerschoffset d.o.o. Zagreb.

Fotomonografiju su predstavila dvojica autora. Uvodni tekst potpisuje Velid Đekić, a fotografije Petar Fabijan. Autor tekstova Velid Đekić je istaknuo da su Frankopani toliko uzbudljiva priča da je nemoguće promašiti. Svaki segment koji ste zahvatili, dobro ste zahvatili, rekao je Đekić o plemićima koji su obilježili pet i pol stoljeća hrvatske povijesti.

– Pripala mi je čast da budem uvodničar, a priču nije jednostavno svesti na uvodne stranice, obzirom da sam imao zadatak

S predstavljanja fotomonografije u Gradu Grobniku – Petar Fabijan je, naravno, s fotoaparatom

napisati svega desetak stranica. Nije jednostavno jer su Frankopani slojevita priča, jedna od najprepoznatljivijih priča u cjekokupnoj hrvatskoj povijesti. Frankopani su bili graditelji, vojnici, urotnici, književnici, zakonodavci, ljudi koji su promicali vjersku riječ, političari... Obuhvatiti tu slojevitost u kratkom tekstu nije baš jednostavno, ali je izazovno, rekao je Đekić dodajući da je posjetio dobar dio kaštela i prije no što je

Ostaci kaštela u Ledenicama snimljeni dronom

sudjelovao u stvaranju fotomonografije, ali da se nakon što je video Fabijanove fotografije zapitao kako je propustio posjetiti sva zdanja koja se vežu uz Frankopane. Fotomonografija se, naravno, osvrnula i na Vinodolski zakonik, pravni dokument europske vrijednosti koji se veže uz Frankopane i doba njihove vladavine.

Putevima divljih svinja

Riječki fotograf Fabijan, autor fotografija, mjesec dana je slagao svoj album, kretao na posao prije zore, a često se vraćao u sitne sate. Posao je predstavljao i zadovoljstvo.

– Jako sam ponosan i zadovoljan što sam sudjelovao u tako velikom projektu, što sam uspio barem djelomično upoznati naslijeđe Frankopana. Nadam se da će svojim fotografijama pridonijeti da se ljudi upoznaju s baštinom Frankopana, da se lokaliteti turistički valoriziraju, kaže Fabijan.

Kašteli su prelijepi, čak i oni ruševni. Možda meni i ljepši. Pokušao sam izvući neku dušu iz njih, što nije bilo lako s obzirom na kratko vrijeme na raspolaganju, rekao je Fabijan dodajući da je listajući monografiju osjetio zadovoljstvo.

Kad se na terenu provede dane i dane, fotograf skupi prilično materijala za dobru priču. Ne samo fotografsku.

– U Grižanama se ruševina kaštela nalazi pet minuta hoda od prvih kuća. Krenuo sam snimiti noćnu fotografiju. Mrkli mrak. Hodao sam pet minuta tamo, pet minuta natrag. Sve je prošlo kako treba. Dolazim na istu lokaciju drugi dan. Usred dana. Krenem istim putem i na deset metara ispred mene protutnjí divlja svinja. Šokiralo me malo. I pomislim što bi se dogodilo da sam u noći naletio na divlju svinju, prepričava neugodni susret autor fotografija.

Možda i nije čudo što je Fabijan upravo u Grižanama doživio najneugodnije iskustvo u svom pohodu s fotoaparatom. Naime, utvrdi iznad Grižana prati zla kob. Fotomonografija kaže da je utvrda ponad Grižana bila najmanje sretna od svih frankopanskih utvrda i kaštela. Grižanama je priroda zadala dosta muka. Građen je uz krševite litice, "griže", u prijevodu žive stijene, po čemu su Grižane i dobile ime. Vinodol je 1323. godine zadesio potres i kaštel je oštećen. Kasnije se na njegovome mjestu otvorilo klizište. I povijest je bila neumoljiva, navodi se u fotomonografiji, a put k nestanku brz: kroničari bilježe kako u 16. stoljeću utvrda pripada Bernardinu Frankopanu, a od polovice 17. stoljeća obitelji Zrinskih. A onda je uslijedio kraj pri popisu konfiscirane imovine iz 1671. godine. Grižanama se ukidaju svi dotadašnji privilegiji i najvjerojatnije je krajem 18. stoljeća utvrda napuštena.

Predstavljene odore

U sklopu predstavljanja monografije u sokolani grobničkog kaštela predstavljeni su i kostimi udruga koje se bave očuvanjem frankopanske baštine. Odore su prvi put službeno odjenule udruge Zrinski-Frankopani Drivenik, Frankopanska straža Grobnik, Klub prijatelja Grada Trsata te udruga Ordo Sancti Viti. Kroz odore su se partneri u projektu Putovima Frankopana, Općina Čavle, Vinodolska općina te Turistička zajednica Grada Rijeke na još jedan način uključili u projekt. Za izradu kostima pobrinula se udruga Zlatni konac iz Vukovara, a čelnik vukovarske udruge Branimir Radić Bilin zahvalio se na povjerenju. Po završetku programa, udruga Klub prijatelja Grada Trsata je izvela srednjovjekovni ples Menet. Moglo se prošetati do obližnje kule te razgledati namještaj izrađen za udrugu Praesidio Frangipanis – Frankopansku stražu Grobnik.

Projekt "Putovima Frankopana" je pokrenula Primorsko-goranska županija prije 15 godina kako bi se obnovila, očuvala, zaštitila i održivo koristila frankopanska materijalna i nematerijalna baštine. Projektu je odobreno više od 47 milijuna bespovratnih sredstva iz strukturnih fondova Europske unije

Fascinantni Grad Grobnik

Bilo je i drugih neočekivanih situacija. Doduše, ne tako opasnih. Više situacija za naljutiti se, a potom i nasmijati.

– Kad sam fotografirao kaštel u Bakru imao sam problema sa parkiranim automobilima ispred kaštela. Vidim da od posla ništa i odlučim doći drugi dan. Ujutro se poveslim. Još bolje da mi je propalo jučerašnje snimanje jer je dan ljepši. Dođem ispred kaštela, a netko iskrcao drva za ogrjev ispred kaštela. I nije bilo druge nego pričekati nekoliko dana da susjed kaštela nacijepa drva, prepričava Fabijan zgode ispred kaštela koji je današnji izgled dobio nakon potresa 1750. godine.

U tih mjesec dana bilo je prilike i za nasmijati se.

Ruta sa 17 kaštela i tri sakralna kompleksa

Kulturno-turistička ruta Putovima Frankopana obuhvaća 17 kaštela, utvrđenih gradova i dvoraca. Na popisu su kaštel Gradec na Krku, Krk, Grobnik, Trsat, Drivenik, Grižane i Bakar, kula u Bribiru, kaštel s kulom Kvadrac Novi Vinodolski, kaštel Zrinskih u Brodu na Kupi, Stari grad Zrinskih u Kraljevici, Stari grad Ledenice, Stari grad Hreljin, dvorci Nova Kraljevica, Severin i Stara Sušica te dvorac Zrinskih u Čabru. U projektu su svoje mjesto našla tri sakralna kompleksa: Franjevački samostan s crkvom Navještenja Marijina na Košljunu, Pavlinski samostan u Crikvenici i manastir Gomirje.

– Došao sam u Gomirje vidjeti situaciju kako bi što bolje snimio manastir. Pored manastira šeće pastir. Čuva ovce. Pita mene tko sam pa pitam i ja njega tko je on. Bio je to iguman. Drže životinje, rade na zemlji. Nisam znao da tako funkcionira život u manastiru. Nešto sam naučio, priča Fabijan.

Autor fotografija u fotomonografiji pamtiće posebne scene. Jutarnju maglu u Brodu na Kupi.

– Kaštel u Brodu na Kupi sam po sebi nije previše fotogeničan, no kad se ukomponira s jutarnjom maglom, izgleda izvrsno, primjećuje Fabijan.

Zanimljivost kaštela Zrinskih su tri tajna podzemna prolaza koji su služili za bijeg u slučaju opasnosti, a izlazi su im bili u središtu župne crkve, na obali rijeke Kupe i u spilji Vučja jama. Tunel za bijeg i danas je vidljiv te djelomično prohodan.

Koji je kaštel zapeo za oko iskusnom fotografu?

– Grad Grobnik mi se svidio. Otkrio sam nove vizure kaštela. Snimao sam Grad

Kaštel u Bakru dominira Bakarskim zaljevom

Grobnik s Velog vrha u zoru. Iskoristio sam ranojutarnje sunce. Dobre fotografije sam napravio s Trnovice. Izvrsno izgleda Grad Grobnik iz tog kuta. Neke lokacije su bile prilično izazovne. Na primjer, Gradec na Krku. Nalazi se u šumi pa sam morao dodatno osvjetljivati ostatke kaštela, fingirati sunce. Košljun je fotogeničan. Snimali smo ga dronom s mora, priča Fabijan o otoku na koji su Frankopani, uz blagoslov pape Nikole V., u napušteni benediktinski samostan nastanili franjevce iz Krka.

Gradec je bitna postaja u priči o Frankopanima. Naime, to je prvi posjed Krčkih knezova, poznat i kao utvrda Rovoznik. Gradec je napušten u 15. stoljeću. Ostale su samo ruševine, djelomično konzervirane. Nevjerojatno je da je zdanje dimenzija 23 x 20,5 metara, koje se sastojalo od maloga dvorišta, glavne prostorije te kuhinje s ostavom, bilo mjesto odakle su Frankopani upravljali svojim posjedima, gdje su se izdavale isprave, održavale skupštine krčkih općina, crkvene i mletačke vlasti.

Izmisljanje kadrova zbog skela

Neke lokacije je dugo čekao. Poput frankopanskog dvorca u Kraljevici.

– U Kraljevici se obnavljala fasada. Sve je završilo u lipnju. Do tada sam iskoristio vrijeme da snimim interijer. Krenuo sam na teren čim sam doznao da su skinuli skele s fasade. Dođem u Kraljevicu i skela zaista više nema na fasadi, no ostavljene su na tlu. Morao sam izmišljati kadrove da sakrijem skele. Žao mi je da neke lokacije neću moći snimiti nakon obnove. Na primjer, u Kraljevici se tek nedavno počeo uređivati okoliš. Sigurno bi fotografije bile atraktivnije s atraktivnijim okolišem, no više se nije moglo čekati s fotomonografijom, kaže Fabijan.

Heroji imaju svoj kraj, priče o njima nel!

Kulturno-turistička ruta Putovima Frankopana projekt je zamišljen s ciljem oživljavanja baštine i stvaranja novog kulturno-turističkog proizvoda kojim se obogaćuje ponuda Primorsko-goranske županije, ali i Hrvatske. Način realizacije projekta zamišljen je kroz cjelogodišnje aktivnosti, oživljavanje običaja, prezentaciju autohtonih domaćih proizvoda, edukacija i slično, s ciljem da našu povijesnu priču ispričamo što kvalitetnije. Upravo zato iz projekta je izniknulo niz novostvorenih turističkih sadržaja i proizvoda od kojih u elemente promocije i vidljivosti spada i ova prekrasna fotomonografija rute, autora Petra Fabijana i Velida Đekića.

Frankopanski kašteli izvor su inspiracije, već sam pogled na njih priziva duh prošlosti. Gledajući ih na fotografijama Petra Fabijana shvaćamo da im ne treba ništa dodavati niti oduzimati, već samo udahnuti život. Svojom ljepotom govore o osebujnosti, veličini i vrijednosti mjesta života plemićke obitelji Frankopan a geografski povezuju kvarnerske i gorske krajeve naše županije. Fotomonografija je odabrani protokolarni poklon koji osim ljepote fotografija čitatelju nudi uvid u ogromno bogatstvo frankopanske ostavštine, a ujedno postaje motiv i nit vodilja individualnim i organiziranim posjetiteljima.

Citav niz promotivnih materijala i aktivnosti na kojima uporno radimo, pridonijet će kvalitetnom širenju i brendiranju priče o Frankopanima. Internetska stranica s multimedijskim sadržajima, mobilna interaktivna aplikacija, promotivni filmovi, džepni vodiči, prospekti, plakati, edicija slikovnica, razglednice, suveniri, povijesni kostimi, izleti po ruti, edukacije malih i velikih... samo su neke od stvari koje objedinjuju našu priču. Pomoći će nam u namjeri da turist bude ne samo prolaznik, već kulturni istraživač i pronalazač povezan s lokalnim stanovništvom. To je svrha kulturnog turizma kojoj težimo.

Zato je naš moto: Heroji imaju svoj kraj, priče o njima – ne!

Frankopanski kašteli izvor su inspiracije, već sam pogled na njih priziva duh prošlosti – krčki kastel

Obnovljeni kaštel u Kraljevici

Fotomonografija nam o ponosu Kraljevice otkriva sljedeće: "Da je urota zrinsko-frankopanska bila uspješna, dvorac Nova Kraljevica postao bi žarište stvaranja nove Hrvatske, a grad Kraljevica imao bi status glavnog grada suvremene hrvatske države. Legenda kaže kako je urota skovana baš u ovom dvorcu".

Ne moramo pisati zaključak. Fotomonografija nam je sama ponudila:

"Frankopani su kao knezovi, namjesnici, banovi, ratnici, političari, ali i pisci, govornici, pjesnici, zakonodavci, izdavači pobožnih i svjetovnih knjiga, crtači i slikari stvarali hrvatsku povijest i kulturu dugu pet i pol stoljeća. Iza sebe su ostavili neizmjerno bogatstvo materijalne i nematerijalne baštine. Sagradili su brojne tvrđave i razvili mnoge gradove. Bili su darivatelji brojnih crkava i samostana. Orodili su se sa Zrinskima i s najznačajnijim europskim porodicama. Bez Frankopana naš bi krajobraz bio znatno drugačiji, muzeji i sakralne zbirke prazniji, hrvatski jezik siromašniji, a udžbenici povijesti puno tanji."

Nama ostaje sam uzeti pod ruku fotomonografiju "Putovima Frankopana". I put pod noge, od Rijeke, preko Krka i Vinodola do Gorskog kotara. Putovima Frankopana, ali i Petra Fabijana.

Vrhunski restoran u stijenama Preluka

Restaurant Navis
I.M. Ronjgova 10
51410 Opatija
Otvoreno: 12-23 sata
MICHELIN 2020

U slučaju ovog restorana more nije samo scenografija, već i glava inspiracija za jelovnik baziran na lokalnim i sezonskim namirnicama

Sljedovi u Navisu su praznik za oči i nepce

Napisao: Davor ŽIC
Fotografije: Arhiva ZiP

Ekipa Navisa (slijeva): Davor Kapetanović, Tino Sinožić, Antonio Močibob i Filip Kapetanović

Tartar od škampa s lovranskim trešnjama

Jelo od samo tri sastojka – kvarnerskog škampa, maslinova ulja i lovranskih trešnja savršeno komponira ključne autohtone okuse našeg kraja. Slatkoča trešnja i esencija maslinovog ulja na tanjuru izvlače najbolje od škampa.

Restoran Navis poseban je po svojoj lokaciji i ponudi. Smješten na hridi prelučkog zaljeva, s pogledom otvorenim prema pučini, djeluje u sklopu Design hotela Navis s pet zvjezdica izgrađenog na samom usjeku stijene uz morsku obalu. U slučaju ovog restorana more nije samo scenografija, već i glava inspiracija za jelovnik baziran na lokalnim i sezonskim namirnicama.

– Mi smo primarno riblji restoran, iako zbog činjenice da smo hotel visoke kategorije imamo u ponudi i mesna jela kako bismo se prilagodili svim zahtjevima gostiju. Upravo riba i plodovi mora omogućuju nam kreiranje posebne, autentične ponude koja spaja vrhunsku gastronomiju s lokalnim i sezonskim namirnicama. Uz fiksni jelovnik, imamo i degustacijske menije koji ovise o sezoni i dostupnim namirnicama. U proljeće je naglasak, primjerice, na šparogama, bobu, a u jesen na vrganjima i lisičarkama, kaže Davor Kapetanović iz Navisa.

Meniji od 4 do 7 sljedova

Atraktivna arhitektura s potpisom slavnog riječkog arhitekta Idisa Turata velikim staklenim plohama reflektira more. Jednako tako sjajni šef kuhinje Tino Sinožić, proglašen najboljim mladim chefom u Hrvatskoj prošle godine u izboru prestižnog vodiča Gault & Milleau, more „reflektira“ u maštotivim idejama i jelima kreiranim s puno razigrane kreativnosti i baziranim na kvalitetnoj svježoj ribi i kvarnerskom škampu.

– Tino Sinožić definitivno spada među najbolje hrvatske chefove i sjajno pretvara filozofiju našeg restorana u jedinstvene kreacije na tanjuru. Ono što je posebnost restorana Navis su degustacijski meniji. Radi se o menijima od 4 do 7 sljedova koji omogućuju gostima najbolji uvid u našu gastronomsku priču i pružaju posebni gastronomski doživljaj ove regije. Meni se mijenja sezonski, no uvijek uključuje carpaccio od Kali tune ili škampa, toplo predjelo poput rižota ili naših domaćih tjestenina te glavna jela koja su u načelu

Navis je smješten na hridi prelučkog zaljeva, s pogledom otvorenim prema pučini, a djeluje u sklopu Design hotela Navis

ribli specijaliteti. Naravno, imamo vlastiti slastičarski pogon koji priprema izvrsne deserte, a još jedna stvar po kojoj smo prepoznatljivi jest jedinstveni domaći kruh koji pečemo, ističe Kapetanović. Uz Michelin, Navisov restoran preporučuju i druga dva velika europska vodiča, Gault & Milleau te Falstaff.

– Većinu posjetitelja restorana čine gosti hotela koji je dobro popunjeno čak i u ovoj „krnjoj“ sezoni. Prepoznati smo po gastronomskoj kvaliteti koja daje zaokružen doživljaj gostu, od gurmanskog doručka preko ručka s našim ribljim specijalitetima do poslijepodnevnog opuštanja na bazenu uz koktele i posebno osmišljene snackove. Uz hotelske goste, među kojima dominiraju Nijemci, Austrijanci, Slovenci i Talijani, restoran ipak ima i dosta gostiju koji dolaze ciljano na ručak ili večeru iz ove regije, čitave Hrvatske, pa i bližih inozemnih destinacija, objašnjava Kapetanović.

Privlačno i nautičarima

Gastronomsku ponudu u kojoj se ističu jela kao što je carpaccio od dnevnog ulova svježe ribe, tartar od kvarnerskog škampa, svježe stonske kamenice ili rižoti i domaće tjestenine sa svježim crnim ili bijelim istarskim tartufom

Iako primarno riblji restoran Navis u ponudi ima i mesna jela

ovisno o sezoni, obogatili su nedavno i nešto egzotičnijim specijalitetima.

– Izgradnjom privezišta duljine 40 metara privukli smo i nautičare, a to nam je bio dobar povod za predstavljanje novog sushi menija koji smo nazvali Fusion by Navis. Na tom meniju radili smo cijelu zimu uz edukaciju s Tomislavom Veseljakom, koji drži certifikat prestižne Tokyo Sushi

Academy. Sushi menu je strogo japanski u tehnići pripreme, no vrlo lokalан što se tiče namirnica, koje su isključivo sa ovog područja. Imamo devet vrsta u ponudi – tuna tataki, tri vrste uramakija, tri vrste nigirija te dvije vrste sashimija. Sve namirnice su lokalnog porijekla, poput Kali tune, kvarnerskog škampa, jadranske bijele ribe, šparoga, zaključio je Kapetanović.

5 pitanja

Velid Đekić, pisac, publicist i novinar

Ponesu me uzbudljive priče,

S Frankopanima nije baš jednostavno biti sažet. Oni su graditelji, ratnici, gospodarstvenici, političari, zakonodavci, ljubavnici, književnici, urotnici itd. Te su niti priče vukle svaka na svoju stranu. No, knjiga je na neki način aperitiv za ulazak u svijet Frankopana, pa sam sebi rekao – pokušaj biti poticajan aperitiv i ti, ostalo će doći samo

Piše: Edi JURKOVIĆ

Snimio: Petar FABIJAN

Velid Đekić, riječki pisac, publicist i novinar, autor desetak knjiga raznovrsne tematike autor je teksta za fotomonografiju „Putovima Frankopana“ koja je izrađena u okviru projekta „Kulturno-turistička ruta Putovima Frankopana“, a kojeg provodi Primorsko-goranska županija s još 12 partnera. U pripremi je i serija od 8 slikovnica s frankopanskim motivima, nedavno je predstavio knjigu o Art kinu u Rijeci, a do kraja godine iz tiska mu izlazi i autorska knjiga „Zvali smo je Industrijska“ o riječkoj industrijskoj baštini.

1 Autor si teksta za fotomonografiju „Putovima Frankopana“ izrađenoj u okviru projekta „Kulturno-turistička ruta Putovima Frankopana“, što ga provodi Primorsko-goranska županija s još 12 partnera. Riječ je o novoj publikaciji u izdanju Županije koja čitatelje upoznaje s frankopanskom baštinom u Primorsko-goranskoj županiji. Kako bi opisao fotomonografiju i rad na njoj?

– Obnova frankopanskih zdanja u sklopu projekta odličan je posao. Bez vlastite baštine pitanje je tko smo i što smo. I jesmo li uopće. Time hoću reći kako tim projektom ne činimo samo ono što smo dužni prema našoj prošlosti, već i ono što smo dužni prema sebi danas. Što se monografije tiče, veselilo me biti dijelom autorskog tima koja je radio na knjizi. Istina je kako je rad uvijek na neki način posao, ali u poslu nastojim naći poziciju

koja omogućuje da mi postane zanimljiv. Čak i da uživam u radu. Pristupajući na taj način temama, događa se da samome sebi počnem otkrivati njihove manje poznate strane, ponesu me uzbudljive priče, pa svijet oko mene postane interesantnije mjesto. Pišem li ja tada priču ili ona piše mene, manje je važno. U priči o Frankopanima tako sam postupio još 1997., kada sam za potrebe Turističke zajednice PGŽ-a pisao knjigu-vodič „Kvarnerski triptih“. U vodič sam uključio poglavje o frankopanskim kaštelima kao kulturno-turističkoj cjelini, što u govoru o njima dotad nije bio običaj. Rad na fotomonografiji na to mi se prirodno nadovezao. Knjiga stavlja u prvi plan fotografije jučerašnjih zdanja i one su toliko atraktivne da poželite obići sve te lokacije čak i ako ne znate mnogo o njihovoj prošlosti. Moje je bilo dati uvodno slovo izdanju. To je značilo biti sažet, a s Frankopanima nije baš jednostavno biti sažet. Oni su graditelji, ratnici, gospodarstvenici, političari, zakonodavci, ljubavnici, književnici, urotnici itd. Te su niti priče vukle svaka na svoju stranu. No, knjiga je na neki način aperitiv za ulazak u svijet Frankopana, pa sam sebi rekao – pokušaj biti poticajan aperitiv i ti, ostalo će doći samo.

2 Fotomonografija je namijenjena širem krugu čitatelja, s ciljem njihova osvješćivanja o vrijednostima kulturno-povijesne baštine te upoznavanja s pričom o obitelji Frankopan, ali knjigu prati i serija od 8 slikovnica s frankopanskim motivima kako bi se i najmladi upoznali s Frankopanima. O čemu je riječ u toj seriji slikovnica koje, treba napomenuti, nisu tvoje prve slikovnlice?

– Županija organizira osam interpretacijskih centara kojima je govoriti o povijesti Frankopana, a svaki od njih bit će u nekom od kaštela. U tim se centrima pripovijeda priča o Frankopanima tako da bude što bliža odraslima, ali se ni najmlade nije ostavilo po strani. Djeci se priča pripovijeda na njima primjerjen, zaigran način, vodeći pritom računa o povijesnoj faktografiji, o sponama

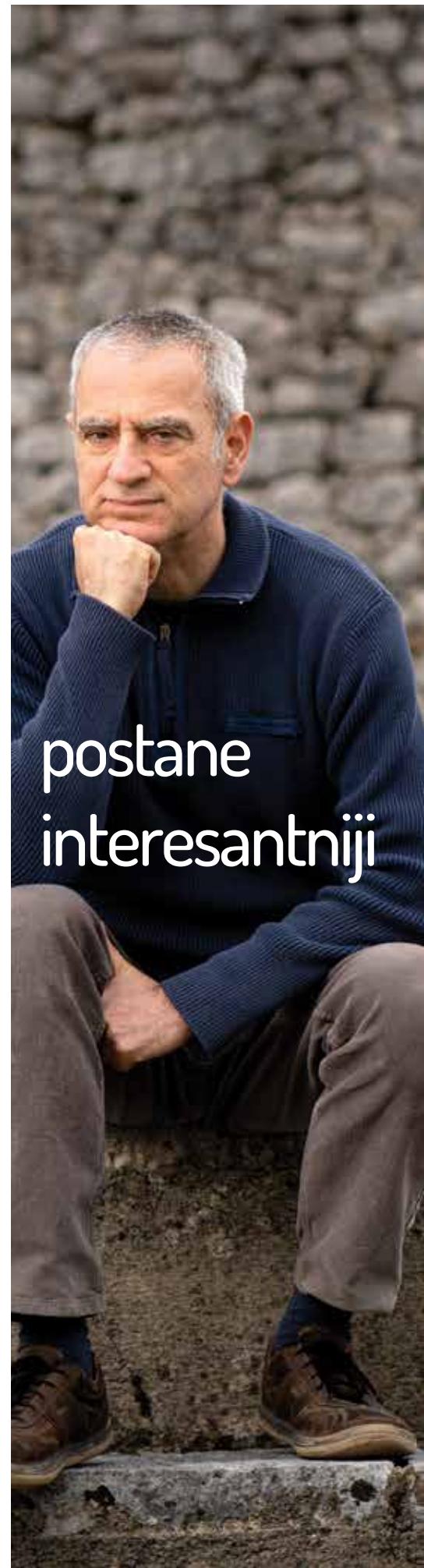
pa i svijet
oko mene

jučerašnjeg svijeta s današnjim, o odgojnim potrebama djece i slično. Slikovnice donose priče posvećene Bakru, Krku, Trsatu, Kraljevici, Brodu na Kupi, Čabru, Bribiru i Grobniku. U njima sam autor teksta, ilustracije su rad Margarete Peršić. Ona je tekst nadogradila vlastitim viđenjem priče, a to je najbolje što se tekstopisu može dogoditi. Što je najvažnije, prva testiranja učinjenog u susretu s djecom kažu kako su slikovnice pun pogodak. Istina je kako mi to nisu prve slikovnice koje sam pisao, iza sebe imam pet naslova s riječkim temama. Ali djeca su ozbiljna publika, kod njih nema spavanja na jučerašnjim lovorkama. Svaka nova priča pred njima je nov autorski ispit, popust na minuli rad se ne priznaje.

3 Javnosti si poznati kao kroničar riječke rock-scene koji je njenu bogatu povijest ovjekovječio knjigama „91. decibel - vodič rock`n`roll Rijekom“ (2009), i „Red! River! Rock!“ - riječka rock-scena 60-ih (2013). Imaš li nekih novih saznanja o povijesti scene, kako gledaš na njenu sadašnjost i budućnost?

– Lijepa osobina rada na knjigama je u tomu što posao na njima nikad ne završi. I nakon tiskanja knjiga pronalaze se vrijedni podaci, jednom je to nepoznata fotografija, drugi put je to nepoznati svjedok, koji otvorí nov pogled na događaje i slično. Zato bih ja gotovo svaku svoju knjigu naknadno nadopisivao, što izdavački nije baš najmudrija želja. Ali, tko je uopće tvrdio kako su autori mudra čeljad? Trenutačno imam spreman nastavak knjige o 60-ima, i to u obliku CD-boxa. To bi bilo izdanje komplementarno CD-boxu Riječki novi val i nazivam ga Riječki prvi val, jer donosi pronađene snimke riječkih rock-sastava iz 60-ih. Sadašnjost i budućnost? Danas je stvarati glazbu tehnički lakše nego ikad. Logično je zato očekivati mnogo glazbe, uključujući onu dobru. Možda rock neće imati onu komercijalnu važnost koju je imao jučer, ali to je briga izdavača, ne moja. Nisam se zakačio za rock zbog njegove utrživosti, nego zbog dobre glazbe i važnih društvenih poruka, posebno u mojim formativnim godinama.

4 Godinama se baviš riječkom industrijskom baštinom što će ove godine biti okrunjeno

Nisam se zakačio za rock zbog njegove utrživosti, nego zbog dobre glazbe i važnih društvenih poruka, posebno u mojim formativnim godinama
– Velid Đekić

izlaskom tvoje nove knjige „Zvali su je Industrijska“. Riječ je o putovanju u prošlost Baraćeve ulice koja je bila jedna od prvih industrijskih zona Rijeke. Možeš li izdvajiti neke zanimljivosti do kojih si došao pripremajući knjigu?

– Zanimljivosti je mnogo, izbor nije lak. Jesi li npr. znao kako je knjiga zanimljiva već sama po себi, to je prva knjiga posvećena nekoj riječkoj ulici uopće? A unutra je npr. priča o rodnom mjestu riječke industrije, tj. o prvoj proizvodnoj lokaciji riječke Šećerane, koja se danas nalazi na terenu Rafinerije nafte. Štoviše, imao sam sreću otkriti na tom terenu prvu upravnu palaču Šećerane, izgrađenu 1752. godine. Palača u kompleksu Benčić, o kojoj danas svi govorimo, podignuta je poslije nje. Dalje, jesi li znao kako je s terena uz ulicu poletio prvi riječki pilot, Guido Prodam, u svom monoplanu 1911. godine? Valjda ćemo mu jednom tamo postaviti barem spomen-ploču. Dalje, u ulicu je dolazio raditi djed šahovskoga genija Bobbyja Fischera, kao direktor Rafinerije nafte. Stanovao je na Podpinjolu, gdje mu se rodio sin, koji je s vremenom otisao u SAD i тамо postao otac malog Bobbyja. Zanimljiva je ujedno priča o svjetioniku na Mlaki, pored ostalog zato što je imao repliku usred Budimpešte, podignutu u čast mađarskim pomorcima. Replika je srušena u Drugom svjetskom ratu. Knjiga je puna takvih priča, nadam se da će imati svoju publiku.

5 Zaposlen si u Muzeju grada Rijeke koji uskoro seli na novu lokaciju – u palaču bivše Rafinerije Šećera. Možeš li čitateljima Zelenog i plavog objasniti što za Muzej, ali i Rijeku znači ulazak u obnovljenu palaču i najaviti budući postav?

– Priča o art-kvartu, naravno i njegovu dijelu koji se naziva obnovljena palača Šećerane, tektonska je promjena u riječkoj kulturi. Ako znamo da se u Rijeci silnim desetljećima nakon Drugog svjetskog rata otvorio jedan jedini muzej, a i on zbog političkih razloga, onda je jasno o koliko je velikoj novosti riječ. Na pripremi stalnog postava radi njegov autor, Ervin Dubrović, a koncept ima naglasak na gospodarskoj i svakodnevnoj povijesti grada, uz uvažavanje turbulentne političke povijesti. Na djelu će biti postav koji zna vrijednost i originalne građe i suvremenih interaktivnih pristupa, što već sada potiče znatiželju. Još malo strpljenja...

Kako se zovu otoci?

Tekst: Dragan Ogurlić

Ilustracija: Vjekoslav Vojko Radoičić

Dana 30. srpnja 1998. pojavio se na prvoj stranici jednog lista ovakav nadnaslov i naslov: "Havarija njemačkog broda pokraj Šibenika – Nasukala se jahta između Babine guzice i Kurbe velike". Vlasnik jahte duge 18 metara htio je proći između dva otoka kada se nasukao u plićak od jednog metra. Taj događaj potakao me da napišem ovu priču.

Dakle, jeste li čuli za Paklene otoke? To je ona skupina od dvadesetak otočića i školjica zapadno od Hvara. Ali, stogod tko isprva mislio, nisu ti otoci ni po čemu "pakleni", nego im je ime derivirano od riječi "paplina", što je naziv smole za premazivanje brodova. Tko je bio na Paklenim otocima, uvjerio se da bi im više pristajao pridjev "rajski".

Naši otoci, kojih je više od tisuću, nose različita imena koja su im ljudi nadjenuli u razna doba.

Neki naši otoci dobili su imena po zanimanju stanovnika koji na njima žive, ili po prirodnim osobinama koje imaju. Imena su posljedica stvari, pojave, pa tako imamo zemljoradničke otoke, vinogradarske, maslinarske, pošumljene, voćarske i stočarske otroke. Imamo svjetioničarske otroke, strateške otroke i luke, kao i otroke-nekropole, koji imaju samo crkvicu s grobljem. Ima tzv. ptičjih otoka, otočića i hridi, na koje čovjek teško zalazi i na kojima pretežno žive galebovi, gnjurci i neke druge ptice.

Uz ove, postoje i otoci ribara, otoci spužvara i koralja, pa i slani otoci, poznati po proizvodnji soli. Imamo magarećih otoka – na kojima ljudi ostavljaju svoje islužene magarce da uginu. Ima otoka koji nastaju i nestaju. Još i danas kruže legende u manjim gradovima Dalmacije o otocima što se naizmjence

pojavljuju i isčezavaju, a koje su vidjeli samo stari kapetani koji više ne razlikuju svoja stvarna iskustva od snova. S globalnim zagrijavanjem i podizanjem razine mora i ta će priča postati sve realnija.

Ali, zašto se otoci zovu tako kako se zovu? I zašto baš neki njihovi lokaliteti nose pogrdna imena?

Jer, znate li dana Jadranu postoji otok Babina guzica, uvala Vela gačica, rt Smočiguzica, otoci Kurba mala i Kurba vela, zatim otočić Ražnjić, Magarcić, Krava, Konj, Baba, Ded i Pupak... Svi su ti nazivi upisani u pomorske karte i peljare, pa se ljudi njima ravnaju. Otočna imena, to su filolozi već ustvrdili, nose u sebi ilirske, dalmatinsko-hrvatske, grčke i pohrvaćeno-talijanske naslage, pa ponegdje i nije riječ o pogrdnom izrazu, već o specifičnom dijelu svakodnevnog ribarskog alata, nekoj biljci ili čemu drugom, ali postoji i druga priča.

Naime, većina pogrdnih i neobičnih imena nastala je u prvoj polovici 19. stoljeća, kad je austrijska mornarica započela sustavnu inventuru naše obale, izrađujući pritom svoje pomorske karte. Tom prilikom koristila se starim mletačkim kartama na kojima su geografski pojmovi bili označeni na talijanskom jeziku. Mnogi otoci, rtovi, školji, grebeni i hridi, međutim, još nisu imali imena. Zato su austrijski kartografi uzimali na brodove mornare i ribare, domaće ljudi iz dotičnih krajeva da bi im pomogli u poslu. Naravno, naši ljudi nisu trpjeli strance na svom moru. Da bi im se narugali, davali su nekim školjima pogrdna imena. Strani su kartografi sve doslovno bilježili u svoje karte i imena su ostala.

Do danas.

AUTOR: ANTRAKS	ŠKURINJSKA OSNOVNA ŠKOLA	BRATIĆ	PODRIJČJE ŠKURINJA DO XX. STOLJEĆA	PRIČVRSTITI SEDLO NA KONJA	NASLOVNI JUNAK ROMANA ASTRID LINDGREN	LIJEK UMIRUJUĆEG DJELOVANJA (APAURIN, VALIJ) SAMSUNGOV SOFTVER ZA POVEZIVANJE MOBIT. I PC-A	NJEMAČKA	IGORKA OD MILJA	ANDRE AGASSI	ZLATKO OD MILJA	GRČKA BOŽICA MIRA	JEDAN OD AUTOSALONA NA ŠKURINJAMA	SUBMOLEKULARNE CESTICE	EKSPLOZIVNO TIJELO
VRELO, VRUTAK														
KULTNI HOROR WESA CRAVENA							OKOVANI VESLACI NA GALLI							
DJELOMIČAN ILI POTPUN GIBITAK SJECANJA							"JOINT TEST ASSEMBLY"							
PRILOG: SLIŠIVO, NEPOTREBNO									FR. SPRINTERICA CHRISTINE "POST SCRIPTUM"					
GERMANSKA PLEMENA KOJA SU SE NASELILA U BRITANIJU								KNUŽEVNO DJELO U STIHOVIMA KALU						TRGOVAČKI CENTAR NA ŠKURINJAMA
"ZAPAD"		RADU TRKAČKE, SKAKAČKE I BACACKE DISCIPLINE								ETHAN HAWKE			"KARAT"	
PRIBOR ZA RAD													VOLJENA DJEVOJKA	
NEVOLJE, NEDAČE													SLIKAR MURTIĆ	
"CALVIN KLEIN INC."				JUŽNI DIO ŠKURINJA									UDRUGA ZA URBANU REGENERACIJU ŠKURINJA	
AMY ADAMS			"RADIJUS" STRUČNJACI U ZNANOSTI O ŽIVIM BICIMA										"KELVIN"	"RAČUN"
	OTOČICI U KORINTIMA (VELA I MALA) OSNOVNOŠKOLAC												PRIPADNICI TALIJANSKE POLICIJE	
PJEVAČ REDDING													AKT DRŽAVNE VLASTI	
UZAK OTVOR NA KUCIŠTU APARATA ZA UBACIVANJE KOVANICA					VODA HRVATSKOG NARODNOG PREPORODA, LJUDEVIT	PRILOG: NA DRUGI NACIN	ČAKOVEC	DRAMA MAKSIMA GORKOG	KISIK	GUSTA JUHA S MESOM			TUČAK U ZVONU GLAZB. OZNAKA ZA STANOVITU DIONICU	
BESMISLENOSTI, PROTURJEĆNOSTI														"ENERGIJA"
BODULKA														MJESTO SI OD POSTOJNE
NEOBIČNO ŽIVA PREDODŽBA														
NAROQNI PJEVAČ U KAZAHU I KIRGIZA					ZAGREBAČKA GRADSKA CETVRT "RADIJUS"									
KALCIJ			AKTIVNI VULKAN NA ROSSOVU OTOKU (ANTARKTIKA)										BUBNIJAR "BON JOVIJA" TORRES	

Nagradna križaljka iz 51. broja ZiP-a

(pristiglo 465 koverti, dopisnica i razglednica)

3 ručka/večere za dvije osobe u Konobi Nebulosa, Rijeka**Marija Stipanićev**Matići 2B
51264 JADRANOVO**Viktor Rupčić**Saršoni 85
51216 VIŠKOVO**Zdenko Škrtić**Jadranski trg 1
51000 RIJEKA**3 poklon paketa trgovina slastica „Vilma“****Jelena Pavićić**V. Babić 8
51000 RIJEKA**Vera Babić**Mali Dol 83
51241 KRIŽIŠĆE**Mijo Šipuš**Drage Gervaisa 64
51000 RIJEKA**3 poklon paketa PGŽ****Dina Peršić**
Prolaz Matka Brajše 4
51410 OPATIJA**Božica Duvnjak**
Zaheji 2
51415 Lovran**Petar Ribinski**Hegedusićeva 4
51000 RIJEKA**5 knjiga Marije Tomulić Kurelić „S vremenom dodavajući ljubav“****Milica Miličević**
Krmptoska 3
51250 NOVI VINDOLSKI**Vlasta Brozović**
Školska 15/A
51326 VRBOVSKO**Ivana Baričević**
Franje Brentinčića 3
51000 Rijeka**Josip Crnković**
Karol. cesta 31 Stara Sušica
51314 RAVNA GORA**Biserka Lončarić**
Štale 27A
51253 BRIBIR**5 knjiga Alojzija Frkovića „U Crnom lagu više nema praćki“****Darinka Delač**
Markovići 26A
51000 RIJEKA**Ivana Perković**
Krasica 145/A
51224 KRASICA**Marina Karabaić**
Turkovićeva 3
51262 Kraljevica**Sandra Matanović**
Braće Bačić 37
51000 Rijeka**Jelena Franjković**
Ratka Petrovića 29
51000 RIJEKA**10 knjiga: Fra Serafin Trsatski****Mirjana Kulenović**M. Rustanbega 6
51000 RIJEKA**Ozren Gallat**Franje Čandeka 36
51000 RIJEKA**Natalia Renčić**Japlenički put 3
51512 NJIVICE**Branka Galović**Mihanovićeva 38
51000 RIJEKA**Mijo Kovačević**
Hinka Wuertha 18
10000 ZAGREB**Nada Banić**Priko 27
51550 MALI LOŠINJ**Hana Mišković**Put Dukino 3
51211 MATULJI**Romana Pelčić**Principi 78B
51213 JURDANI**Gordana Matošević**
Šumarska 1
51305 Tršće**Ksenija Jakovčić-Puch**Turkovićeva 18
51262 KRALJEVICA**Albert Jelenčić**Omladinska 7
51000 RIJEKA**5 knjiga „Gdje Perun spava“ Jadrske legende****Josip Pizent**Emila Antica 46
51266 SELCE**Dubravka Kršul**Dr. I. Kostrenića 10b
51260 CRIKVENICA**Ivana Špoljarić**Zametska 40
51000 RIJEKA**Damir Grgurić**Balkovićeva 63
10020 ZAGREB**Branka Plješ**Mladićevići 37
51216 VIŠKOVO**5 knjiga Maks Peć: „Radoznali promatrač“****Branka Perušić**Turkovićeva 1
51262 Kraljevica**Staša Sobolevski**Janka Polić Kamova 65
51000 RIJEKA**Mile Gajić**Bočac 61
51550 MALI LOŠINJ**Marino Žagar**Supilošva 125
51300 DELNICE**10 audio CD-a****Ana Grgurić**Bernarda Bernardija 1
10000 ZAGREB**Luigi Satalić**V. Gortana 34A
51554 NEREZINE**Luka Laloš**S. S. Kranjčevića 16
51300 DELNICE**Ivana Križ**Antuna Muhića 16
51303 PLEŠCE**Nada Drača**Marohnićeva 14
51000 RIJEKA**Mijo Kovačević**Hinka Wuertha 18
10000 ZAGREB**Marija Matajia**Zagrebačka 36
51250 NOVI VINDOLSKI**Vesna Zorko**Tuška 1
51311 SKRAD**Ksenija Salamić**M. Čurbega 3/3
51000 Rijeka**Mima Mrvoš**J. Mamule 35
51327 Gomirje

Rješenja traženih pojmova i vašu adresu (najefinijte na dopisniku), pošaljite (ili osobno donesite) do četvrtka 3. rujna 2020. g. na adresu:

Primorsko-goranska županija,
Magazin „Zeleno i plavo“ (za nagradnu križaljku), Adamićeva 10, 51000 Rijeka

Izlaznje dobritina bit će 3. rujna 2020. na Kanalu RI u emisiji „Od mora do gorja – Županijske teme“, a rezultate objavljujemo u sljedećem broju.

Rješenja traženih pojmova iz prošlog broja:**SUŠAČKA LUKA – BAROŠ;****KNJIŽEVNIK SA SUŠAKA****JANKO POLIĆ – KAMOV;****ZNAMENITA VILA NA PEĆINAMA – RUŽIĆ;****REZIDENCIJALNI DIO SUŠAKA – PEĆINE;****JEDAN OD SUŠAČKIH KVARTOVA – VOJAK;****TRGOVACKI CENTAR NA PEĆINAMA – TOWER****Nagrade za točne odgovore iz broja 52. ZIP-a:**

3 ručka/večere za dvije osobe u restoranu Navis, Opatija

3 poklon paketa trgovine slastica „Vilma“

3 poklon paketa PGŽ

5 knjiga Ivo Barać „Rapska baština“

5 knjiga Marije Tomulić Kurelić

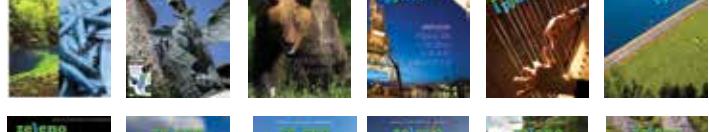
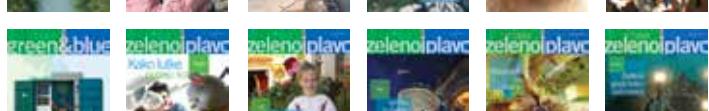
„S vremenom dodavajući ljubav“, 10 majica s logom PGŽ

5 knjiga „Gdje Perun spava“

Jadrske legende

5 šalica PGŽ

10 audio CD-a

Izdavač:

Primorsko-goranska županija, Adamićeva 10, Rijeka
info@pgz.hr • www.pgz.hr • tel: 051 / 351 612

**zele
no
pi
avo****ISSN 1845-5220 • Izlazi 3 puta godišnje****Godina XVI • Broj 52 • Lipanj 2020.**

Autori tekstova: Dragan Ogurlić, Davor Žic, Edi Jurković, Ante Ravlić, Kristian Sirotić, Walter Salković, Emina Duraj, Marko Randić

Fotografije: Petar Fabijan, Rino Gropuzzo, Walter Salković, JU Priroda, Arhiva ZiP

Naslovnica: Petar Fabijan • **Ilustracija:** Vjekoslav Vojo Radoičić • **Likovno oblikovanje:** Ivica Reb

Marketing i produkcija: Makol marketing, Rijeka, narudžba oglasa na e-mail: makol@makol.hr ili fax 051 / 677 226 • **Tisk:** Radin print, Sv. Nedelja • **Naklada:** 15.000

Idući broj magazina "Zeleno i plavo" izlazi u rujnu 2020.

Gradovi i općine

Republika Hrvatska

Primorsko-goranska
županija

Adamićeva 10,
51000 Rijeka
T ++385 51 351-600
F ++385 51 212-948
info@pgz.hr
www.pgz.hr

Zupan:
Zlatko Komadina

Zamjenici župana:
Marina Medarić
Marko Boras Mandić
Petar Mamula

**Predsjednik
Županijske skupštine:**
Erik Fabijanić

Opći podaci

Ukupno stanovništvo
296.195

Najviše stanovnika
Grad Rijeka • 128,624
Općina Viškovo • 14.445

Najmanje stanovnika
Općina Brod Moravice
866

Gradova
14

Općina
22

Naselja
510

Naselja bez stanovnika
42

Površina kopna
3.588 km²

Dužina morske obale
1.065 km

Najveći otoci
Cres i Krk • 40.578 ha

Najmanji otok
Boljškovač (Rab) • 0,11 ha

Najviše naselje
Begovo Razdolje
- 1.060 m.n.v.

Najviši planinski vrh
Kula - Bjelolasica
- 1.534 m.n.v.

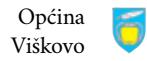
Infrastruktura

Ceste: 3.490 km

Željeznice: 135,5 km

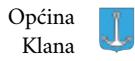
Luke: 86

Zračne luke: 4

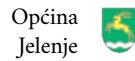
Općina
Viškovo

Vožiće 3,
51216 Viškovo
T +385 51 503 770
F +385 51 257 521
pisarnica@općina-viskovo.hr
www.općina-viskovo.hr
Načelnica: Sanja Udović
Predsjednica Vijeća: Ksenija Zauhar

Općina
Klana

Klana 33,
51217 Klana
T +385 51 808 205
F +385 51 808 708
procelnik@klana.hr
www.klana.hr
Načelnica: Željka Šarčević Grgić
Predsjednik Vijeća: Igor Iskra

Općina
Jelenje

Dražičkih boraca 64,
51218 Jelenje
T +385 51 208 080
F +385 51 208 090
pisarnica@jelenje.hr
www.jelenje.hr
Načelnik: Robert Marčelja
Predsjednik Vijeća: Luka Zaharija

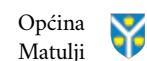
Grad
Čabar

Narodnog oslobodjenja 2,
51306 Čabar
T +385 51 829 490
F +385 51 821 137
info@cabar.hr
www.cabar.hr
Gradonačelnik: Kristijan Rajšel
Predsjednica Vijeća: Vazma Malnar

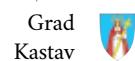
Grad
Delnice

Trg 138. brigade HV 4,
51300 Delnice
T +385 51 812 055
F +385 51 812 037
gradonačelnik@delnice.hr
www.delnice.hr
Gradonačelnik: Ivica Knežević
Predsjednik Vijeća: Goran Bukovac

Općina
Matulji

Trg Maršala Tita 11,
51211 Matulji
T +385 51 274 114
F +385 51 401 469
opcina.matulji@ri.ihnet.hr
www.matulji.hr
Načelnik: Mario Ćiković
Predsjednik Vijeća: Darjan Buković

Grad
Kastav

Zakona kastfskega 3,
51215 Kastav
T +385 51 691 452
F +385 51 691 454
info@kastav.hr
www.kastav.hr
Gradonačelnik: Matej Mostarač
Predsjednik Vijeća: Zemir Delić

Grad
Opatija

Maršala Tita 3,
51410 Opatija
T +385 51 701 322
F +385 51 680 114
grad.opatija@opatija.hr
www.opatija.hr
Gradonačelnik: Ivo Dujmić
Predsjednik Vijeća: Fernando Kirigin

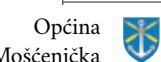
Općina
Čavle

Čavja 31,
51219 Čavle
T +385 51 208 310
F +385 51 208 311
opcina@cavle.hr
www.cavle.hr
Načelnica: Ivana Cvitan Polić
Predsjednik Vijeća: Norbert Mavrinac

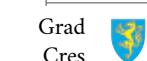
Općina
Lovran

Šetalište maršala Tita 41,
51415 Lovran
T +385 51 291 045
F +385 51 294 862
opcina.lovran@ri.hr
www.opcinalovran.hr
Načelnik: Bojan Simonić
Predsjednik Vijeća: Branimir Petković

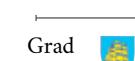
Općina
Mošćenička
Draga

Trg slobode 7,
51417 Mošćenička Draga
T +385 51 737 621
F +385 51 737 210
info@moscenicka-draga.hr
www.moscenicka-draga.hr
Načelnik: Rikardo Staraj
Predsjednik Vijeća: Kristijan Dražul

Grad
Cres

Creskog statuta 15,
51557 Cres
T +385 51 661 950
F +385 51 571 331
grad@cres.hr
www.cres.hr
Gradonačelnik: Kristijan Jurjako
Predsjednik Vijeća: Marcelo Damijanjević

Grad
Mali Lošinj

Riva lošinjskih kapetana 7,
51550 Mali Lošinj
T +385 51 231 056
F +385 51 232 307
gradonačelnik@mali-lošinj.hr
www.mali-lošinj.hr
Gradonačelnica: Ana Kučić
Predsjednik Vijeća: Elvis Živković

Općina
Malinska
- Dubašnica

Lina Bolmarčića 22,
51511 Malinska
T +385 51 750 500
F +385 51 750 510
info@malinska.hr
www.malinska.hr
Načelnik: Robert Anton Kraljić
Predsjednik Vijeća: Mirjana Maršić

Općina
Omišalj

Prikešte 13,
51513 Omišalj
T +385 51 661 970
F +385 51 661 982
opcina@omisalj.hr
www.omisalj.hr
Načelnica: Mirela Ahmetović
Predsjednica Vijeća: Mirjana Maršić

Grad
Krk

Trg bana Josipa Jelačića 2,
51500 Krk
T +385 51 401 111
F +385 51 221 126
grad-krk@ri-t.com.hr
www.grad-krk.hr
Gradonačelnik: Dario Vasilić
Predsjednik Vijeća: Marinko Pavlić

Županijski upravni odjeli:

Općina Brod Moravice

 Stjepana Radića 1,
 51312 Brod Moravice
 T +385 51 817 180
 F +385 51 817 002
 općina@brodmoravice.hr
 www.brodmoravice.hr
 Načelnik: Dragutin Crnković
 Predsjednik Vijeća: Branimir Svetličić

Općina Skrad

 Josipa Blaževića-Blaža 8,
 51311 Skrad
 T +385 51 810 620
 F +385 51 810 680
 općina.skrad@ri.t-com.hr
 www.skrad.hr
 Načelnik: Damir Grgurić
 Predsjednik Vijeća: Ivan Crnković

Grad Vrbovsko

 Ulica hrvatskih branitelja 1,
 51326 Vrbovsko
 T +385 51 875 115
 F +385 51 875 008
 marina.tonkovic@vrbovsko.hr
 www.vrbovsko.hr
 Načelnik: Dražen Mufić
 Predsjednica Vijeća: Jasna Božić

Ured Županije
 Adamićeva 10/V, Rijeka
T ++385 51 351-612
F ++385 51 351 613
 ured.zupanije@pgz.hr, skupstina@pgz.hr
 Pročelnik: Goran Petrc, prof.

Upravni odjel za socijalnu politiku i mlade
 Slogin kula 2/I, Rijeka
T ++385 51 351-920
F ++385 51 351-935
 socijalna.skrb@pgz.hr
 Pročelnica: Dragica Marač, mag.psych.

Općina Ravna Gora

 Ivana Gorana Kovačića 177,
 51314 Ravna Gora
 T +385 51 829 450
 F +385 51 829 460
 općina-ravna-gora@ri.t-com.hr
 www.ravnagora.hr
 Načelnik: Mišel Šćuka
 Predsjednik Vijeća: Franjo Ružić

Općina Lokve

 Šetalište Golubinjak 6,
 51316 Lokve
 T +385 51 831 255
 F +385 51 508 077
 općina@lokve.hr
 www.lokve.hr
 Načelnik: Toni Štimac
 Predsjednik Vijeća: Vid Arbanas

Općina Mrkopalj

 Stari kraj 3,
 51315 Mrkopalj
 T +385 51 833 131
 F +385 51 833 101
 općina@mrkopalj.hr
 www.mrkopalj.hr
 Načelnik: Josip Brozović
 Predsjednik Vijeća: Zvonko Matković

**Upravni odjel za proračun,
financije i nabavu**

Slogin kula 2/IV, Rijeka
T ++385 51 351-672
F ++385 51 351-673
 proracun@pgz.hr, financije@pgz.hr
 Pročelnik: Krešimir Parat, dipl.oec.

**Upravni odjel za za kulturu,
sport i tehničku kulturu**

Ciottina 17b/1, Rijeka
T ++385 51 351-881
F ++385 51 351-802
 kultura@pgz.hr, sport@pgz.hr
 Pročelnica: mr.sc. Sonja Sišić

Ustanove u kulturi i javne ustanove PGŽ

Pomorski i povjesni muzej Hrvatskog primorja

Muzejski trg 1, 51000 Rijeka
T ++385 51 553 667, 553 666
F ++385 51 213 578
 pomorski-povjesni-muzej@ri.t-com.hr
 www.ppmhp.hr
 Ravnateljica: Nikolina Radic Štivić

Prirodoslovni muzej Rijeka

Lorenzov prolaz 1, 51000 Rijeka
T ++385 51 553-669 • **F** ++385 51 553-669
 info@prirodoslojni.com
 www.prirodoslojni.com
 Ravnateljica: dr.sc. Željka Modrić Surina

Ustanova Ivan Matetić Ronjgov

Ronjgi 1, 51516 Viškovo
T ++385 51 257-340 • **F** ++385 51 503-790
 ustanova@ri.t-com.hr
 www.ustanova-ronjgov.hr
 Ravnatelj: Darko Čargonja

Javna ustanova Priroda

Ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode u PGŽ

Grivica 4, 51000 Rijeka
T ++385 51 352-400 • **F** 00385-51-352-401
 info@ju-priroda.hr
 www.ju-priroda.hr
 Ravnateljica: Irena Jurić

Javna ustanova Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije

Splitska 2/II, Rijeka
T ++385 51 351 772 • **F** ++385 51 212 436
 zavod@pgz.hr
 www.zavod.pgz.hr
 Ravnatelj: Adam Butigan

Općina Kostrena

 Sv. Lucija 38,
 51221 Kostrena
 T +385 51 209 000
 F +385 51 289 400
 kostrena@kostrena.hr
 www.kostrena.hr
 Načelnik: Dražen Vranić
 Predsjednik Vijeća: Dražen Soldan

Grad Bakar

 Primorje 39,
 51222 Bakar
 T +385 51 455 710
 F +385 51 455 741
 gradonacelnik@bakar.hr
 www.bakar.hr
 Gradonačelnik: Tomislav Klarić
 Predsjednik Vijeća: Milan Rončević

Općina Fužine

 Dr. Franje Račkog 19,
 51322 Fužine
 T +385 51 829 510
 F +385 51 835 768
 općina-fuzine@ri.t-com.hr
 www.fuzine.hr
 Načelnik: David Bregovac
 Predsjednik Vijeća: Slavko Starčević

Upravni odjel za zdravstvo

Slogin kula 2/II, Rijeka
T ++385 51 351-922
F ++385 51 351-923
 zdravstvo@pgz.hr
 Pročelnica: izv. prof.dr.sc. Đulija Malatestinić

Upravni odjel za odgoj i obrazovanje

Slogin kula 2/I, Rijeka
T ++385 51 351-882
F ++385 51 351-883
 obrazovanje@pgz.hr
 Pročelnica: mr. sc. Edita Stilin

**Upravni odjel za opću upravu i
upravljanje imovinom**

Slogin kula 2/V, Rijeka
T ++385 51 351-822
F ++385 51 351-803
 imovina@pgz.hr
 Pročelnica: Branka Ivandić, dipl.iur.

**Upravni odjel za pomorsko dobro,
promet i veze**

Slogin kula 2/VI, Rijeka
T ++385 51 351-952
F ++385 51 351-953
 pomorstvo@pgz.hr
 Pročelnica: Nada Milošević, dipl.iur.

**Upravni odjel za turizam,
poduzetništvo i ruralni razvoj**

Slogin kula 2/II, Rijeka
T ++385 51 351-260
F ++385 51 351-263
 gospodarstvo@pgz.hr
 Pročelnica: Melita Raukar, dipl.oec.

**Upravni odjel za regionalni razvoj,
infrastrukturu i upravljanje projektima**

Adamićeva 10/III, Rijeka
T ++385 51 351-900
F ++385 51 351-909
 razvoj@pgz.hr
 Pročelnik: izv. prof.dr.sc. Ljudevit Krpan

Općina Lopar

 Lopar 289 A,
 51281 Lopar
 T +385 51 775 593
 F +385 51 775 597
 info@opcina-lopar.hr
 www.opcina-lopar.hr
 Načelnik: Josip Borić
 Predsjednik Vijeća: Dino Ivančić

Općina Vrbnik

 Trg Škujica 7,
 51516 Vrbnik
 T +385 51 857 099
 F +385 51 857 310
 info@opcina-vrbnik.hr
 www.opcina-vrbnik.hr
 Načelnik: Dragan Zahija
 Predsjednik Vijeća: Ivan Juranić

Općina Baška

 Palada 88,
 51523 Baška
 T +385 51 750 550
 F +385 51 750 560
 općina-baska@ri.t-com.hr
 www.baska.hr
 Načelnik: Toni Juranić
 Predsjednica Vijeća: Tanja Grlić

**Radi lakšeg ažuriranja molimo
prijaviti svaku promjenu
prikazanih podataka u
Općinama i Gradovima
s području PGŽ na tel.
051/351-612**

Općina Dobrinj

 Dobrinj 103,
 51514 Dobrinj
 T +385 51 848 344
 F +385 51 848 141
 opcina-dobrinj@ri.t-com.hr
 www.dobrinj.hr
 Načelnik: Neven Komadina
 Predsjednik Vijeća: Zoran Kirinčić

Općina Punat

 Novi put 2,
 51521 Punat
 T +385 51 854 140
 F +385 51 854 840
 opcina@punat.hr
 www.punat.hr
 Načelnik: Marinko Žic
 Predsjednik Vijeća: Goran Gržančić

Otrovne pirolizidinske biljke

Lisičinu rado posjećuju pčele

Tekst i foto:

Marko Randić, Javna ustanova „Priroda“

Vrstе roda staračaca iz porodice glavočika, od kojih je nekolicina zastupljena flori Primorsko-goranske županije, sadrže otrovne alkalioide pirolizidine. Ti otrovni spojevi koje proizvode neke vrste biljka služe im prvenstveno kako bi se obranile od životinja biljojeda. U stvari, ti su alkaloidi među najraširenijim toksinima u biljnem svijetu jer su pronađeni u oko 3% od ukupnog broja biljnih vrsta.

Jedna od njih je nejednakozubi staračac (*Senecio inaequidens*) koji je k nama došao iz daleke Južne Afrike. U Hrvatskoj botaničari su ga prvi puta zabilježili u Hrvatskom zagorju (2013.) i u Dalmaciji (2012. i 2013.). Premda do sad nije u literaturi zapisano, a niči ubilježeno u bazu podataka hrvatske flore, na širem riječkom području prve smo primjerke ove vrste još 1992. godine pronašli na jednoj razrovanoj površini uz skladište na Žegotima u Kastavštini. Sudeći po kasnijim pronalascima na širem se riječkom području nejednakozubi staračac širi uz prometnice, na iskopima i nasipima, ali, što je zanimljivo – zadnjih godina i na gromaćama i škrparima. Danas je osobito čest u suburbanim predjelima šireg riječkog područja – u Martinšćici,

Bradavka najviše pirolizidina ima u plodovima

na Orehotici, Svilnu, Dragi, Kostremi, na Viškovu i Kastavštini. Ta vrsta ima vrlo upadljive, čak bi se moglo reći dekorativne glavice cvata s izraženim jezičastim cvjetovima žute boje.

Praćenje širenja ove vrste moglo bi imati praktičnu važnost, jer je zbog pirolizidinskih spojeva biljka zanimljiva u okolišnoj toksikologiji – u svijetu su poznati slučajevi otrovanja domaćih životinja koje su biljku pasle. Također, na riječkom području zamijetili smo da cvatove, budući da se cvatnja, vjerojatno i zbog klimatskih promjena, produžuje od proljeća do kasne jeseni, rado

Listovi rozete lisičine

posjećuju pčele. Zbog toga bi toksini iz biljaka svoje djelovanje mogli proširiti na čovjeka, osobito putem životinjskih proizvoda koji mogu biti kontaminirani – mesom domaćih životinja, medom i peludom pčela. U ljudski organizam još češće pirolizidini mogu dospijeti putem peluda i meda nekih drugih, domaćih vrsta biljaka – a na području Primorsko-goranske županije to su primjerice lisičine (*Echium sp. div.*) ili bradavka (*Heliotropium europaeum*), biljke iz porodice oštrolista, koje također imaju upadljive cvatove i cvjetove modrih, ružičastih ili bjelkastih boja i vrlo ih rado posjećuju pčele.